

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

וילך

מאוצד שיהותנו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמו
הרבנית הצדקנית
מוצת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

נר ה' נשמת אדם

חוברת זו לעילוי נשמת

מאיר בן חיה רחל
נלב"ע ח' טבת התש"ס
פייגא רייזל שושנה בת רבקה
נלב"ע י"א שבט תש"ע
אברהם בן נעמי
נלב"ע כ"ב אב תשס"ג
רבקה בת מלכה
י"א חשון תשפ"א
לוי בן רחל
ג' תשרי תש"ע

להצלחת התורם הנכבד וב"ב

החפץ בעילום שמו
גמר חתימה טובה, וכל טוב סלה
ברוחניות ובגשמיות, אמן

עריכת פדיון נפש מסוגל להציל מגזרות קשות לכלל ולפרט

"והעושה פדיון זה באופן זה בוודאי משלים שנתו"

בס"ד

כמנהגו של רבינו הרב חיים ויטל תלמיד רבינו הארי"ל זיע"א
וכמנהג כל גדולי המקובלים מדי שנה בערב ראש השנה ויום הכיפורים

יערכו ראשי ישיבת המקובלים "נהר שלום" שליט"א

פדיון נפש

הגאון הגדול הצדיק המקובל
רבי בניהו שמואל'א
שליט"א

עם בוזנות הרש"ש זיע"א

הפא קדישא הגה"צ המקובל
רבי שלום שמואל'א
שליט"א

בערב ראש השנה ובערב יום כיפור

02-624-9000

יש להעביר את השמות וסך 36 ₪ שהוא כולל 160 פרוטות לכל שם ולכל פדיון השמות יתקבלו לפדיון ערב ראש השנה עד כ"ח אלול בערב ולפדיון ערב יום הכיפורים עד ח' תשרי בערב

מרוך הרה"ק מרדכי שרעבי זיע"א
כשהיו מבקשים ממנו שיעתיר עבור חולים, היה עושה עבורם את הפדיון ונפש עם כוונת הרש"ש זיע"א, אשר בכוחו לחזור לאדם את הצלם הרוחני שנסתלק ממנו ועל ידי זה מתרפא.

המגיד ממזריטש זיע"א
פעם חתה אשת רב העיר מזריטש, והמגיד אמר שהגיע זמנה להפטר מהעולם, ולאחר תחנוניו של רב העיר, ערך המגיד זיע"א פדיון נפש ע"פ הקבלה בכסף שנתנה לו הרבנית, והציל את חייה ממות בטוח.

מרוך החתם סופר זצוק"ל
בזמן מלחמת נפוליון, ערך מרן החתם סופר, פדיון נפש ע"י הקבלה, לכל אנשי העיר פרשבורג ונצחו ההצעות לא מת אפי' יהודי אחד על אף שחברו כל בני העיר (מלבד ד' בתיים) ויחי נפלא גדולי!!!
(ספר עם כבוד ישונא, מחון נתי"ל של החת"ס)

כל כספי הפדיון קודש להרזקת מוסדות 'נהר שלום' מיסודו של המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זיע"א

המשתתפים בפדיון נפש גם לראש השנה וגם ליום כיפור יזכו ששמותיהם יכנסו לקודש פנימה לפדיון שעורך

זקן המקובלים מרוך ר"ה החסיד רבי שלום שמואל'א שליט"א

עריכת פדיון נפש מסוגל להציל מגזרות קשות לכלל ולפרט

"והעושה פדיון זה באופן זה בוודאי משלים שנתו"
(שער הכוונות)

בסד

הפדיון נפש

שמבטיח שנה טובה ומאושרת!

מי סידר את הפדיון לראשונה?

בספר שערי חמדים כתב: "פדיון נפש המקובל מאליהו הנביא זכור לטוב". הוא מוזב גם ברמב"ן, ה'שמן ששון' בשם האריז"ל ורבי חיים ויטאל, הרש"ש הקדוש, החיד"א, רבי חיים פאלאג'י ועוד.

ההבטחה המופלאה:

"העורך פדיון נפש באופן זה - בוודאי משלים שנתו!"

(הגהות 'שער הכוונות')

יש לכם בעיה? - זה הפיתרון!

"ופדיון נפש זה הוא תועלת ותרופה לכל צרה שלא תבוא, ובפרט לחולים שיתרפאו במהרה!"

(פרי עץ חיים)

האם הפדיון עובד גם בזמננו?

בזמן מלחמת נפוליאון, ערך מרן החתם סופר "פדיון נפש" לכל תושבי פרשבורג. בזמן ההפצצות, נחרבו כל בתי העיר אולם אף יהודי לא ניזוק, ויהי לפלא גדול!

(ספר עם לבדד ישכון, מכת"י החת"ס)

האם זה בדוק ומנוסה?

"וכבר היו מנסים ובודקים אותו יותר מאלף פעמים, והיה מועיל בעזרת ה' תכף באותה שעה, והיתה ניכרת תועלתו ותרופתו לכל אדם!"

(פרי עץ חיים)

איך משפיע הפדיון על האדם?

לבד מהגוף והנשמה, יש לכלול גם 'צלם'. ה'צלם' הוא חלק רוחני השורה על האדם, מחיה אותו ושומר עליו מכל רע. אם ה'צלם' נפגע או מסתלק, נפגעת השמירה על האדם, ואז הוא יכול להיפגע בגופו או בפרנסתו וכיו"ב. עריכת הפדיון כראוי - משיבה את ה'צלם' למקומו, ולהגנה מיטיבה על האדם.

כיצד נערך הפדיון?

הרב הפודה כותב צירופים של שמות הקודש שעולים כמניין 160, ועל כן צריך 160 פרוטות מכסף (ק"ס פרוטות). 160 הוא בגימטריא צלם, והוא משיב את הגנת הצלם על האדם, ועולה גם כמניין עץ - 'כי האדם עץ השדה'. לאחר הפדיון ניתן הכסף כצדקה לעניים תלמידי חכמים.

(עפ"י מהר"ח והחיד"א)

מי צריך לערוך את הפדיון?

"שיהיה עורך הפדיון תלמיד חכם, אשר יראתו קודמת להכמתו ובקי בכוונות האריז"ל והרש"ש"

(מנהגי רבותינו המקובלים)

מתי צריך לערוך את הפדיון?

"לערוך פדיון נפש בכל ערב ראש השנה וערב יום הכיפורים"

(מנהגי רבותינו המקובלים)

ידוע שגם מורנו ורבנו המקובל רבי יצחק כדורי צ"ל היה מעביר מעות הפדיון מידי שנה בערב ר"ה ובערב יו"כ למורינו ורבנו הגה"צ רבי בניהו שמואלי שליט"א בכדי שיערוך בעבורו את הפדיון נפש בכוונות הרש"ש

02-624-9000

כל כספי הפדיון קודש להרזקת מוסדות 'עזר שלום' מיסודו של המקובל האלוקי רבי מרדכי שרעבי זיע"א

נוכל אברתי מצוינים, שיעורים בתורת הקבלה, כולל חצות, כולל ליל שישי, ישיבת בין הדמנים, שעורי תורה, פעולות להפצת הזוהר הקדוש, הוצאת ספרים ועלוני תורניים תפילות להצלחת עם ישראל, חיקון ופטרים, פדיון נפש, בית תמחוי, תמיכות חן ליתומים ואלמנות, קמחא דפסחא, פעילויות לילדים ונוער, הבית היהודי - יעוץ במגוון נושאים

ספרי החגים עכשיו על המדף

כיפור

ראש השנה

סוכת
רחמים

סוכת

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 י-ם 02-644-33-00

שיעור שבועי ממורנו ורבנו שליט"א

התשפ"א

פרשת וילך

הלכות ומנהגי יום כיפור

א. בערב יום כיפור באשמורת הבוקר, צריך לעשות מנהג הכפרות כמ"ש בשעה"כ וז"ל: מנהג של הכפרה, המנהג הנזכר בספרי הגאונים היה מורי ז"ל נזהר מאד לקיימו, והיה לוקח תרנגול אחד לבן לכל אחד מבני הבית הזכרים, ותרנגולת אחת לבנה לכל אחת מבנות הבית הנקבות, ולאשה מעוברת ישחוט עליה מספק שנים, תרנגול אחד וזכר אולי הוא זכר, ותרנגולת אחת נקבה אולי הולד נקבה, ועוד תרנגולת אחת בשביל האשה עצמה, נמצא שהם ג' תרנגולים, ב' נקבות ואחד זכר לכל אשה מעוברת. וזמן שחיטתו הוא בליל ערב יוה"כ באשמורת קודם עלות השחר אחר הסליחות, וסוד הדבר הוא לכפות את הדינים עכ"ל.

ב. בסיבוב הכפרות יוהר שלא יאמר זה התרנגול ילך לשחיטה ואני יכנס וכו' אלא יאמר ואכנס אני. וכשאומר זה חליפתך תמורתך כפרתך וכו' יכוין לשם חת"ך בר"ת. ועושין בהם כנגד ד' מיתות ב"ד לכפר על האדם, ולכן צריך האדם להרהר בתשובה באותה שעה.

ג. נכון שיסבב תחילה לעצמו קודם שמסבב לאחרים. כדי שיבוא זכאי ויכפר על החייב, ולא להיפך.

ד. נהגו שבעה"ב מברך על כסוי הדם, ומאחר שיש הרבה עופות לשחוט יברך בעל הבית על הראשונה, ואחד מבני הבית יברך על השניה והשלישית וכן עזה"ד, וכן השוחט יכסה גם הוא לבסוף.

סדר ערב יום כיפור

ה. מצוה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה. ועיקר המצוה היא ביום ולא בלילה ומ"מ טוב לעשות סעודה עם פת גם בלילה. והמרבה באכילה ושתייה ביום תשיעי, ע"י הכוונה שלו והברכות והמצות שעושה באכילתו ושתייתו הגופנית מתקן בחינת יום התשיעי ועשירי, לפיכך ירבה באכילה ושתייה כנגד שני ימים, ולפחות יעשה שתי סעודות על הפת כדי שיצטרך לברך המוציא וברכת המזון לתקן בחינת החיצוניות ע"י

אכילה ושתייה והברכה, ובסעודת הבוקר יכוין לתקן בחינת החיצוניות של היום, ובסעודה המפסקת יכוין לתקן בחינת החיצוניות של מחר. והאדם יעשה כל מעשיו לשם שמים וה' יתברך לא ימנע טוב להולכים בתמים.

ו. גם הנשים חייבות במצות אכילה ושתייה בערב יו"כ.

ז. מצוה לאכול דגים בערב יוה"כ בשחרית דוקא, ויש הנוהגים לאכול דגי סרדינים לרמוז לסר דינים.

ח. מנהג חסידי "בית אל" בכל ערב יוה"כ אחר תפלת שחרית מלקין לכל אחד ד' פעמים מלקות, ואח"כ עושין לו ד' מיתות ב"ד. וכן הוא מנהג ישיבתנו הקדושה ק"ק חסידים "נהר שלום", לעשות סדר המלקות וד' מיתות ב"ד בכל ערב יום כיפור עוד מזמן רבנו המקובל האלהי רבי מרדכי שרעבי זצ"ל.

ט. צריך כל אדם להקפיד בערב יום הכיפורים שירחץ ויטהר ויטבול במי מקוה, וגם מי שאין דרכו בכך כל השנה, עכ"פ ביום הנורא הזה, צריך לטבול ולהשליך מעליו כל הטומאות וכל המחשבות זרות שנתדבקו בו כל ימות השנה, ואם אמרו הז"ל כי בכל רגל ורגל חייב אדם לטהר עצמו, ק"ו ביוה"כ שצריך האדם לחפש אחר הטהרה והקדושה להתייצב לפני אלהיו ית' מן הבא בידו, ולא יקדים לטבול עד שעה קודם חצות היום.

י. טוב שיטבול האדם בערב יוה"כ, לכה"פ תשע טבילות וכך יהיה סדר טבילתו, בראשונה, יכוין להעביר הזוהמה והטומאה מעליו בכח שם אהי"ה במילוי ההי"ן כזה: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה העולה גי' מקוה.

ובטבילה השניה יכוין לתיקון הכעס, ויכוין כי כעס עם הכולל גי' מקו"ה וגם גי' אהי"ה במילוי ההי"ן כזה: אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה.

והשלישית למתק הדינים והגבורות במים שהם החסדים.

והרביעית לתקן מה שפגם בשם ע"ב יו"ד ה"י וי"ו ה"י.

והחמישית לתקן מה שפגם בשם ס"ג יו"ד ה"י וא"ו ה"י.

והשישית לתקן מה שפגם בשם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

והשביעית לתקן מה שפגם בשם כ"ז יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה.

ובשמינית לפשוט מעליו בגדי החול. ויכוין עוד שתכלה שנה וקללותיה.

ובתשיעית לקבל עליו הארת קדושת יום הכיפורים.

ואם חל יום הכיפורים בליל שבת יכוין בטבילות שבת, אלא שבשעה שמכוין לקבל הארת שבת, יכוין גם לקבל הארת יום הכיפורים. וכ"ז מלבד הכוונות הנזכרות

בדברי האר"י והרש"ש זיע"א וכנודע ליודעי ח"ן.

יא. כתבו הקדמונים דעל ידי טבילה במקוה ימשך לאדם מהרת הלב וקדושת המחשבה, ויהיה לו לסיוע גדול להדבק בבורא עולם. ועל ידיה מתקדש האדם ונעשה ככריה חדשה.

יב. אם האיש אנוס שלא יוכל למבול, ישפוך על גופו תשעה קבין מים בהיותו עומד ערום, ויבא אדם אחד וישפוך עליו המים מראשו ועד רגליו, ותשעה קבין אלו הם כל קב הוא תל"ב דרהם כי כל קב הוא ארבעה לוגין, וכל לוג הוא ק"ח דרהם. ואם אין לו כלי אחד שיכיל כל תשעה קבין יחלקם בשנים או שלש כלים, אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין, ויזהר לשפוך השני קודם סיום קלוה הראשון וכן יעשה בשלישי.

יג. ואם גם זה אינו יכול כגון מי שהוא חולה או שיש לו אונס אחר יטול ידיו ארבעים פעמים, וכך הסדר: יערה תחלה על יד ימין פ"א ויכוין באות ראשונה של שם ע"ב, וכן פ"א על יד שמאל ויכוין ג"כ באות ראשונה של שם ע"ב, ועוד יערה פ"ב על ימין ויכוין באות שניה דשם ע"ב, וכן פ"ב על שמאל ויכוין באות שניה, וכן עז"ה עד עשר פעמים. ויחזור ויערה עשר פעמים בזא"ז על ימין ויכוין בכל פעם באות אחת דעשר אותיות שם ע"ב, ויערה אח"כ עשר פעמים בזא"ז על שמאל ויכוין בהם בעשר אותיות שם ע"ב על הסדר, נמצא סך הכל ארבעים פעמים.

יד. בערב יוה"כ הגם שיאכל כמצותו, מורא שמים יהיה חופף עליו. ויזהר למען דעת פירוש סדר עבודה שיאמר ביוה"כ כדי להבין הדברים שמוציא מפיו. ויטבול בהכנעה גדולה על כל פנים.

טו. כל אדם ינשק ידי אביו ואמו בערב יוה"כ לעת ערב קודם שילך לבית הכנסת ויבקש מהם מחילה, ודבר זה הוא חיוב גדול על כל אדם, ומי שאינו עושה כן נקרא חוטא ומזולזל בכבוד אביו ואמו. דאם בין אדם לחברו חייבו חז"ל לבקש מחילה קודם יוה"כ, כל שכן מאביו ואמו, שאין אדם ניצול מחטא זה בכל יום. ואם הבן שומה ולא ביקש, הם יתנו לו מחילה שיאמרו בפיהם, אנכי מוחל לבני פלוני על כל מה שחטא לי מחילה גמורה. וכן (הבעל) יתן מחילה לאשתו על אשר בזזה מן הבית שלא כרצונו. וכן על כל תלמיד שיש לו רב בעיר, ילך אצלו קודם יוה"כ ויבקש ממנו מחילה.

טז. נוהגים לעשות התרת נדרים בערב יום כיפור, ומנהג ירושלים לומר סדר התרת קללות, וכן הוא מנהג ישיבתנו הקדו, ואם אפשר ישבו עשרה דינים כדי שתועיל התרה זו גם לנידוי.

יז. ישתדל ליתן כופר נפשו צדקה לעמלי תורה בעין יפה, ומצוה ליתן בפרהסיא דממנו יראו וכן יעשו שיתנו איש כמתנת ידו.

סדר הוידיזי במנחה בערב יום כיפור

יח. מתפללים תפילת מנחה קודם סעודת מפסקת וצריך להתוודות בה שמא יארע דבר קלקלה בתוך הסעודה. היחיד אומרה אחר תפילת שמונה עשרה לאחר פסוק יהיו לרצון הראשון. והש"צ אינו חוזר על וידוי זה ועל חטא אף לאחר תפילתו.

יט. אע"פ שהתודה אדם קודם אכילתו, מ"מ עיקר הוידיזי הוא קודם שיתקדש החג. ולכן אחר האכילה חוזר ומתודה שוב.

כ. הוידיזי צריך להיות מעומד, וישחה בעת הוידיזי לאות הכנעה.

כא. אין צריך לפרט החטא, ואם רצה לפרט החטא הרשות בידו. ואם מתודה בלחש נכון לפרט החטא, אבל שליח ציבור לא יפרט החטא.

כב. סדר הוידיזי צ"ל על סדר א' ב', ויכפול אותיות מנצפ"ך, ויכוין לתקן ט' ספירות דו"א בבחינת ג' כלים פנימי אמצעי והיצון כמפורט בסידור רבנו הרש"ש. ויכה על ליבו בכל פרט שמזכיר, מעומד. ובסדר על חטא יש לאמרו בסדר א"ב ובסדר תשר"ק ובשני הסדרים יכפול אותיות מנצפ"ך.

כג. כשמתודה, יתכוין להתודות גם על חטאים שעבר עליהם בשנים שעברו אע"פ שלא חזר עליהם, ועל חטאים שחטא בגלגולים קודמים. וגם יכוין להתודות על כל אותם נשמות שהן משורש נשמתו, ועל כל נשמות ישראל מצד הערבות של כלל עם ישראל.

כד. הסידים הראשונים היו כותבים באגרת עונותיהם כשהיו חוטאים כדי להתודות על חטאתם וכדי שיזכור ויתחרט ויעשה תשובה. וטוב לילך אצל חכם שילמדנו סדר תשובה ותיקון על עונותיו. ואין זה בכלל מפרש הטאיו לרבים.

כה. טוב לומר קודם הוידיזי לשם יחוד קבה"ו וכו' הנה אנחנו באים לקיים מ"ע של הוידיזי בעדנו ובעד כל עמך ישראל החיים והמתים, כדכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו. ויהי נועם וכו' ויכוין לקיים מ"ע של הוידיזי.

סדר סעודה מפסקת

כו. יאכל סעודה המפסקת בשמחה ובכבוד ראש מחרדת היום, אך לא יאכל במרוצה ובדאגה כי האכילה בענין זה מוקת ח"ו, אלא יאכל במתינות ובישוב הדעת. ויפסיק לאכול מבעוד יום כדי שיוסיף מחול על הקודש, ויזהר שלא יאכל אכילה גסה ולא מאכלים כבדים כדי שלא יתגאה בתפילתו, ולא יאכל מאכלים המחממים את הגוף ולא מאכלי חלב שלא יבא לידי קרי ח"ו.

כז. טוב ונכון להשתדל מאד להאכיל עניים על שולחנו בעת סעודת מפסקת, ויהיה נחשב לו כמזבח כפרה.

כח. יש בוצעין על שתי ככרות כמו יו"ט. ונוהגין למבל הפת בסוכר או בדבש, מלבד הטיבול במלח.

כט. יאמר דברי תורה על השלחן וטוב שיאמר פרק ממשניות יומא, ויאמר פטום הקטורת, וישבח לקב"ה שנתן לנו יום קדוש זה ויאמר ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מהטועים וכו'.

ל. בגמר הסעודה יאמר שיר המעלות בשוב ה' וכו'. ויזהר ביותר לברך ברהמ"ז בכוונה גדולה.

לא. לאחר סעודה המפסקת יאמר נוסח לשם יחוד וכו' לקבל תוספת קדושת יום הכפורים.

לב. המפסיק לאכול סעודה מפסקת בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קיבל התענית.

איסור עשיית מלאכה ביום הכיפורים

מצות לא תעשה לעשות מלאכה ביום הכיפורים, שנאמר

(ויקרא טז, כט) "וכל מלאכה לא תעשו", ונאמר (ויקרא כג,

ל) "שבת שבתון הוא לכם" – אחת ללמד על שביתה

מאכילה ומשאר דברים האסורים ביוה"כ משום עינוי,

והשניה ללמד על איסור מלאכה – והעושה מלאכה ביוה"כ

ביטל מצות עשה, ועובר על ל"ת, ובמזיד חייב כרת.

לג. מלאכת אוכל נפש, אף על פי שהיא מותרת ביום טוב, הרי היא אסורה ביוה"כ

כבשבת, שנאמר בו (שם) "כל מלאכה לא תעשו", ואף מלאכת אוכל נפש בכלל.

לד. כל מלאכה שחייבים עליה בשבת, חייבים עליה ביום הכפורים, וכל שבשבת פטור

אבל אסור, גם ביום הכפורים הדין כן. אלא שהשבת בסקילה, ויום הכפורים בכרת.

וכל מוקצה שאסור לטלטלו בשבת, אסור לטלטלו ביום הכפורים.

מצות עינוי ביום הכיפורים

כתוב בתורה (ויקרא טז, כט) "בחדש התשיעי בעשור לחודש

תענו את נפשותיכם", ונאמר (ויקרא טז, לא) "שבת

שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם", מכאן למדו חכמים

שיוה"כ אסור בחמשה דברים והם אכילה, שתיה, רחיצה,

סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המיטה.

לה. יום הכפורים לילו כיומו לכל דבר, אסור במלאכה, ובאכילה ושתייה, וכן אסור בסיכה ורחיצה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה. ועל מלאכה או אכילה ושתייה חייב כרת. ואכילה כוללת כל המאכלים הראויים לאכילה, ושתייה כוללת כל המשקים לרבות מים (אע"פ שאינם מזינים) יתר העינויים, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה, לדעת הרמב"ם וסיעתו אסורים הם מן התורה, אבל רוב הפוסקים ס"ל שאינם אלא מדרבנן. וכן הלכה.

איסור אכילה ושתייה

לו. הצם ביוה"כ קיים מצות עשה, שנאמר (שם) "תענו את נפשתיכם", ונמנה העשה במנין המצוות, וכל האוכל או שותה בו, הרי זה ביטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר (ויקרא כג, כט) "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה".

לז. שיעור אכילה ביוה"כ, לענין חיוב כרת ומלקות וחטאת, הוא ככותבת כמוה וכגרעינתה שהוא ארבעים גרם בתוך כדי אכילת פרס, אבל אם אכל פחות משיעור זה, אינו חייב עליו. וכ"ז לענין חיובא אבל איסורא איכא בכל שהוא.

לה. שיעור שתייה ביוה"כ, לחייב כרת ומלקות וחטאת, מלא לוגמיו, ושיעור מלא לוגמיו משערים בכל אדם ואדם לפי מה שהוא.

למ. כל האוכלים מצטרפים לשיעור, וכן כל המשקים מצטרפים לשיעור, אבל אכילה ושתייה אינן מצטרפות לשיעור אחד.

מ. מותר לבלוע הרוק ביוה"כ ויש מחמירים, ומי שאפשר לו יזהר בכך.

מא. מעוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביוה"כ.

מב. יולדת, תוך שלשה ימים לא תתענה כלל; משלשה עד שבעה, אם אמרה: צריכה אני, מאכילין אותה; מכאן ואילך, הרי היא ככל אדם.

מג. קטן פחות מגיל תשע שנים אינו מתענה כלל ביום הכפורים, ואפילו תענית שעות. ואף אם הוא רוצה להתענות מוחים בידו ומאכילים אותו.

מד. קטן בן תשע שנים שלמות מתענה ביום הכפורים לשעות, שאם היה רגיל לאכול בשעה שמונה בבוקר, מאכילים אותו בשעה תשע או עשר. היה רגיל לאכול בשעה תשע בבוקר, מאכילים אותו בשעה עשר או אחת עשרה. הכל לפי כח הבן, ולפי מזנו וטבעו.

מה. בזמנינו שאין הקטנים בריאים כל כך, ולא מסוגלים להתענות יום שלם כראוי, נער שהשלים י"ב שנה, ונערה שהשלימה י"א שנה, יתענו עד הצות היום, ולא יותר.

איסור רחיצה

מו. אסור לרחוץ ביום הכפורים, בין בחמין בין בצונן, ואפילו אצבע קטנה אסור להושיטה במים, והוא הדין בשאר משקים.

מז. היה מלובלך במיט או בצואה, רוחץ בדרכו ואינו חושש, שלא אסרו אלא רחיצה של תענוג.

מח. ההולך להקביל את פני אביו או את פני רבו או את פני מי שגדול ממנו – בחכמה – או ההולך לקרות בבית המדרש, עובר עד צוארו במים ואינו חושש.

מט. הכלה אחר נישואיה, כל שלשים יום מיום חופתה, רוחצת פניה, מפני שהיא צריכה להתנאות ולהתחבב על בעלה.

נ. כשנוטל ידיו שחרית אין נוטל אלא עד סוף קשרי אצבעותיו ומברך כדרכו בכל יום ענטי. וה"ה ביוצא מבית הכסא שרוחץ עד סוף קשרי אצבעותיו שלש פעמים לסירוגין.

איסור סיכה

נא. יוה"כ אסור בסיכה, ואפילו אצבע קטנה אסור לסוך. ואפי' אינו אלא להעביר הזוהמא אסור.

נב. החולה, אף על פי שאין בו סכנה סך ביוה"כ כדרכו ואינו חושש, וכן מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש.

איסור נעילת הסנדל

נג. יוה"כ אסור בנעילת הסנדל, ואסור לנעול סנדל אפילו ברגלו אחת.

נד. כל נעל שאינה של עור. מותר לנעול אותה ביום הכיפורים. ולכן מותר לנעול נעלי ספורט העשויים מגומי או פלסטיק, אף אם הם נוחות מאוד ואין מרגישים בהם את קושי הארץ, ובלבד שאין שם עור אפילו בחלק מהנעל.

נה. החיה כל ל' יום והחולה אע"פ שאין בו סכנה ומי שיש לו מכה ברגליו מותר בנעילת הסנדל.

מצות עשיית התשובה ביום הכיפורים

יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא יום מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל בין איש ובין אשה, לעשות תשובה ולהתוודות ביוה"כ, שנאמר (ויקרא טו, ג) "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו", והטהרה אשר בידינו היא התשובה ותיקון המעשים, וזו מצות עשה מן התורה, להעיר האדם את רוחו לחזור בתשובה ביוה"כ, ואף על פי שמצוות התשובה נהגת בכל עת, ביום זה עיצומו של יום

מכפר, שהקדוש ברוך הוא מטהר אותנו מן העוון ומכפר עלינו ביוה"כ, על אותן העבירות שרק יוה"כ מכפר עליהן, כפרה שלמה.

נז. יום העשירי בחודש תשרי נקבע לישראל ליום כפרה, שנאמר (ויקרא מז, כט-ל) "בחדש השביעי בעשור לחדש" וגו' "ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל הטאתיכם", והוא נקרא בתורה "יום הכפורים", שנאמר (שם כג, כז) "אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא", ונאמר (שם כג, כח) "כי יום כפרים הוא לכפר עליכם".

נז. יוה"כ נאמר בו (ויקרא מז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל הטאתיכם", שעיצומו של יום מכפר. ועבירות שיוה"כ מכפר עליהן הרי הן נמחקות לגמרי ואינן נזכרות לעולם.

נח. יום הכיפורים אינו מכפר אלא על השנים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט בו ומחשב בלבו מה מועיל לי יום כיפור זה, אינו מכפר לו.

נט. יוה"כ מכפר על המזיד כשוגג, שנאמר (ויקרא כג, כז) "יום הכפרים הוא", משמע שמכפר על הכל.

ס. האומר אחטא ויוה"כ יכפר, אין יוה"כ מכפר לו, שהאומר אחטא ויוה"כ יכפר הרי זה בכלל האומר אחטא ואשוב, שכמו שהאומר אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, כך האומר אחטא ויוה"כ מכפר.

סא. אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו או המקלל חברו או גזולו וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו. אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים צריך לפייסו ולפנע בו עד שימחול לו. לא רצה חברו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן, מביא לו שניה ושלישית. לא רצה, מניחו והולך לו וזה שלא מחל הוא החוטא, ואם היה רבו, הולך ובא אפילו אלק פעמים עד שימחול לו. וכתבו המקובלים מי שאינו מעביר שנאה ביוה"כ אין תפילתו נשמעת.

סדר ליל יום הכיפורים

סב. יש נוהגים ללבוש בגדים לבנים נקיים ביוה"כ דוגמת מלאכי השרת, וגם נשים לובשות כן לכבוד היום, אבל לא יקשטו עצמן בתכשיטין שמתקשטות בהן בשבת ויו"ט מפני אימת יום הדין.

סג. יש שנהגו ללבוש קיטל שהוא לבן ונקי וטוב שיהיה מ"פשתן" כי מסלק החיצונים והקליפות מעליו וגם לפי שהוא בגד מתים ועי"ז לב האדם נכנע ונשבר.

סד. נוהגים להתעטף בטלית גדול כליל יוה"כ. ואין צריך לברך להתעטף בציצית. ואם מתעטף מבעוד יום צריך לברך, וכן ראוי לעשות לכתחילה, ויש חסידים שאינם מורידים מעליהם הטלית גדול כל ליל יום הכיפורים ויומו.

סה. כל אדם כבואו לבית הכנסת להתפלל ערבית כליל יוה"כ קודם שיתחילו ערבית יאמר בינו לבין עצמו נוסח זה: הריני מוחל וסולח לכל אחד ואחד מישראל בין איש בין אשה, בין קטן בין גדול, בין שחטא לי בממוני בין שחטא לי בגופי, בין שחטא בכבודי, בין באונס בין ברצון, בין בשוגג בין במזיד, בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים. והריני מוחל להם מחילה שלימה מעתה ועד עולם.

סו. פותחים בפיוט "לך אלי תשוקתי" והוא סדר הוידוי לבני ספרד לקיים דברי הרמב"ן שכתב שצריך לומר וידוי קודם השקיעה להכנס בתשובה ביום קדוש זה, ואחינו האשכנזים אומרים תפלה זכה והיא תפלה נוראה ואיומה וחשובה מאד וטוב ליחידים לאמרה.

סז. אם אין זמן לומר עתה פיוט "לך אלי" כי הגיע זמן השקיעה יאמרו וידוי קצר ויתחילו "כל נדרי" ואח"כ יאמרו פיוט "לך אלי".

סח. אח"כ אומרים "שמע קולי אשר ישמע בקולות שחיבר רבנו האי גאון ז"ל, ויאמר אותו בכוונה גדולה ובתחנונים.

סט. טוב שהחזן יכריז קודם כל נדרי רבותי תמחלו זה לזה, ויאמרו הקהל, מחלנו, כדי שתתעורר אז סגנוריא על ישראל, דבר בעתו מה טוב.

סדר אמירת כל נדרי

ע. מוציאים הס"ת היותר מהודר לומר עליו כל נדרי, ובזוה"ק החמיר מאד אף בס"ת שיש בו ספיקות שלא להוציאו. ואם נעשה בהידור ובכוונת כתיבת ה' בראוי, מעלתו גבוהה, ובפרט שעל ידו יתכפר לו עוון שז"ל ועוון נדריים ושבעות.

עא. המנהג בק"ק בית אל הוא שקודם שיוציאו הספרי תורה מהיכל מוכרים פתיחת ההיכל וספר כל נדרי ושאר הספרים. והרבנים דשם בוחרים להוסיף בעת ההכרזה יותר כסף בספר הראשון הנקרא "כל נדרי" וכל המוסיף הרי הוא שלו.

עב. נוהגים להוציא ז' ספרי תורה מההיכל ולומר פסוק אור זרוע לצדיק, ויכוין בס"ת קר"ע, שה' יקרע רוע גזר דיננו, ויאמרו כל נדרי ג' פעמים.

עג. בסיום כל נדרי, טוב שיאמרו ג' פעמים פסוק סלה נא לעוון העם הזה וכו'.

עד. אח"כ אומר שהחיינו על עיצומו של יום. והש"ץ מברך בקול רם ומוציא הרבים ידי חובתם.

עה. אח"כ יש לומר נוסח תפילה רבון העולמים שתיקן רבנו הרש"ש זיע"א לליל יום כיפור, ואח"כ אומרים מאמר התיקונים דף קמ"ג קם רבי שמעון על רגליו, ויכוין בזה שיתבטל הנדר העליון.

עו. טוב להזכיר ג"כ בעת ההיא נשמות צדיקים וחסידים שהרביצו תורה ברבים ולהעתיר עבורם, כדי לעוררם למעלה להתפלל על החיים.

עז. מנהג טוב וקדוש לתת הרימונים לילדים שעדיין לא הגיעו למצוות, להניחם על גבי הספרי תורה כשמוציאים אותם חוץ להיכל, ויש לו סימוכין בכתבי הקבלה ובספרי המנהגים הקדומים, ויועיל להם לאריכות ימים ויזכו לחכמה בינה ודעת בלימוד התורה הקדושה.

עה. כל איש ואיש ישתדל להניח ב' זרעותיו על הס"ת וינשק אותו על התיק ז"פ ויעשה כן בכל אחד מס"ת אם יוכל, ולפחות ינשק ספר כל נדרי ויש בזה סוד עצום ותיקון גדול.

עט. נהגו לומר מי שבירך למי שלקח ספר כל נדרי ולנושאי ספרי התורה, וכן לפותח ההיכל, מניחי הרימונים ושאר המצוות, וגם לכל הקהל כולו, כי שעת רצון היא.

סדר תפילת ערבית

פ. תקנו חז"ל ה' תפילות ביום זה, ויש לו לידע ששגבו מעלותיהם ויכוון בהם כראוי בכוננת הלב בבכי יבוא ובתחנונים ידבר רש לפני מלכו של עולם דעיצומו של יום מכפר עם התשובה.

פא. חרדה ילבש בתפילותיו בבכיה ולב נשבר, ואף אם נראה בעיניו שעשה תשובה בעשרת ימי תשובה, יאמין באמונה שלמה כי הכל כאין לפי עוצם חטאתיו, וגם כי הוא מעשה קוף בעלמא לפי חסרון ידיעתו באשר פגם, ומיעוט השגתו בחכמה האלהית, וגרעון כחו ביראה ודבקות. וכל אשר יבקש תהיה כוננתו גם על בני ביתו ועל כל מי שהוא משורש נר"ן והקרוב אל שרשו.

פב. יזהר ביותר שלא יכוון בתשובתו ובתפילותיו לתועלותיו הגשמיות בלבד, שלא יהא כאותם שאמרו עליהם בזוה"ק (תיקו"ז דף כב.) שהם עזי פנים וצווחין ככלבים לבקש הב לן מזוני סליחה וכפרה, ואינם חשים לבקש על גלות השכינה וצער השמים בחורבן בית מקדשנו וחילול שמו הגדול ותורתו הקדושה, ושיחזור השי"ת שכינתו לציון.

פג. בבואו להתפלל תפילת ערבית של יום קדוש זה ישים אל ליבו כי בתפילה זו עולה השכינה למקום עליון למלכות בינה העליונה ומתקשטת בקישוטיה, ולכן יכוין היטב בתפילתו ובמאמרו, וישא ברכה מאת השם וצדקה מאלהי ישעו.

פד. אין אומרים והוא רחום וכו' אפי' אם חל בחול, לפי שכונת והוא רחום הוא להכניע ארבע קלי' אף משחית עון וחיתה, ומכיון שיום כיפור הוא בכלל המועדים אין הם מתעוררים ואין צורך להכניעם.

פה. בקריאת שמע ביום הכפורים אומרים ברוך שם כבוד מלכותו בקול רם, כי אנחנו דומים למלאכי השרת ואין חשש שיקנאו המלאכים בנו.

פו. כשחל יום הכיפורים בשבת יכריז החזן קודם תפילת ערבית שיכונו לצאת יד"ח קידוש של שבת כאשר חותמים בעמידה "מקדש השבת וישראל ויוה"כ", ואחר סיום תפלת לחש של ערבית אומרים כל הקהל ויכלו, ואומר השליח ציבור ברכת מעין שבע וחותרם מקדש השבת בלבד. ואחר זה אומר חצי קדיש ומתחילים הסליחות.

פז. קודם הסליחות של ערבית אומר הפיוט "משתחוויים להדרת קודש הר אריאל". אשר חיברו רבנו יהודה הלוי ז"ל. ויאמרנו בכוונה ובהתלהבות. ולאחריו פיוט "אנא בקראינו לקול שוענו ה' שמעה" אשר חיברו רבי דוד אבן פקודה ז"ל.

פח. בסליחות של אחר תפילת ערבית אומרים חמש פעמים ויעבור וכן חמש פעמים לאחר שחרית, ולאחר מוסף שבע ובמנחה שש ובנעילה שלש, סך הכל עשרים ושש פעמים ויעבור כמנין שם הוי"ה ב"ה, וישתדל לכיון יחוד לאלפים.

פט. אין נוהגים לומר "המוני מעלה" המודפס במחזורים לאחר אראלי מעלה וגלגלי מעלה.

צ. צריך כל אחד לומר, עשר פעמים וידוי ביום כיפור: א' במנחה של ערב יום כיפור, א' בערבית של ליל כיפור, שתיים בשחרית לחש וחזרה, ב' פעמים במוסף, ב' פעמים במנחה וב' פעמים בנעילה. אמנם בסידורים שלפנינו מופיעים י"א פעמים.

צא. מנהג בית אל יכב"ץ לומר בליל יום הכפורים בסליחות, הוידוי הגדול לרבנו נסים ז"ל הנדפס בסידורים בחזרת שחרית של יום הכפורים המתחיל רבונו של עולם וכו' עד בהעביר את חטאת עמך המתודים לפניך ואחר כך אומרים אלהינו ואלהי אבותינו וסדר הוידוי הגדול.

צב. בסליחות דליל יום הכיפורים קודם שיאמר אל רחום שמך, יאמרו בנעימה קדושה, "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. מיוחד באהיה אשר אהיה הוא היה הוא הוה והוא יהיה, הוא ממית ומחיה לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה". ומובטח שלא יבוא עליו ועל בני ביתו שום גזירה רעה באותה שנה.

צג. אחר ערבית אומרים ד' מזמורים ראשונים שבספר תהלים אשר ר"ת וס"ת שלהם בנימי' סמא"ל להכניע אותנו, וסגולתם שלא יראה קרי בליל יוה"כ, ואח"כ יאמרו מזמור כ"ד שבתהלים ותפילה על הפרנסה.

צד. אחר התפילה ראוי ללמוד משניות מסכת יומא. ויש חסידים הנוהגים להשאר נעורים כל ליל יוה"כ ולעסוק בתורה, וילמדו כל ספר תהלים עם שבעה כורתו ברית, וטוב לומר ב"פ תהלים כמנין כפר, ואדרא זוטא, וכתר מלכות שתיקן רבנו יוסף חיים וצוק"ל. ולא יעשה כן אלא מי שיש בכוחו להשאר נעור לילה ויום, דאל"כ יצא שכרו בהפסדו שלא יוכל להתפלל תפילות חובה של יום כיפור, ואם אינו יכול ללמוד כל הלילה לפחות יקום בחצות הלילה ויאמר ברכות השחר ותהלים ובקשות ואח"כ יכול לחזור לישון ויקום קודם עלות השחר לעבודת קונו.

צה. יום כיפור שחל להיות בשבת יש קהילות שנוהגים לומר קבלת שבת כרגיל, ויש שנוהגים לומר רק מזמור שיר ליום השבת, ומנהג ישיבתנו הק' ק"ק חסידים "נהר שלום" לומר מזמור לדוד, ובואי כלה ג' פעמים, ומזמור שיר ליום השבת פשט בלי כוונה.

צו. יום כיפור שחל להיות בשבת אין לכויין כונת תוספת שבת בבואי כלה ובכרכו ובפרוס. וכן ביום, בנשמת וקודם עמידה דשחרית, ובאיה שבכתר דמוסף, אפילו לא בדרך פשט.

צז. הרואה קרי בליל יוה"כ ידאג כל השנה, והיינו שיהרהר כל השנה בתשובה. ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העוה"ב.

דיני תפילת שחרית

צח. ישנים באשמורת, ויטול ידיו במהרה עד קשרי אצבעותיו בלבד. והמקובלים כתבו, כי היום אין רוח רעה כליכך שולטת, ולכן די בנטילת אצבעותיו בלבד. ויברך ברכות השחר. ומדלגים ברכת שעשה לי כל צרכי ולא מברכים אותה. ומו"ר מופת הדור פסק לברכה, לפי שאין הברכה אלא ברכת השבח, על מנהגו של עולם, ועוד שמותר לנעול נעלי גומי.

צט. מנהג קדום הוא לומר סדר "כתר מלכות" שתיקן הרב שלמה אבן גבירול ז"ל מספרד, המתאר את גודל וכבוד הבורא, ואת גודל חכמתו ויצירתו בשמים ובארץ, ומכנים בלב האדם פחד ומורא בידיעת השם יתברך. ויש ג"כ סדר "כתר מלכות" לרבינו הרדב"ז והשבחים שם נוראים ונפלאים ומיוסדים על פי חכמי הקבלה, ואנחנו נוהגים לקרא "כתר מלכות" של מו"ר הגאון הרי"ה הטוב.

ק. עקידת יצחק אבינו ע"ה היתה ביום הכיפורים, ועל כן דבר בעיתו מה טוב שישתדל לקוראה היום בכוונה גדולה.

קא. פיוט הנשגב האדרת והאמונה לחי העולמים, מקורו בספר היכלות ובספר הקנה, ונוהגים לאומרו קודם ברוך שאמר בר"ה ויוהכ"פ. ובישבתנו הקדושה אין אומרים אותו. ואמנם אפשר לאומרו קודם התפלה.

קב. באמרו אל נקמות ה', יכוין שינקום ה' נקמת עשרה הרוגי מלכות, ובפרט ביום הכפורים, כי רבי עקיבא ע"ה נהרג ביום הכפורים, ולכן בסליחות יש להוסיף עשה למען עבדך רבי עקיבא בן יוסף הנהרג על יחוד קדושת שמך, כמו שתיקן רבנו יוסף חיים זצוק"ל.

קג. אין להוסיף לומר בפסוקי דזמרה ולא קודם ברוך שאמר שום מזמור ממה שמודפס בסידורים, ואין לשנות, אלא יאמר רק המזמורים שאומרים כל שבת. וכן הוא מנהג ק"ק חסידים "בית אל" ומנהג ישיבתנו הק'.

קד. אומרים "שיר המעלות ממעמקים" ויכוון היום על עומק עשירי "מערב מלכות" ורומז למקום עליון ונורא, היא הבינה, שהתשובה מגעת עד אליה.

קה. נוהגין ליתן מי ורדים לריח טוב במים שיטלו מהם הכהנים בשחרית ומוסף, ובפרט בנעילה, וצריך לזהר ליתנם מערב יוהכ"פ, משום שאסור להוליד ריח במים ביוהכ"פ.

קו. אין מוסיפים לומר שום פיוט ולא סדר קדושות שאינן מסדר התפילה, לא השליח ציבור ולא הסומך כלל משום חשש הפסק, ושמא אין אותן בקשות מתקנות על דרך האמת, אלא מתפללים כל סדר התפלה מתחילה עד סוף בלי שינוי ותמורה, ומזה יבין וילמד ק"ו בנפשו שלא ישיח ח"ו שיחת חולין באמצע התפילה, בפרט ביום הקדוש הזה.

קז. אחר יהיו לרצון אומרים כל התחנונים הנזכרים בנמ' מסכת ברכות (דף טו: ז), רבא כי הוי מסיים צלותיה וכו', ר' אלכסנדר ב"ר צלותיה וכו', ר' אלעזר וכו', ר' יוחנן, ר' זיורא, רב, רב חייא, רבי ספרא, רבי אלכסנדריא, מר בר רבינא וכו'.

קח. טוב לכוין בשעת ברכת כהנים בשם בן כ"ב אותיות, שמורכב מהשמות: "אנקת"ם פסת"ם פספס"ים דינס"ים", כמנין כ"ב אותיות התורה, ויוצא מהתיבות: "יברכך הוי"ה", "יאר הוי"ה", "ישא הוי"ה", והם כנגד כ"ב האותיות, ועוד אחד שרומז על מקורם.

קט. בסיום החזרה מתחיל הסליחות, ופותח בפיוט, "למענך אלהי רצה עם לך שיחר, לחלות פניך במעמד השחר", שחיבר רבי דוד אבן פקודה ז"ל.

סדר קריאת התורה

קי. בשעת הוצאת ספר תורה ישאל האדם חיים וכפרה, ויעמוד ויקרא ג' פעמים י"ג מדות, ואח"כ יאמר רבונו של עולם מלא כל משאלותי לטובה, והפק רצוני ותן שאלתי לי ולבני ביתי, חיים טובים וארוכים בכבוד ובמנוחה ביראתך ובתורתך, בשלום

ובהשקט ובבטחה, ופדני מכל צרה ויגזון וממות, ומכל שעוה רעות המתרגשות ויוצאות לעולם, וכפר עונותינו ואשמתינו אכי"ר, ויזכור שאלתו ג' פעמים.

קיא. יאמר ג' פעמים ואני תפילתי, ויכוין בכ"ד שמות (י"פ ע"ן וכו') היוצאים מפיסוק אחרון של כל ספר מכ"ד ספרים.

קיב. בשעת הוצאת ספר תורה בשחרית ובמנחה, אומרים התפלה שתיקן רבנו הרש"ש זיע"א לומר י"ב פעמים לעולם ה' דברך נצב בשמים, ואח"כ יאמרו נוסח הבקשה שסידר רבנו הרש"ש זיע"א, ואח"כ בריך שמייה וכו'.

קיג. מוציאין שני ספרים, בראשון קוראים ששה בפרשת אחרי מות עד ויעש כאשר צוה ה', ואם חל בשבת, קוראים שבעה ומפטיר קורא בשני בפניהם ובעשור לחודש, ומפטיר בישעיה (ב, נו, יד – נח, יד) ואמר סלו סלו פנו דרך, עד כי פי ה' דבר.

קיד. אשרי מי שזוכה לעלות לתורה בימים נוראים, ובפרט ביום אדיר בימי שנה הוא יזכה"פ, אשר בו ניתנו לוחות שניות שהם כל התורה. ואם יזכה להיות המפטיר יאמר הוא עצמו ההפטרה.

קטו. מנהג ישיבתנו הקדושה קודם שיתחיל הש"ץ קריאת התורה אומר החזן קינה "שעה בא באימות" לרבנו ששון מרדכי המדבר על מיתת בני אהרן כי כל הצטער על מיתת בני אהרן או מוריד דמעות עליהם מוחלין עונותיהם ואין בניו מתים.

קטז. נוהגים לידור צדקות ביום הכיפורים עבור המתים, ומזכירים שמותיהם ועיקר ההשכבה שיתנדב צדקה לעניים עמלי תורה עבורם, שהמתים יש להם כפרה בימים אלו.

קיז. טוב ונכון שהמפטיר בתורה יכוין להוציא הציבור יד"ח בברכת ההפטרה תחלה וסוף וזוה יזכר ג"כ במצוה מאה ברכות החסרים ביום קדוש זה.

קיח. אחר קריאת התורה עושים השכבה לרבנים ולחכמים שהתפללו במקום הקדוש הזה, וגם לאילו יחידים שחייבים להזכירם, ואומרים מי שבירך לכל המסייעים והמחזיקים את בית הכנסת ובית המדרש.

דיני תפילת מוסף

קיט. יש מקהילות ספרד שאומרים פיוט ונתנה תוקף לרבי אמנון ממגנצא קודם קדיש דמוסף.

קכ. קודם הקדיש של מוסף יאמרו לשם יחוד, וכמ"ש בשער רוח"ק דקודם כל מצוה יש לומר לשם יחוד, וכמבוא בסידור הרש"ש ועוד.

קכא. קודם התפילה צריך הש"ץ לחזור בתשובה שלימה ולכוון כאילו הוא כה"ג הנכנס לפניו לכפר על העם לפני השי"ת. ועל כן קודם יוה"כ, ילמד היטב את סדר

העבודה ככהן גדול המשמש לפני ולפנים, כדי שתעלה תפילתו לרצון לכפרת עמו ישראל.

קכב. במוסף של יוהכ"פ אומרים בנוסח זכרנו לחיים מי כמוך אב הרחמים. ובנוסח התפילה אומרים את מוספי יוהכ"פ הוזה אפילו חל ביום חול.

קכג. תקנו רבותינו שיאמר הש"ץ סדר עבודת יוה"כ בחזרה של תפילת מוסף, ומנהג זה נהגו בו מימות האמוראים, והמנהג הפשוט אצל בני ספרד לקרות סדר 'אתה כוננת' שיסד יוסי בן יוסי כהן גדול.

קכד. יתאמץ בסדר העבודה להבין מה שמוציא מפיו, ויכוין בסדר הכוונות מרבנו הרש"ש, ויכנע מאד שבעונותינו חסר כל, ואין אומרים קודם לזה שום רשות ופתיחה לסדר העבודה אלא תקף ומיד יאמרו סדר העבודה, ויאמר ביחד עם השליח ציבור מילה במילה.

קכה. כשנפלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו, לא יכרעו על הקרקע ממש, אלא על איזו חתיכת בד או מטלית וכיוצא, ויפסיק בין תיבת ברוך לתיבת שם.

קכו. בתפילת מוסף בכתר בתיבת "איה" יכוין בשם יי"ה בקיבוץ וקמץ, והם בגימ' מ"ו, וישאל אחת משלש בקשות שהן: השגה בחכמה, או בנים תלמידי חכמים, או עושר מופלג לעבודתו יתברך.

קכז. אחר מוסף קודם מנחה יקרא שבחי התנא הקדוש רבי עקיבא ומדרש פטירתו, שנהרג ביוהכ"פ. ואם מצטער ומוריד דמעות עליו יועיל לו לכפרת פשע.

קכח. טוב לקרות בספר יחזקאל מפרק מ' עד סוף פרק מג, שהיא הנבואה שגילה השי"ת ליחזקאל ביוה"כ על בנין הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו. ואיתא בילקוט (יחזקאל שפ"ב) אמר לו הקב"ה ליחזקאל הנביא ע"ה, ילמדו ישראל נבואה שלך על צורת הבית ומעלה אני עליהם כאילו עוסקים בבנינו.

דיני תפילת מנחה

קכט. בתפלת מנחה ונעילה בשעה שתש כחו מהתענית ומכל הצער הגדול שנצטער על קיצורו בעבודתו יתברך יאזור חיל כי השעה דוחקת ויתעורר ויתאמץ ויתפלל לה' שיעזרוהו על דבר כבוד שמו ויתן לו כח לעמוד על המשמרת ולא ימנע טוב להולכים בתמים.

קל. לפני מנחה נוהגים לומר פרשת העקידה עד והארץ אזכור, ויאמרו פסוק ושהט אותו וגו' ויהי רצון שתקן רבנו החיד"א ז"ל. ויאמרו זה בעוד היום גדול כדי שלא יצטרכו להתפלל במרוצה.

קלא. ומוציאין ס"ת וקורין תלת גברי בפרשת עריות, והשלישי מפטיר ביונה. ואין אומרים קדיש אחר הקריאה, ובמקום שנהגו לומר קדיש אין למחות בידם.

קלב. יום כיפור שחל להיות בשבת אין אומרים ואני תפילתי קודם פתיחת ההיכל, ולא צדקתך אחר העמידה. ויאמרו מי כמוך אב הרחמים במקום אב הרחמן.

קלג. אין נושאים כפים במנחה, וכהן שעבר ועלה אין מורידין אותו. ושאר הכהנים טוב שיצאו לחוץ.

דיני תפילת נעילה

קלד. זמן תפילת נעילה כשהחמה בראש האילנות עם המדומי חמה. ואח"כ יאמרו לשם יהוד קבה"ו וכו', ופותחין ההיכל ואח"כ יאמרו אל נורא עלילה וכו' בהתעוררות גדולה, ואשרי יושבי ביתך וכו' ותפילת נעילה.

קלה. ראוי ונכון לכל חכם ורב בקהילתו לומר דברי מוסר והתעוררות ודברי כיבושין קודם תפילת הנעילה שהיא החתימה של כל ימי הרחמים והסליחות והכל הולך אחר החתום.

קלו. טוב ונכון שכל אדם יקבל על עצמו קבלה אחת קטנה וחזקה בעת הנעילה ובפרט במעלת זיכוי הרבים וכד'.

קלז. זמן תפילת נעילה הוא זמן החותם הפנימי ולכן הוא זמן דין, ולכן צריך להתאמץ לכוין בתפילתו, ואנו מכונים ליתן למלכות ג' חותמות, שהם ג' מלווי אהי"ה במנין חות"ם, א' בזכרנו, ב' בהמברך את עמו בשלום, ג' בכתר שבחזרת נעילה.

קלח. ישתדל השליח ציבור להגיע לברכת כהנים קודם השקיעה, כדי שיוכלו הכהנים לשא את כפיהם.

קלט. בכל מקום שאומרים בתפילת יוה"כ כתבנו, יאמר בנעילה חתמנו. ואם טעה ואמר כהרגלו אין מחזירין אותו.

קמ. בסוף הסליחות של תפילת נעילה, אומרים בהתעוררות גדולה פסוק "שמע ישראל" פעם אחת בלבד, ובשכמל"ו פעם אחת ואח"כ יאמרו שבע פעמים פסוק "קראתי בכל לב ענני ה' חקיך אצרה", ואומר השליח ציבור פעם אחת וכל הקהל עונים אחריו. אח"כ אומרים פסוק "ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים" שבע פעמים, כמבואר סודו בשער הכונות (דף קב ע"ג). ובקדיש תתקבל תוקעים בשופר תשר"ת תש"ת תר"ת, ואחר הקדיש תוקעים תרועה גדולה, ואומרים פסוקים השייכים לשנת היובל.

קמא. אף על פי שמן הדין מותר לתקוע בבין השמשות, ואפילו אם חל יום הכפורים בשבת, מפני שתקיעת שופר אינה אלא חכמה ולא מלאכה, מכל מקום הואיל ויש

עמי הארץ שתיכף אחר שישמעו התקיעות ילכו לאכול, לכן אין לתקוע אלא אחר צאת הכוכבים, דהיינו עשרים דקות אחר השקיעה, שאז לפי דעת הגאונים יכולים לאכול.

דיני תפילת ערבית והבדלה וסיום הצום

קמב. קודם תפילת ערבית יסירו הטלית גדול ולא יתפללו ערבית עם טלית גדול, ויתפללו בישוב הדעת ובמתינות הגם שהעם אצים ורצים, שלא יראה ח"ו כתינוק הבורח מבית הספר. ואין מכוונים בתפילת ערבית אלא מתפללים פשט.

קמג. ואומרים אתה חוננתנו, ויזהר שלא לומר המלך הקדוש והמלך המשפט אלא יאמר כבכל השנה ומ"מ מי שמעה טוב שיחזור התפילה בתורת נדבה.

קמד. אין אומרים אח"כ ויהי נועם יושב בסתר ובא לציון וכו', אא"כ חל בשבת, אמנם גם אז יאמרו ויהי נועם פשט בלי הכונות.

קמה. מבדילין על הכוס, ואין מברכין על הבשמים. מ"מ בחל במוצאי שבת טוב שאחר ההבדלה יבאו בשמים ויברכו.

קמו. מברכים על הנר, ולא יברכו אלא על נר ששבת מערב יום כיפור ואפילו אם חל בשבת.

קמוז. מותר לשתות מים לפני ההבדלה, אבל אין לאכול לפני הבדלה, אלא אם כן מי שהוא חולה אף שאין בו סכנה. וכן מי שנחלש מחמת התענית, וכגון זקנים ונשים וילדים, שרשאים לאכול לפני הבדלה, אם אינם יכולים להבדיל לעצמם, ואינם צריכים להמתין עד שיבוא מי שיכול להבדיל להם.

קמח. אח"כ ילך לביתו ויאכל לחמו בשמחה כי כבר רצה ה' את מעשיו. ואם חל במוצאי שבת אין צריך לכוין שתהיה סעודה זו לצורך מלוה מלכה, כיון שכל כונת סעודת מלוה מלכה היא להמשיך מסעודות שבת, וביום כיפור אין לנו סעודות שבת כי המלכות ניוזנת מן הקולות הפנימיים, וע"כ אין לכוין בזה לצורך סעודת מלוה מלכה.

קמט. אם לא בירך ברכת הלבנה יברך במוצאי יום כיפור, אבל מנהג ק"ק חסידים "בית אל" ומנהג ישיבתנו הק' לברך ברכת הלבנה לפני יום כיפור.

קנ. מצוה לתקן הסוכה מיד במוצאי יום הכפורים כמ"ש "ילכו מחיל אל חיל", ויש חסידים שנוהגים לתקן איזה דבר מהסוכה קודם שיאכל, וכן למחרת ביום י"א בתשרי לאחר תפילת שחרית קודם אכילה, יקנה דבר מצוה לולב או אתרוג.

זוהר ליום הכפורים – יונה הנביא

עתה בפסוקים אלה יסביר כל עניני האדם משיצא לאויר העולם כל סיפור חייו עד תחיית המתים

ח"ב דף קצ"ט ע"א

הָכָא אֵית לָן סַמְךָ בְּעֶלְמָא כאן מהמעשה של יונה הנביא יש לנו ראייה בעולם, **עַל עוֹבְדֵינ דְּבְנֵי נְשָׂא בְּהַאי עֶלְמָא** על המעשים של בני אדם בזה העולם. **יוֹנָה דְּנַחַת לְסַפִּינָה** הנביא שירד לספינה, **דָּא אֵיהִי נְשִׁמְתָא דְּדַבְר נָשׁ** זה רמז הוא על הנשמה של האדם, **דְּנַחַתָּא לְהַאי עֶלְמָא לְמַהוּי בְּנוּפָא דְּדַבְר נָשׁ** שיוורת לזה העולם הנדמה לים סוער להיות מלובשת בגוף האדם שהוא נמשל לאוניה. **אֲמַאי אַתְּקָרִי יוֹנָה. בְּגִין דְּכִיּוֹן דְּאִשְׁתַּתְּפַת בְּגוּפָא** ושואל הזוה"ק, מדוע נקראת הנשמה בשם יונה? ומפרש, היות שהנשמה משתתפת ומתלבשת בגוף, והגוף גשמי ומרמה את הנשמה ועושק ומהנה אותה, **כְּדִין אֵיהִי יוֹנָה בְּהַאי עֶלְמָא** לכן היא נקראת יונה בזה העולם כי יונה מלשון הונאה. **כְּמָה דְּאֲתַמַּר** כמו שכתוב (ויקרא כה), **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ. וְכַדִּין בַּר נָשׁ אָזִיל בְּהַאי עֶלְמָא** ואז האדם הולך בזה העולם, **כְּסַפִּינָה בְּגוּ יָמָא רַבָּא, דְּחֻשִׁיבַת לְאַתְּבָרָא** כספינה בתוך הים הגדול החושבת להשבר, **כְּמָה דְּאֲתַ אָמַר** כמו שאתה אומר (יונה א) **וְהִאֲנִיָּה חֻשְׁבָּה לְהִשָּׁבַר** עמדה להתפרק, וכן גוף האדם בצער ונדמה לו שעוד מעט נשבר ומתפרק.

וְבַר נָשׁ בַּר אֵיהוּ בְּהַאי עֶלְמָא חֲטִי והאדם כאשר הוא בזה העולם חוטא ושובח מהקב"ה, **וְחֻשִׁיב דְּעָרְק מִקַּמֵּי מְאָרִיָּה** וחושב שהוא בורח מלפני אדונו, כי רואה שלא קורה לו שום נזק מהקב"ה והולך לבטח. **וְלֹא אֲשַׁנַּח**

בְּהוּא עֲלֵמָא ולא משגיח על אותו עולם הבא שהוא עתיד ליתן שם דין וחשבון.
וּבְדִין אֲטִיל קוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא רוּחַ סְעָרָה תְּקִיפָא ואז מטיל
הקב"ה רוח סערה חזקה, שהם כוחות הדין של חולאים קשים ועוני, ומלחמות, המסעירים את
גופו של האדם ע"מ לעוררו בתשובה. **דָּא אֵיהִי גְזִירַת דִּינָא** וזו היא קליפה
הנקראת רוח סערה שהיא גזירת הדין, **דְּקַיִמָא תְּדִיר קַמִּי קוּדְשָׁא בְרִיךְ**
הוּא שעומדת תמיד לפני הקב"ה. **וּבַעֲתַת דִּינָא דְּבַר נָשׁ מְקַמִּיהָ** ותובעת
גזר דין של האדם מלפני הקב"ה, **וְדָא אֵיהוּ דְּקָא מְטִי לְסַפִּינָה** וזו היא הרוח
סערה, כשהיא מגיעה אל הספינה שהיא גוף האדם, **וְאֲדַפְר חוּבוֹי דְּבַר נָשׁ**
לְאַתְפֹּסָא לֵיהּ ומזכיר עונותיו של האדם לתפוס אותו.

פִּיּוֹן דְּאַתְפֹּס בַּר נָשׁ עַל יְדָא דְּתַהִיא סְעָרָה בְּבִי מְרַעִיהָ
מכיון שנתפס האדם על ידי אותו רוח סערה בבית חליו, **מַה בְּתִיב וַיִּזְנָה**
יְרַד אֶל יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה מה כתוב, ויונה שהיא הנשמה ירדה לסוף הספינה שהיא
גוף האדם וירדה לרגליו, כלומר שהוריד את נשמתו לעפר במעשיו הרעים כי השכינה שוכבת
למרגלות הרשע, ואז **וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם** מחמת שהוא שקוע בשכרות החומר עמוק עמוק.
אָפָה עַל גַּב דְּבַר נָשׁ בְּבִי מְרַעִיהָ אף על פי שהאדם בבית חליו בגלל חטאיו,
נִשְׁמָתָא לָא אֶתְעַרַת לְאַתְבָּא קַמִּי מְאִרִיהָ הנשמה עדיין לא
מתעוררת לחזור בתשובה ולשוב לפני קונו, **לְמַפְרַק חוּבוֹי** לפדות עונותיו. **מַה**
בְּתִיב מַה כְּתוּב, וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחוּבֵל. מֵאֵן רַב הַחוּבֵל. דָּא
יֵצֵר טוֹב מי הוא רב החובל על מי רומז באדם? ואומר זה הוא יצר הטוב, **דְּאֵיהוּ**
מְנַהִיג פְּלָא שהוא מנהיג את כל הגוף. **וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לְּךָ גְּרָדָם** בתוך
תאוות העוה"ז **קוּם קְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ וְגו'.** לאו שְׁעַתָּא הוּא
לְמַדְמָךְ אין השעה עכשיו היא לישון ולהרדם, **דְּהָא סְלִקִּין לְךָ לְדִינָא** שהרי

מעלים אותך עתה לדין, **עַל כָּל מָה דְעַבַדְתָּ בְהָאֵי עֲלֹמָא** על כל מה שעשית בזה העולם, **הַיּוֹב מְחֻבָּבֵךְ** שוב וחזור בתשובה מעונותיך.

אֶסְתַּכַּל בְּמַלְיֵי אֱלֹיִן וְתוֹב לְמַאֲרָךְ הסתכל והתבונן בדברים אלה ושוב לקונך. ומפרט עתה הזוה"ק במה צריך להתבונן כדי לחזור בתשובה. כי למדנו

שיונה היא הנשמה וצריכה לעשות תשובה והיא כוללת ג' ענינים והם מרומזים ביונה א' פסוק ח' ויאמרו אליו הגידיה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו, מה מלאכתך ומאין תבוא, מה ארצה ואי מזה עם אתה. ועתה מסביר הזוה"ק שהאדם יתבונן בפסוקים אלה וילמד המוסר

איך הסדר לחזור בתשובה שהזוה"ק מלמדנו: א' **מָה מְלַאכְתְּךָ** ומעשיך **דְאֵת עֶסְקֵתָּ בְהַ בְּהָאֵי עֲלֹמָא** שאתה עסקת בהם בזה העולם, **וְאוּדֵי עֲלֵהָ קַמֵּי מְאֲרָךְ** להודות ולהתודות עליהם לפני אדונך וזה הוידוי על המעשים בעולם הזה

וז"ש הפסוק "מה מלאכתך". ב' **וּמַאֲיֵן תְּבֵא, פִּי' אֶסְתַּכַּל מַאֲיֵן בְּאֵת** התבונן מאין באת לזה העולם, **מִטְּפָה סְרוּחָה, וְלֹא תִתְנַאי קַמֵּיהּ** ולא תתגאה לפניו, אלא תהיה ענו ושפל. ועד כאן מפרש שצריך לזכות לכניעה. ג' **מָה אֲרֻצְךָ, פִּי' אֶסְתַּכַּל דְהָא מַאֲרְעָא אֲתַבְּרִיאַת, וְלֹאֲרְעָא תִיתוּב.**

התבונן שהרי מעפר נבראת ולעפר תשוב. ומרמו שצריך להתחרט על עונותיו כל עוד עדיין הוא חי בעוה"ז, ומשום שאומרים לאדם, הבא זכות והפטר, והטוב ביותר להביא זכות אבותיו, ולכן אמר: **וְאֵי מְזַה עִם אֲתָה, פִּי' אֶסְתַּכַּל אֵי אֵית לָךְ זְכוּ דְאֲבָהוֹן דִּינְגִין עֲלָךְ** התבונן אם יש לך זכות של אבות שתגין עליך.

פִּינּוֹן דְסִלְקִין לִיָּה לְדִינָא בְּבֵי דִינָא דְלַעֲיָלָא מכיון שמעלים אותו לדון אותו בבית דין של מעלה, **הָהִיא סְעָרָה, דְאִיָּהֵי גִזְרַת דִּינָא,**

דְסַעֲרֵי עֲלִיָּה דְדֵבֵר נֶשׁ אותה סערה שהיא גזירת הדין שסוער עליו על האדם, **תְּבַעַת מִן מְלַכָּא לְמִידָן אֲנוּן תְּפִיסִין דְמְלַכָּא** תובעת מן המלך

לדון את אותם התפוסים של המלך, והכוונה היא לאותם שכבר נפלו למשכב וכמ"ש הרמ"ק, כי
 הס"מ יש לו כח רק כאשר האדם כבר נפל למשכב או יכול לתבוע מבי"ד של מעלה שידונו אותו
 למיתה, אבל לפני שנהיה חולה, אין לו את הכח הזה, ולכן צריך האדם לבקש רחמים קודם
 שנהיה חולה שלא יפול למשכב וכל יום יחזור בתשובה, **וְכִלְהוּ אֶתְיֵין חַד חַד
 קַמִּיהּ** וכולם באים אחד אחד לפניו. **יֵיה שַׁעְתָּא אֶתְקַרְיבוּ בֵי דִינָא.**
אֵית מְנַהוּן דְּפַתְחֵי בְּזִכּוּת באותה שעה מתקרבים הדיינים של בית הדין העליון
 ומתבוננים במעשיו של האדם, אם רובו זכיות או רובו עונות, יש מהם שפותחים בזכות,
וְאֵית מְנַהוּן דְּפַתְחֵי בְּחֻבָּה ויש מהם שפותחים בחובה. **וְגִזְרַת דִּינָא
 תְּבַעַת דִּינָא** וגזירת הדין שהיא רוח סערה חזקה, באה לבי"ד לקטרג על אותו אדם
 ותובעת לעשות הדין.

וְאֵי הָהוּא בַּר נָשׁ לָא זָכִי בְּדִינָא ואם אותו אדם לא זוכה בדין, **מַה
 פְּתִיב** מה כתוב עליו. **וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל הַיִּפְשָׁה
 וְלֹא יִכְלוּ. מִשְׁתַּדְּלִין אַנּוּן דְּאֹרוּ זְכוּתֶיהָ לְאַתְבָּא לֵיהָ
 לְהֵאֵי עֲלָמָא** פי משתדלים אותם שלימדו עליו זכות להחזיר אותו לזה העולם כלומר
 להקימו מחוליו שלא ימות אלא ימשיך לחיות, **וְלֹא יִכְלוּ** ולא יכלו להשיבו לזה העולם.
מַאי טַעְמָא ומהו הטעם. **בֵּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר עֲלֵיהֶם** דהיינו, **גִּזְרָה
 דְּדִינָא, אָזִיל וְסַעִיר בְּחֻבּוּי דְּבַר נָשׁ** גזירת הדין הולך וסוער עונותיו
 של אותו אדם, **וְאַתְנַבֵּר עֲלֵיהוּ** ומתגבר על אותם שלימדו עליו זכות ר"ל.

בְּדִין נְחַתִּין עֲלֵיהָ תֵּלַת שְׁלִיחִין מִמְּנָן או יורדים ובאים אליו שלשה
 שלוחים ממונים, **חַד, דְּכַתִּיב כָּל זְכוּוֹן וְכָל חוּבִין דְּעֵבֵד
 בַּר נָשׁ בְּהֵאֵי עֲלָמָא** אחד שכותב כל הזכויות וגם כל העונות שעשה האדם בזה
 העולם. **וְחַד דְּעֵבִיד חוּשְׁבָן יוֹמוֹי** ומלאך אחד שעושה חשבון ימיו, וכמו שדרשו

רבותינו על הפסוק ואברהם זקן בא בימים שכל יום ויום שלו כולו היה לעבודת ה'. **וְחָדַד**
דְּהָוָה אָזִיל עֲמִיָּה פֶד הָוָה בְּמַעֲי אַמִּיָּה ומלאך אחד שהיה הולך עימו
 ומלואה אותו לעוה"ב מאז שהיה בבטן אימו כן עתה חוזר ומלואה אותו לעוה"ב. **וְהָא**
אוֹקִימָנָא דְגִזְרַת דִּינָא לָא שְׂכִיךְ עַד דְּהוּא זְמָנָא וזה כבר ביארנו
 והעמדנו, שגזרת הדין שהיא אותה רוח סערה שמקטרגת על האדם, אינה שוקטת עד אותו זמן
 שלוקחים אותו מביתו לבית הקברות **דְּכַתִּיב** כמש"כ, **וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה**
וַיִּשְׂאוּ: פֶד נְטִילִי לִיָּה מִבֵּיתִיהָ לְבִי קִבְרִי פי' כאשר נושאים אותו
 מביתו לבית הקברות, **פְּרִין מְכַרְוֵי עֲלוּי, אִי אִיהוּ זַפְאָה** אז מכריזים עליו
 אם הוא צדיק, **מְכַרְוֵי עָלִיָּה וְאַמְרִי** מכריזים עליו ואומרים, **הָבוּ יִקָּר**
לְדִיוֹקְנָא דְּמַלְכָּא, תנו כבוד לדיוקן המלך כי זכה לא לפגום בצל"ם המלך (ישעיה
 נז) ועוד אומרים **יבא שלום הצדיק הזה אל הקבר ינוחו על משכבותם**
 וישכבו כל הצדיקים במנוחה כיון שבא להם שכן טוב **הֲלֵךְ נְכַחוּ** מפני שהולך בדרך
 הנכוחה והישרה. **מָנָא לָן** ומנין לנו שמכריזים על הצדיק את מעשיו. **דְּכַתִּיב** שכתוב
 (ישעיה נח), **וְהֲלֵךְ לְפָנֶיךָ צְדִיקְךָ** שהמצוות והמעשים טובים ולימוד התורה הם
 הולכים לפניו ומכריזים עליו ומפנים לו את הדרך (דף קצ"ט ע"ב) **כְּבוֹד יְהוָה יֶאֱסַפְךָ**
 אל מקומו בשלום. **וְאִי חֵיִבָּא אִיָּהּ, מְכַרְוֵי עָלִיָּה וְאַמְרוּ, וּוִי לִיָּה**
לְפִלְגָנָא ואם ח"ו רשע הוא, מכריזים עליו ואומרים, אוי לו לפלוני, **טָב לִיָּה דִּלָּא**
יִתְבַּרִי טוב היה לו שלא נברא כי פגם בדיוקן המלך. **פְּרִין מַה פְּתִיב** ואז מה
 כתוב, **וַיִּטְלְהוּ אֶל הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מְזַעְפּוּ**. פי' **פֶד עָאֲלִין לִיָּה**
לְבִי קִבְרִי דְּאִיָּהוּ אֲתֵר דְּרִינָא כאשר מכניסים אותו לתוך הקבר שהוא מקום
 הדין, כי אז מתחילים המלאכים הממונים לעשות חיבוט הקבר ודינים קשים ותולעים ר"ל.
פְּרִין גִּזְרַת דִּינָא דְּהָוָה סְעִיר ואז גזירת הדין שהיא רוח סערה שהיה סוער

ומקטרג עליו, **שְׂכִיךְ מוֹעֲפִיָה** שקט ונח מכעסו כי עשה את שליחותו ועתה נמסר לממונים אחרים. **וְנוֹנָא דְבַלְעַ לֵיהּ, דָּא אִיהוּ קַבְרָא** והנה הדג שבלע את יונה הוא ירמוז על הקבר שהוא בולע את גופו של האדם לתוכו.

מַה בְּתִיב מַה כְּתוּב אַח"כ, וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג. פי' **מַעֵי דְדָג,** **דָּא אִיהוּ בְּטֵן שְׂאוּל** שמעיו של הדג היא בטן שאול. **מַנְלָן** מנין לנו זה. **דְּכְתִיב שְׂכָתוּב (יונה ב) מִבְּטֵן שְׂאוּל שׁוֹעֲתִי. וְאִיהוּ בְּמַעֵי דְנוֹנָא הָוָה, וְקֹאֲרִי לֵיהּ בְּטֵן שְׂאוּל** שיונה במעי הדג היה וקרא לו הקב"ה מבטן שאול, **שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת** ומש"כ שיונה היה בבטן הדג, פי' **אֲלֵין תְּלַת יוֹמִין, דְּבַר נָשׁ בְּקַבְרָא, וְאַתְּבַקְעוּ מַעֵי** אלה השלשה ימים שהאדם בקבר ונבקעים מעיו.

לְבַתָּר תְּלַתָּא יוֹמִין ולאחר שלשה ימים אלה, **הָהוּא טַנּוּפָא אֲתַהֲפֵךְ עַל אַנְפּוּי** אותה הטינופת והלכלוך שיש במעיו מתהפך על פניו, **וְאוֹמַר לוֹ, טוּל מַה דִּיִּהְבַת בִּי** ואומר לו קח מה שנתת בי. **אֲכַלְתָּ וְשַׁתִּית כָּל יוֹמָא** אכלת ושתית כל יום ויום, **וְלָא יְהַבַת לְמִסְכְּנֵי** ולא נתת לעניים, **וְכָל יוֹמָךְ הָווּ פְּחֻגִין וְכְמוֹעֲדִין** וכל ימך היו כמו חגים ומועדים כל יום בשר עופות דגים יינות וכו', **וְמִסְכְּנֵי הָווּ כְּפַנִּין, דְּלָא אֲכָלוּ בְּהַדָּךְ** והעניים היו רעבים שלא אכלו עימך, א"כ, **טוּל מַה דִּיִּהְבַת בִּי** קח מה שנתת בי, כי אם האדם מארח עניים ועושה חסד עמהם עדיין זו סעודת מצוה ואי אפשר לקטרג עליו. **הָרָא הוּא** זה הוא **דְּכְתִיב מִש"כ (מלאכי ב), וְזִרְתִּי פָּרַשׁ עַל פְּנִיכֶם וְגו'** ואפור הזבל לבזות אתכם, פרש חגכם, וכן הזבל שבבטנכם ממה שעשיתם כל ימיכם כחגים, **וְהָא אוֹקִימָנָא** והרי כבר פירשנו הענין.

לְבַתָּר דָּא, מִתְּלַתָּא יוֹמִין וְלְהֵלְאָה ואחר זה, משלשה ימים והלאה,
כְּדִין אֲתֵדָן בְּרֵשׁ מְעִינֵנִי אז נידון האדם מעיניו שהיו משוטטות
הנה והנה אם ח"ו הסתכל ופגם בעיניו, **מִיָּדוּי** או בידי, או בכליו, הרים יד וכו',
וּמְרַגְלוּי ומרגליו אם הלכו למקומות אסורים, **וְאוֹקְמוּהָ עַד תְּלַתִּין יוֹמִין**
והעמידו והסבירו החכמים שזה הדין נמשך עד שלשים יום. **כָּל אַנּוּן תְּלַתִּין יוֹמִין,**
אֲתֵדָנוּ נַפְשָׁא וְנוֹפָא בְּחָדָא אותם שלשים יום נדונים הנפש והגוף כאחד.
וּבְגִינֵי כַךְ אֲשֵׁתַכַּח נִשְׁמַתָּא לְתַתָּא בְּאַרְעָא ובשביל זה נמצאת
הנשמה למטה בארץ ומצטערת עם הגוף, **דְּלֵא סְלִקַת לְאַתְרָהּ** שלא עולה
למקומה, וכאשר תעלה הנשמה למעלה תידון שם לבדה, והיא הנשמה. **כְּאַתְתָּא**
דִּיתְבַּת לְבַר, כָּל יוֹמֵי מְסֻאֲבוּתָא דומה לאשה שיושבת בחוץ לבדה כל
ימי טומאתה. **לְבַתָּר, נִשְׁמַתָּא סְלִקָא** ולאחר השלשים יום הנשמה עולה למעלה
להטהר ולהודוך, **וְנוֹפָא אֲתַבְּלֵי בְּאַרְעָא** והגוף מתבלה ונרקב בארץ. **עַד**
הַהוּא זְמַנָּא דִּיתְעַר קוּדְשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא לְמִיתְיָא עד אותו זמן
שיעורר הקב"ה את המתים בזמן תחיית המתים.

וּזְמַינָא קָלָא חָדָא לְאַתְעָרָא בְּבֵי קְבָרֵי וַיִּימָא ועתיד קול אחד
להתעורר בבית הקברות ויאמר, (ישעיה כו) **הִקְיֵצוּ מִשִּׁינַת הַמִּיתָה וְרַגְנֵנוּ**
שׁוֹכְנֵי עֶפְרָא כִּי טַל כי טל התחיה שאני מוריד, הוא **אֲזֵרוֹת טַלְדָּה** טל מאורות
העליונים **וְאַרְזֵי רְפָאִים תְּפִיל** והארץ תפיל ותשליך את המתים שנקראים רפאים
(כי נרפא ע"י המיתה) שקבורים בה לחוץ. **אֵימְתֵי יְהֵא דָּא** מתי יהיה זה. **בְּזְמַנָּא**
דִּיתְעַבְר מְלֵאךְ הַמּוֹת מַעְלָמָא בזמן שיתבטל ויעבור מלאך המות מן העולם,
דְּכַתִּיב (ישעיה כה), בְּלַע הַמּוֹת לְנִצַּח וְגו' ולא יהיה עוד מלאך המות.
כִּי בִּיּוֹן דְּבַלַע הַמּוֹת לְנִצַּח ולא יהיה יותר מלאך המות, **לְבַתָּר** אח"כ

יתקיים מש"כ, וּמָחָה יְהוָה אֱלֹהִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל פָּנִים כי לא יהיה עוד על מי לבכות וְחָרַפְתָּ עִמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ כי לא יהיה מי שיחרף את עם ישראל. בְּדִין כְּתִיב ואז כתוב וירמוז זה מה שאמר הפסוק אצל יונה, וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבְשָׁה דהיינו הדג הוא הקבר ויקיא את יונה מן הקבר.

פִּיּוֹן דְּאִתְעַר הַהוּא קָלָא בִּינֵי קַבְרֵי כיון שיתעורר אותו קול בין הקברים, בְּדִין כָּל קַבְרֵיִיא יִקִּיאוּ לְאֲנוּן מִתִּיִיא דְּבַהוֹן לְבַר אז כל הקברים יפלטו לאותם מתים שבהם לחוץ. הֲדָא הוּא דְּכְתִיב וזה שכתוב וְאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל. מַאי תַּפִּיל מה פ"י תפיל. דִּיקִיא לֹזֵן לְבַר שתקיא להם למתים לחוץ. רְפָאִים, מְהוּ רְפָאִים למה קורא למתים רפאים. דְּקַבִּילוּ אֲסוּתָא כְּמִלְקַדְמִין שקיבלו רפואה כמו שהיו בהתחלה, וְאִתְסִיאוּ גַרְמִין בְּגַרְמִין ונתרפאו ונתחברו עצמות בעצמות ויחיו מחדש בסוד תחיית המתים בריאים ושלמים. וְאֵלִין אֲקָרוּן רְפָאִים ואלה נקראים רפאים.

וְאֵי תִימָא, הָא כְּתִיב ואם תאמר הרי כתוב (בְּשָׂר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֹלוֹת) (ישעיה כו) רְפָאִים בַּל יִקוּמוּ. אֵלָא וְדָאי כָּל עֲלָמָא יִתְסוּן גַּרְמִין בְּבֵי קַבְרֵי אלא ודאי כל בני העולם יתרפאו ויתחברו העצמות שלהם בתוך קברם, אֲבָל מְנַהוֹן יִקוּמוּן אבל מהם יקומו, וּמְנַהוֹן לָא יִקוּמוּן ומהם לא יקומו, ואלה הרשעים שאינם קמים לתחיית המתים. וְעַל דָּא כְּתִיב זה כתוב רְפָאִים בַּל יִקוּמוּ. וּפְאָה חוּלְקִיהוֹן דִּישְׂרָאֵל אשרי חלקם של ישראל, דְּכְתִיב בְּהוּ שכתוב בהם נִבְלָתִי יִקוּמוּן. וּבְהָאֵי נוּנָא ובזה המשל של הדג שבלע את יונה, אֲשַׁכְּחָנָא מְלִין לְאֲסוּתָא דְּכָל עֲלָמָא מצאנו רמזים לרפואה לכל העולם.

האי נוֹנָא פִּיּוֹן דְּבַלְע לְיוֹנָה, מֵיַת זֶה הַדָּג שְׂבַלַע אֶת יוֹנָה מֵת. וְיִבְיָהּ
הָוָה יוֹנָה תִּלְתָּא יוֹמִין וְבוּ הִיָּה הַנְּבִיא שְׁלֹשָׁה יָמִים, לְבַתָּר
אֶתְקַיִים כְּמִלְקַדְמִין אַח"כ חוֹר לֵהִיּוֹת כְּבַתְחִילָה, וְאַקִּי לְיוֹנָה לְבַר וְהִקִּיא
אֶת יוֹנָה לְבַחוּץ, וְהָא אוֹקְמוּהָ, דְּכַתִּיב וַיִּתְּפֹלֵל יוֹנָה אֶל יְהוָה
אֱלֹהָיו מִמְּעֵי הַדָּגָה. כְּתִיב הֲכֹא הַדָּגָה וְהִרִי בִּארְנוּהָ שְׂכַתוּב כַּאֵן הַדָּגָה,
וְכַתִּיב הָתָם וְכַתוּב שֵׁם בְּמִצְרַיִם בְּמִכַּת הַדָּם (שְׁמוֹת ז) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר בִּיאֹר
מֵתָהּ, וְהָא אוֹקְמוּהָ וְהִרִי בִּארְנוּהוּ, שְׂכַמו שְׂהַדְּגִים בִּיאֹר מֵתוּ אִף כַּאֵן אֲצַל יוֹנָה
הַדָּג מֵת וְאַח"כ חִיָּה שׁוּב. כְּגוֹנוֹנָא דָּא, זְמִינַת אֲרַעָא דִּישְׂרָאֵל
לְאַתְּעָרָא בְּקַדְמֵיָתָא כְּמוּ זֶה עֵתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַתְּעוֹרֵר בְּהַתְּחִלָּה, וְלְבַתָּר
וְאַח"כ וְאֶרֶץ רְפָאִים תִּפְּיֵל כְּלוּמַר, שְׂכַל הַמֵּתִים שְׂקֻבֹרִים בְּא"י יִפְלוּ מִקְבְּרָם וַיְחִיו
בְּסוּד תְּחִיַּת הַמֵּתִים וַיְקוּמוּ בְּלוּשֵׁי אוֹרָה הַמֵּאִירִים יוֹתֵר מִמֵּאוּר הַשֶּׁמֶשׁ (הַרְמ"ק ז"ל).

וְהָא אוֹקְמוּנָא וְהִרִי לְמַדְנָה, דְּשִׁבְעָה דִּינִין יַחְלְפוּן עָלֶיהָ דְּבַר
נֶשׁ, כַּד נִפְיָק מֵהָא עֲלָמָא דְּשִׁבְעָה דִּינִים עוֹבְרִים עָלָיו עַל הָאָדָם
כַּאֲשֶׁר יוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם. חַד, הַהוּא דִּינָא עֲלָאָה אַחַד הוּא הַדִּין הַגְּדוֹל, כַּד
נִפְיָק רוּחָא מִן גּוֹפָא כַּאֲשֶׁר יוֹצֵא הַרוּחַ מֵהַגּוֹף בְּשַׁעַת הַפְּטִירָה. ב', כַּד
עוֹבְדוּי וּמְלוּי אֲזִלִּין קַמֵּיהָ וּמְכַרְוֵי עָלוּי כַּאֲשֶׁר מַעֲשִׂיו וְדִיבּוּרָיו הוֹלְכִים
לְפָנָיו וּמְכַרְזִים עָלָיו. ג' כַּד עָיִל לְקַבְּרָא כַּאֲשֶׁר נִכְנַס לְקַבֵּר. ד', דִּינָא
דְּקַבְּרָא הַרְבִּיעִי דִּין הַקַּבֵּר הוּא עוֹנֵשׁ חֵיבוֹט הַקַּבֵּר. ה', דִּינָא דְּתוֹלְעָתָא
הַחֲמִישִׁי הַדִּין כַּאֲשֶׁר הַתּוֹלְעִים אוֹכְלִים אֶת גּוֹפוֹ. ו', דִּינָא דְּגִיְהֶנָּם הַשְּׁשִׁי דִּין הַגִּיְהֶנָּם.
ז', דִּינָא דְּרוּחָא דְּאֲזָלָא וְשִׂאֲטָתָא בְּעֲלָמָא הַשְּׁבִיעִי דִּין הַרוּחַ הַשְּׂהוֹלֵכַת
וּמְשׁוֹטְטָה בְּעוֹלָם, וְלֹא אֲשַׁכַּחַת אֶתְרַ נְיִיחָא, עַד דִּישְׁתַּלֵּים
עוֹבְדוּי וְלֹא מוֹצֵאת מְקוֹם מְנוּחָה שְׁנִשְׁלָם וְנִתְקַן מַעֲשָׂיו, וְהוּא עוֹלָם הַתּוֹהוּ שְׁנִקְלַע שֵׁם אוֹ

בסוד גלגול שיורד בגלגול לתקן את כל מעשיו שאינם מתוקנים. **בְּגִין דָּא, בְּעֵי בַר נָשׁ לְאַסְתַּפְּלָא תְדִיר בְּעוֹבְדוֹי, וַיְתוּב קַמִּי מְרִיָּה** ולכן בגלל זה צריך האדם להתבונן תמיד במעשיו וישוב בתשובה לפני אדונו.

וְכַד אֶסְתַּפְּל דְּדוּד מְלָכָא בְּדִינֵין אֵלֵין דְּבַר נָשׁ וכאשר הסתכל דוד המלך ע"ה ב'ו' הדינים הללו של האדם, **אַקְדִּים וְאָמַר** הקדים (תהלים קד) **בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה, עַד לֹא תִפּוֹק מִן עֲלָמָא** עד אשר לא תצא מן העולם, **בְּעוֹד דְּאַנְתָּ אֲשֶׁתִּפְּחַת עִם גּוֹפָא** בעוד שהנשמה נמצאת עם הגוף. **וְכָל קְרַבִּי אֶת שֵׁם קְדִישׁוֹ, אֲנִין שִׁיפִי גּוֹפָא, דְּמִשְׁתַּתִּפִּי בְּחָדָא בְּרוּחָא** הם אותם האיברים של הגוף שנמצאים ביחד עם הנשמה. **הַשְׁתָּא דְּתִשְׁתַּפְּחוּן עִמָּה** עכשיו כשתהיו עמה בחיי חיותו, **אַקְדִּימוּ לְבִרְכָא שְׁמָא קְדִישָׁא** הקדימו לברך את השם הקדוש ית"ש, **עַד לֹא יִמְטִי זְמַנָּא דְּלֹא תִיכְלוּן לְבִרְכָא** עד אשר לא יגיע הזמן שלא תוכלו לברך, **וְלֹאֲתַבָּא בְּתִיבְתָא** ולשוב בתשובה, **וְעַל דָּא אָמַר** ועל זה אמר דוד המלך **בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה הַלְלוּיָהּ. אָתוּ אֲנִין חֲבַרְיָא וְנִשְׁקוּ רִישֵׁיהּ.**

מאמרי הפרשה

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (לא, א)

עלינו מוטל לשובב מעיר לעיר וללמד לעם דרך התשובה

פירש הכלי יקר (כאן בפירושו השני) מהו "וילך משה"? שרצה משה לזרום על התשובה, ולפי שאין אדם רואה חובה לעצמו, על כן אמר "וילך משה", הלך מאוהל לאוהל,

לכל אחד מישראל, והיה מדבר על לבו "את הדברים האלה", "הדברים" היינו ענייני התשובה התלויה בדיבור, כמו שנאמר (הושע יד, ג) קחו עמכם "דברים" ושובו אל ה'.

כך עשה משה רבנו הרעיא מהימנא, וכך עשה שמואל הנביא כנאמר (שמואל א, ז, טו) "הלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה, ושפט את ישראל את כל המקומות האלה".

ובתנא דבי אליהו רבה (פרק י"א) כתוב, אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בנימין, מפני מה נהרגו, לפי שהיה להם לסנהדרי גדולה שהניח משה ויהושע ופנתם בן אלעזר עמיהם, לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מארכובותיהן ולסובב בכל עיירות ישראל, יום אחד ללכיש, יום אחד לבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, ובין בכל מקומות ישראל, וילמדו את ישראל דרך ארץ וכו', כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמות כולן שברא מסוף העולם ועד סופו!

כשההורים ממלאים יעודם בשימת עין על צאצאיהם, זכאים יהיו למידת החסד של המלכים

משה רבנו היה מלך, שמואל הנביא היה מלך, ולכן כל אחד ואחד מאיתנו נחשב למלך בתוך ביתו, כמו שנאמר במגילת אסתר (א, כב) להיות כל איש שורר בביתו. ואין די בכך שההורים "משדרים" ומנחים הנחיות לילדיהם, שהרי גם לגבי הצאצאים אמרו את הכלל שאין אדם רואה חובה לעצמו, ולכן יש להדריך כל אחד מהם באופן אישי, לכונן ולהורות לו את הדרך, בבחינת הנאמר כאן "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל", להשגיח ולפקח מקרוב, כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא בעולמות כולן שברא, וכל אחד ואחד עולם מלא הוא, ששמו של הבורא מתגדל ומתקדש בו!

וכבר אמרו חז"ל (ראש השנה ה:): שהמלך נידון בהארט פנים מיוחדת, במידת רחמים מיוחדת, "מקמי דליפוש חרון אף" – לפני שתרבה מידת הדין. וכשההורים ממלאים יעודם בשימת עין על צאצאיהם, זכאים יהיו למידת החסד של המלכים, ויפעלו בזה שנת מילוי משאלות הלב עבורם ועבור כל בני המשפחה.

ובן היתה דרכו של מו"ר גדול דורנו מרן מלכא כמוה"ר עובדיה יוסף זצוק"ל שהיה מכתת רגליו ממקום למקום לזכות את הרבים וללמד להם תורה ולהכניסם תחת כנפי השכינה, אשריו ואשרי חלקו.

ומקובל בידינו שבראש השנה יש דין כפול, דין אחד על כל אדם בפני עצמו, ודין שני, עד כמה "הרבים צריכים לו", שאם הרבים צריכים לו, יש לזכותו ולהנחילו שנה

טובה, כדי שיוכל למלא את שליחותו בהצלחה (כך ביארו רבותינו ז"ל על הנמ' בראש השנה מז:).

ולכן אדם ששם אל ליבו את דרכי התורה להדריך את ילדיו, שילכו בדרך הישר, יזכה לדין ברחמים כפי שזוכה מלך, והוא הלא "מלך" בביתו, אחר שמדריך אנשי ביתו ומנווט דרכם. וגם כיון שהרבים צריכים לו, הלא הם בניו ובני ביתו, ועל ידי כך ידונו אותו לחיים, בכדי שאדם יוכל לקיים את ייעודו.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (לא, א)

השאיפה האמיתית של האדם צריכה להיות התקדמות ועליה רוחנית בלתי פוסקת

הנה הלשון "וילך" מרמזת לאדם שאין לו לאדם לעמוד במקום שנמצא בו ולהסתפק במה שיש לו ברוחניות, אלא חובה על האדם, ללכת להתקדם ולעלות בימי חייו, וזה בבחינת "ילכו מחיל אל חיל" (תהלים פד, ח). וכך זו השאיפה האמיתית של אדם שחושב נכון במהלך העולם בכל ימי חייו, שצריכה להיות בחיינו התקדמות ועליה רוחנית בלתי פוסקת.

ואמנם על משה רבנו ע"ה נאמר "וילך משה" אין זה משנה כלל מה גילו ומה מעמדו, משה רבנו כל ימיו הוא בבחינת הולך ומתקדם, האדם בהליכתו ובהתקדמותו, נשגב ונעלה הוא יותר ממלאכי השרת, באשר הוא הולך ומתקדם והם ניצבים ועומדים, שנאמר (ישעיה ו, ב) שרפים עומדים ממעל לו, ועוד נאמר (מלכים א, כב, יט) וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו, ועוד (זכריה ג, א) השמן עומד על ימינו לשמנו. כך גם אומר ה' ליהושע בן יהוצדק הכהן (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה.

למלאך אין בחירה חופשית, ולכן הוא איננו צריך להתקדם ומרגע היווצרותו הוא עומד במקומו, במעלתו ובדרגתו. לעומת זאת עמידה במקום אחד אצל האדם וזוהי נסיגה, וזוהי ירידה.

לכך אצל נח נאמר (בראשית ו, ט) את האלהים התהלך נח, נח לא עמד במקום אחד, הוא כל העת השתדל להתהלך, להתקדם ולהתעלות, וזוהי גדולתו. גם אצל אברהם אבינו, פונה אליו ה' ואומר לו (בראשית יז, א) התהלך לפניי והיה תמים, דהיינו אל תעמוד במקום אחד, אלא תתקדם ובוזה תהיה מושלם. וכך מצינו עוד אצל אברהם בנסיון הראשון שנאמר לו (בראשית יב, א) לך לך מארצך, ובנסיון העשירי נאמר (בראשית כב, ב) ולך לך אל ארץ המוריה.

לכך פרשת "וילך משה" נאמרת בתקופת ראש השנה ויום הכפורים שהם ימים של תשובה ועלייה רוחנית, ימים שיש "ללכת" ולהתקדם בהם.

ועל פי זה מסבירים את הפסוק (במדבר לג, יב) ארץ אוכלת יושביה הנאמר בפרשת המרגלים בצורה הבאה, ארץ הקודש אוכלת את אלו שיושבים בה, ולא מהלכים בתוכה במצוות ומעשים טובים, כי יש להרבות תמיד בשאיפה לעליה מדרגה לדרגה ולא להסתפק בישיבה במקום אחד ללא מעש.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת וּלְבוֹא" (לא, א-ב)

למה שינה משה ממנהגו – והלך אל ישראל

כתב רש"י (כאן) על הפסוק, לא אוכל עוד לצאת ולבוא, יכול שתשש כוחו ומפני כך לא יכול היה להנהיג את העם, תלמוד לומר (להלן לד, ז) לא כהתה עינו ולא נס לחה ואם בן משה רבנו כלל לא נחלש. אלא מהו "לא אוכל"? איני רשאי מפני שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע. עד כאן.

ממשיך רש"י על הפסוק "אנכי היום", היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות. עד כאן. ומקורו טהור מסוטה (דף יג:). דהיינו המילה "היום" ללמדנו באה שאמר משה לעם ישראל היום בן' באדר נולדתי וביום זה אפטר מן העולם.

והנה המעיין ישים לבו לתמיהה המתבקשת בדברי רש"י, מפני מה הקדים רש"י לפרש את המילים "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", לפירוש המילים "אנכי היום", והלא בפסוק המילים "אנכי היום" נמצאות לפני המילים "לא אוכל עוד לצאת ולבוא". (זו הגירסא במרבית החומשים. ואכן, במהדורות מאוחרות היו שסידרו את פירושי רש"י לפי סדר הפסוק).

ביאור נפלא על כך הביא הגאון בעל שו"ת "מים חיים", בשם זקנו, הגאון רבי שמחה הכהן ראפפורט, אב"ד לובלין, מצאנו במדרש (שמות רבה, פרשה ט"ז סי' ד'), בא וראה מה בין משה לשמואל, משה היה נכנס ובא אצל הקב"ה לשמוע הדיבור, ואצל שמואל היה הקב"ה בא, שנאמר (שמואל א, ג, י) ויבא ה' ויתיעב. למה כך? אמר הקב"ה בדין ובצדקה אני בא עם האדם. משה היה יושב, ומי שהיה לו דין בא אצלו ונדון, שנאמר (שמות יח, יג) וישב משה לשפט את העם. אבל שמואל היה טורח לכל מדינה ומדינה ושופט, כדי שלא יצטערו לבא אצלו, שנאמר (שמואל א, ז, טז) והלך מדי שנה בשנה. אמר הקב"ה, משה שהיה יושב במקום אחד לדון את ישראל, יבוא אצלי לאהל מועד לשמוע הדיבור, אבל שמואל שהלך אצל ישראל בעיירות ודן אותם, אני הולך ומדבר עמו.

ואמנם עלינו לתמוה, הלא משה רבנו היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ואם כן, למה באמת לא אחז בענוה ללכת אל ישראל כמו שמואל?

אלא צריך לומר שמשה רבנו ידע כיון שהוא מנהיגם של ישראל, לכן כאשר הוא ילך אל ישראל, ילך אתו הקב"ה, ועל כן, דוקא מחמת ענותנותו לא רצה שיבוא הקב"ה עמו, ולכן לא הלך לישראל.

ומעתה מה נפלא סדר הדברים ברש"י, וכך ביאורם, הן בפסוק הקודם נאמר "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל", והיה קשה לרש"י, שהרי כאמור לא היתה דרכו של משה ללכת לישראל, אלא הם היו באים אליו, ומדוע כאן חרג ממנהגו והוא הלך אל כל ישראל? על כך מפרש כאן רש"י, שזאת משום "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", איני רשאי להנהיג, שנימלה ממני הרשות וניתנה ליהושע, וממילא לא היה ה' בא עמו, ולכן ביום זה יכול היה משה להתנהג כמתבקש מענותנותו הגדולה, והלך כשמואל הנביא אל ישראל.

וכיון שמטרת רש"י בביאור הפסוק לא אוכל וגו' לפרש את הפסוק הקודם, לכן מפרשו רש"י בתחילה לפני פירוש המילה "היום", שכן ראוי להקדים את פירוש הפסוק וילך משה וגו' הכתוב ראשון.

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת וּלְבוֹא" (לא, א-ג)
"וילך" להוכיחם שהאדם אינו יודע זמנו

מפרש במדרש תנחומא (כאן ריש וילך) אין "וילך" אלא לשון תוכחה, שנאמר (תהלים מו, ט) "לכו" חזו מפעלות אלהים. עד כאן. כלומר "וילך" הנאמר כאן, פירשו שמשה רבנו הוכיח את בני ישראל. והתמיהה מאליה עולה, איזו תוכחה אמר כאן משה לבני ישראל?

בספר מנחת עני (אמיננר, עמ' ת"ע) כתב לבאר כי תוכחת משה היתה במה שאמר להם (בסמוך) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ובסוטה (דף יג:) שנינו, היום מלאו ימי ושנותי. וכתוב בזוהר הקדוש (ח"ב דף קע"ד ע"א) שמשה רבנו ידע רק באותו יום שזהו יום פטירתו. והוכיחם על ענין זה, שאף אחד אינו יודע את זמנו, ולכן שימו לנגד עיניכם שתכלית ביאתכם לעולם היא כדי לאסוף כמה שיותר תורה מצוות ומעשים טובים!

ולכן אדם יחזור בתשובה קודם יום המיתה, וכמו שאמר התנא (אבות פ"ב מ"י) שוב יום אחד לפני מיתתך. והקשו רז"ל בנמ' (שבת קנג.) וכי אדם יודע אימתי ימות, ותירצו ישוב היום שמא ימות למחר ונמצאו כל ימיו בתשובה. ע"כ. והנה אם בימות השנה כך כל שכן בעשרת ימי תשובה שזה הוא זמן תשובה לכל (וכמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה). וכבר נאמר (מלכים א, ב, ו) "ועשית" כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלום, "ועשית" ראשי

תיבות "עשרת ימי תשובה" ללמדנו שבימים אלו עת עומדו לדין, יחשוב כאלו הוא יום הפטירה ויציאת הנפש, וכל שכן בימי ראש השנה ויום הכפורים.
שני תיקים, האחד עם תינוק והאחר עם סמרטוטים

סיפור מדהים ומזעזע סופר על אשה אחת, שהיה לה שיגעון שכל תיק שהיתה רואה היתה פותחת אותו, מחטטת וסוגרת.

עוגמת נפש גדולה היתה לבני ביתה שהלכו אתה כמה פעמים ברחוב וללא הודעה מוקדמת רצה לכיוון בחור ישיבה שנסחב עם תיק בדרכו לישיבה, ובחמת זעם קפצה לעבר התיק, פתחה, היטטה ובמקרה הטוב... סגרה!

ובך היה מנהגה עם אשה שהלכה עם תיק צד, ועם זקנה עם סל ובעצם עם מי לא... הקש ששבר את גב הנמל אירע בחתונה בה היא השתתפה, והנה אשה שנכנסה לאולם עם... תיק כמובן, וזאת קפצה לה על התיק ופתחה אותו...

בעלת התיק היתה אשה שידעה לצעוק... והרימה קול צעקה גדולה ופתחה עליה בצעקות גנבת!!! הצופה!!! הטטנית!!! ותהום כל העיר.

הבנים של אותה אשה, כבר לא יכלו לשאת את הבזיונות. לקחו אותה לביתה, הושיבו אותה בסלון ואמרו לה, אמא'ה די! עד כאן! עד מתי נסבול בזיונות. הרי את יודעת, תיכף אנו נכנסים לתקופת שידוכין ואף אחת לא תרצה שוויגער בזאת!! למה את עושה את זה?

פתחה האם ואמרה: בני היקרים! אתם יודעים שאני ניצולת שואה, ומה שאני עברתי שם, שאף אחד מכם לא יתנסה בזה...

וכאן היא סיפרה דבר שמעולם לא סיפרה לאיש.

שנה לאחר שנישאתי פרצה השואה. בעלי (הקודם) נרצח באכזריות על ידי הנאצים ימח שמש, ונשארתי לבדי כשעובר בחודש מתקדם בבטני. ויהי כי כלו חדשיו, ילדתי בן במזל טוב. כמובן שדאגתי כל הזמן להחביא אותו מעיניהם השטניות של הגרמנים. אלא שיום אחד שלחו אותנו ברכבת למחנות עבודה. בדרך לרכבת הלכתי כשבדי שני תיקים. תיק אחד עם כל מיני סמרטוטים ובתיק השני.. בני בכורי מחמד עיני.

רגע לפני שאני עולה לרכבת, מפקד האס אס צועק "את עם השני תיקים תזרקו מיד תיק אחד!"

וכמובן, מהרתי לזרוק את התיק עם הסמרטוטים. עליתי לרכבת. הרכבת פתחה בנסיעה. פתחתי את התיק כדי להוציא את התינוק. וחשכו עיני, בטעות זרקתי את התיק שבו היה התינוק... מאותו היום קיבלתי הפרעה נפשית, כל פעם שאני רואה

תיק, אני מחפשת את הילד שלי שם... עכשיו אתם מבינים מה עובר עלי!!! עד כאן המעשה המרטיט.

ומוסר ההשכל הנלמד ממנו הוא, דבר ראשון, עד כמה צריך לדון לכף זכות. אתה אף פעם לא יודע מה עובר על השני!

ודבר שני, תאסוף עוד ועוד זכויות כדי שלא תגיע לבית דין של מעלה עם תיק מלא בסמרטוטים, ואת התינוק תשאיר למטה... (להתעדן באהבתך).

"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לא, ב)

לא יכל להנהיג מפני שהגיע לדרגות עצומות

משה רבנו, מרם פטירתו השיג והגיע לדרגות רוחניות גבוהות, ולמעלות עליונות שמימיות, עד אשר נפתחו לפניו מעיינות החכמה והדעת, הסתומים והתומים ומכוסים משאר בני אדם. בדרגה גבוהה זו, הרגיש שלא יוכל למלא עוד את תפקידו לרומם את העם מן הגשמיות ולהעלותו אל הרוחניות. כי מנהיג, בכדי שישפיע על העם, צריך לרדת לדרגת העם, ומשם להעלותו כלפי מעלה, ירידה לצורך עליה, אך משה כבר לא יכול היה לרדת מטה, באשר התעלה והתרומם מעלה מעלה. לפיכך, אמר להם "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", כלומר, לא אוכל עוד לשרת את העם ולהנהיגו.

"ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עִבְרָ לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֵיד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשְׁתֶּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עִבְרָ לְפָנֶיךָ כְּאִשֶׁר דִּבֶּר ה' " (לא, ג)

משה ביקש שיחושע ילחם לישראל והוא יכנס לארץ רק כדי ללמדם תורה, ומה השיבו ה'

בספר תפארת יהונתן לר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל (ווילך כאן), פירש את הפסוק כך, שלכאורה קשה על משה רבנו מדוע הפציר בהקב"ה שיכנס לארץ, והרי כבר אמר לו הקב"ה (בפסוקנו), שיחושע הוא יכניס את ישראל לארץ, והרי כבר אמרו חז"ל (ברכות מה:) שאין מלכות נוגעת בחברתה, אפילו כמלא נימא, וכבר נגזרה גזירה על משה שלא יכנס?

אלא הענין הוא, דהנה ישנם ב' משיחים לישראל, משיח בן יוסף, ומשיח בן דוד. והצורך בב' משיחים, כדי שמשיה אחד ילחם מלחמות ה', והמשיה השני ילמד את ישראל באותו זמן תורה, שהרי אי אפשר ללמוד תורה באותה שעה שנלחמים. לכן אותם שנלחמים ילחמו והיו עם המשיה שנלחם איתם, ושאר ישראל שלא נלחמים, ילמדם המשיה השני תורה.

וזוה שביקש משה מהקב"ה, נכון שיהושע הוא שילחם את מלחמות ה', אבל עדיין צריך מי שילמד תורה לעם ישראל באותו הזמן, ולכן רצה משה להיכנס לארץ כדי ללמד תורה לישראל.

אמנם אמר לו הקב"ה שיהושע לא יצטרך לטרוח להלחם, אלא ללמד את ישראל תורה, לפי שהקב"ה בעצמו ילחם להם לעם ישראל, ואם כן אין צורך שהוא יכנס לארץ.

וזוהו פירוש הפסוק "ה' אלהיך הוא עובר לפניך הוא ישמיד את הגוים האלה", היינו דה' הוא יעשה את המלחמה, ויהושע הוא עובר לפניך, כדי ל- "כאשר דבר ה'" דהיינו יהושע יעבור כדי ללמד תורה. לכן משה לא יוכל להכנס לארץ ללמד תורה לישראל דאין צורך בזה.

"הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף... וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים" (לא, יב-יג)

מדוע במצות הקהל מקבלים שכר על הבאת הקטנים

בגמרא (חגיגה ג.) אמרו רז"ל על מצות הקהל, שהאנשים באים ללמוד, והנשים באות לשמוע, אמנם הטף למה באים, אלא כדי ליתן שכר למביאייהן. אולם יש להתבונן בדבר, הלא ממה נפשך, אם יש איזו תועלת בהבאת הטף, היה לחז"ל לומר את התועלת שיש בהבאתם מה היא. ואם אין תועלת כלל בהבאתם, למה אותם המביאים אותם יקבלו שכר, אחרי שנביאתם אין שום תועלת לטובה.

ונראה לפרש על פי מה שכתב הרב אהלי יעקב ז"ל בפרשת כי תשא על הפסוק (שמות לג, ח) והביטו אחרי משה, אמרו רז"ל (שמות רבה פ' מ"ה ס" ד) שהיו אומרים על משה אשרי יולדתו. והקשה הרב ז"ל, והלא פשט הכתוב מוכיח שלא היה רצונם בשבחו? **ופירש** הענין, שכוונתם באומרים על משה "אשרי יולדתו" לגנותו ולומר שאין פאר למשה רבנו ע"ה ביופי צדקתו ומעשיו, כי טוב דרכיו ומעשיו בא לו מצד יולדתו, שהיתה צדקת וגידלתו מנעוריו בצדקות ובדרך ישרה, וזהו "אשרי יולדתו", שהיא גרמה לו (ואין אומרים אשרי, ע"ש).

נמצא כי אם הדרך האב את בנו בדרך ישרה ועבודת ה' מקטנותו, מביאו לבית הכנסת, מביאו לבית המדרש בעת הדרשה, מנהיגו בקריאת שמע ותפילה וכן כיוצא בזה, אז נעשה לילד הרגל בכל זה, וגם אחר שיגדל, ישאר במנהגו הטוב לבוא לדרשה ולהתפלל בבית הכנסת וכיוצא בזה. וכמו שנאמר (משלי כב, ו) "הנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". וממילא אחר כך יהיה שכר מן השמים לאביו, על אשר הוא גרם לבנו הנהגה טובה זו.

ומעתה נשוב אל מצות הבאת הטף במצות הקהל, כי אף על פי שעתה אין תועלת מהבאתם במצות הקהל, שהרי הקטנים אינם מבינים דבר, עם כל זאת יש תועלת לאחר זמן בהבאתם, כי על ידי שאבותם מרגילים אותם בקטנותם לבוא בהקהל לדברי תורה, אז גם אחר כך בגדלותם יבואו, וממילא לעתיד יהיה שכר למביאייהם.

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוֹת קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ” (לא, יד)
 לשון זו של קריבת ימים למוות נאמרה רק בשלושה צדיקים ומרמז שנפטר לפני גיל אבותיו

המדרש (בראשית רבא פרשה צ"ו סימן ד') מבאר שלשון זו של "קרבת" ימים למוות, נאמרה רק בשלושה צדיקים, והם מבחירי ה', הראשון נאמר ביעקב אבינו ע"ה, שם נאמר (בראשית מז, כט) ויקרבו ימי ישראל למוות.

השני נאמר במשה, בפרשתנו (כאן) הן קרבו ימך למוות.

והשלישי בדוד כנאמר (מלכים א, ב, א) ויקרבו ימי דוד למוות.

מקום שנאמר לשון "קריבה", זהו רמז שנפטר לפני גיל אבותיו. משה חי 120 שנה, ועמרם אביו חי 137 שנה. יעקב חי 147 שנים, יצחק אביו 180 שנה, וסבו אברהם – 175 שנים. דוד חי 70 שנה, וישי אביו חי כ- 400 שנה.

”וּמִצְאָהוּ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקָרְבֵי מִצְאוֹנֵי הָרְעוֹת הָאֵלֶּה” (לא, יז)

מנין התיבות בקללות תרע"ו כמנין "רעות", וכנגדן בקללות יש כ"ו פעמים שם השם שגם הם עולים בגימט' תרע"ו, למתקם

הרב חיד"א בס' פני דוד (וילך אות ג') מביא שבספר לב אריה כתב לפרש בשם גדול אחד, שיש בקללות שבמשנה תורה תרע"ו תיבות כמנין "רעות", וכנגדן נזכר שם השם בקללות כ"ו פעמים, שגם מנינם עולה בגימט' תרע"ו [26 כפול 26 יוצא 676], וזאת כדי למתקם ולהפך הקללות. וזו כוונת הפסוק בתהלים (לד, כ) רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה', רצונו לומר, "רבות רעות צדיק" "צדיק" הוא משה רבנו ע"ה שאמר "רעות" הן הקללות, כמנין "רעות", אבל "מכלם יצילנו ה'" כנגדן נאמר כ"ו פעמים ה', וזה שאומר הפסוק "הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה", היינו בגלל שנסתלק שם ה' שמהפך הקללות, על כן באו "הרעות", היינו הקללות, שעולה מנין תיבותן תרע"ו כמנין "רעות". דברי פי חכם הן.

ממשיך הרב חיד"א שאפשר לומר רמז בפסוק (תהלים לד, כ) רבות רעות צדיק, הנזכר, על פי מה שכתב בספר דרוש שמואל (פ' נצבים), ישנן כ"ו שמות בתפילת י"ח,

והן כדי להגן מכ"ו שמות שבתוכחות. ובוה פירש את מאמר חז"ל שמפני שהיו ישראל מתייראים מהתוכחות, לכך אמר "אתם נצבים", הכוונה שכשתעמדו בתפילה י"ח לפני ה' אלהיכם, אתם ניצולים מהתוכחות, לפי שכ"ו אזכרות שבתפילה הן כאמור כדי להגן מהתוכחות. עד כאן דבריו. ויש להרכיב את שני הדברים יחדיו, דכ"ו אזכרות שבתפילה שעולים בגימט' תרע"ו, מנינות על הקללות שיש בהם תרע"ו אותיות, ולכך כתיב בתוכחות כ"ו פעמים שם ה', לרמוז שמי שיכוין בכ"ו אזכרות שבתפילה ינצל מהקללות.

"וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהֵי בְּקַרְבֵּי... וְאֶנֶּכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כֹּל הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם" (לא, יז-יח)

למה ישראל נענשו על התשובה שעשו

מפורסמת קושית הרמב"ן (כאן), איך יתכן שישראל יתוודו ויעשו תשובה ויאמרו שכל הצרות הם "על כי אין אלהי בקרבי", ומיד לאחר מכן, אומר הפסוק, "ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' כי פנה אל אלהים אחרים". וכי זה השכר שמקבלים ישראל על התשובה שעשו והתוודו?

והרבה מן המפרשים נתחבטו ליישב פסוק זה, כמו שכתב בספר גן רוח. ובספר מעיינה של תורה (כאן, עמ' קמ"ב) הביא בשם הכלי חמדה שפירש את הפסוק בדרך נפלאה, על פי היסוד שהתשובה על החטאים מועילה רק "לישראל", ולא לבן נח, מפני שלגוים הקב"ה הוא מלך, והם עבדיו, והלכה היא (קידושין לב:) שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לכך אף שהם שבים בתשובה ואף אם ה' מתרצה להם תשובתם לא מתקבלת. אולם עם ישראל שהם בנים של הקב"ה, ואב שמחל לבנו על כבודו, כבודו מחול, לכך תשובתם מתקבלת ברצון.

והנה ידועים דברי חז"ל (שבת דף פח.) אמר רבא מכאן "מודעא רבה לאוריתא". והיינו שעד זמן אחשוורוש יכלו ישראל לתרוץ שלא יכלו לקיים את התורה, מפני שבמעמד הר סיני קיבלו את התורה מאונס, שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ורק בזמן אחשוורוש כשיקבלו מאהבה שוב אין להם טענה זו.

אמנם על עוון עבודה זרה, תירוץ זה אינו מועיל, שהרי גם ללא מתן תורה מצווים עליה, שגם בני נח עוד לפני מתן תורה נאסרו בעבודה זרה.

ולפי זה זהו פירוש הפסוק "ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי", הוא שבזה ישראל מתוודים רק על עוון עבודה זרה, ש"אין אלהי בקרבי", ולא על שאר עבירות, וזאת מפני שהם סוברים שבלאו הכי על שאר עבירות יש להם תירוץ על שנכשלו בהן, מפני שקיבלו את התורה מאונס.

וכיון שזו מענתם, על כך משיב ה' שאדרבה, "הסתר אסתיר פניי", ויקבלו עונש על כל הרעה שעשו, והמעם "כי פנה אל אלהים אחרים", מפני שעבדו עבודה זרה, ופירושו שעל כל צד מגיע להם עונש, שאם הם סבורים שדינם כדין בן נח, ולכן אין עליהם תביעה על שאר עבירות [שכאמור הם טוענים שהיו אנוסים שנכפה עליהם הר כגיגית], הרי לבן נח לא מועילה תשובה, ואם כן לשם מה הם חוזרים בתשובה? אלא ודאי שדעתם שלאחר קבלת התורה, שוב אינם בני נח, ולכן דין ישראל גמור להם, ולכן הם שבים בתשובה על עון עבודה זרה. אם כן חזרנו לכך שהם קיבלו את התורה מרצון, ואם כן אדרבה לפי שיטתם צריך להענישם עכשיו על כל שאר העבירות שעשו, והם הרי לא שבו עליהם בתשובה.

המחשבה שאין אלהי בקרבי היא סיבה לעונש

עוד מצאתי ישוב על הפסוק הנ"ל בספר בנין אריאל (לוונשטאם, בחלק "הדרי תורה" פרשת וילך דף קח ע"ב גרפס תרס"ה) שכתב, איתא בזוהר הקדוש (פרשת בחקתי), שאם הקב"ה לא היה עם ישראל אפילו רק יום אחד בגלות, לא היתה חס ושלום שארית ופליטה לישראל. והמעם הוא, כיון שהקב"ה הוא לבם של ישראל, וכשם שאי אפשר לאדם לחיות בלא לב, כך אי אפשר לישראל לחיות בלא הקב"ה.

והביא שם בשם תשובת מר זקנו החכם צבי (בשו"ת חכם צבי סי' ע"ד), שפעם נשאל בענין שבדקו תרנגולת לאחר שחימה, ולא מצאו את הלב והכשיר אותה החכם צבי מטעם שאמר שודאי היה לה לב, שאם לא כן, כיצד היתה חיה לפני כן.

ועל פי זה פירש את הפסוק כך, לאחר שמצאו את האדם צרות ורעות, הרי הוא חושב שהמעם הוא "על כי אין אלהי בקרבי", לכן מצאוהו רעות, והרי זו כפירה חס ושלום, כי לא יתכן לומר כן, שהרי הקב"ה הוא לבם של ישראל וכיצד יחיו בלא הקב"ה? לכן אדרבה "אנכי הסתר אסתיר פניי", ויקבל עונש "על כל הרעה". והמעם, "כי פנה אל אלהים אחרים", שמה שאומר "שאין אלהי בקרבי" זה מחמת הכפירה שפנה אל אלהים אחרים.

אין אלהי בקרבי הכוונה לע"ז

עוד ישוב מצאתי בספר גן רוה, שכתב בדרך פשוטה. הנה בפסוקים לפני כן כתוב, "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" וגו'. נמצא שלאחר שמצאוהו רעות וצרות, ואומר "על כי אין אלהי בקרבי", כוונתו, שיש לו צרות, בגלל שאין את אלהיו בקרבו שהוא אלהי נכר הארץ, ואם כן ודאי שבזה אומר הקב"ה הסתר אסתיר פני וגו'. (נפלאות מתורתך).

"וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְיָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (לא, יט)

רמז למנהג שכל אחד כותב אות בהכנסת ספר תורה

הרב מרדכי שלמה מבויאן זצ"ל, נתן כאן רמז נחמד ליישוב שאלה שהובאה לפני הגאון הקדוש רבי עקיבא איגר זי"ע, וכך היה המעשה: מאן דהו מצא ספר תורה שהיה מושלך כדומן על פני השדה בבזיון נורא, ונסתפקו מי כתבו, האם כיון שהיה מושלך, אות הוא שגוי או מין כתבו, ואז דינו שיגנו או ישרף (וכמו שנפסק בשו"ע יו"ד סי' רפ"א), או שכתבו ישראל וספר כשר הוא. הציעו את השאלה לפני הגאון רבי עקיבא איגר זי"ע, והשיב בחכמתו, הנה מנהג ישראל תורה, וידוע המנהג בהכנסת ספר תורה, שבכתיבת האותיות בשורות האחרונות שבפרשת "וזאת הברכה", הרבה בני אדם משתדלים לזכות לכתוב אות לפי האות הראשונה של שמם. וזה פשוט שאותיות שנכתבו מהרבה בני אדם אינן דומות זו לזו. ומנהגם היה שכל איש היה כותב ממש את האות, ולא כבזמננו שהסופר כותב את האותיות ורק האנשים מסייעים בידו. ועל כן יש לראות בספר התורה שנמצא איך נראות האותיות בשורות האחרונות, שאם הן לא דומות זו לזו מהמת המנהג הנ"ל, סימן הוא שישראל כתבו, וספר כשר הוא. אולם אם הן דומות לכתב שבכל הספר, יש לחשוש שגוי או מין כתבו ויגנו.

ותשובה זו מרומזת בפסוק כאן, "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", היינו הוראה לעם ישראל שישתדלו לזכות במצות כתיבת האותיות בהכנסת ספר תורה, "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" – שעל ידי כך האותיות שב"שירה" דהיינו "בשורות" האחרונות, יהיו כתובות מהרבה בני אדם, וממילא לא יהיו דומות זו לזו, והן תהיה "לעד בבני ישראל" דהיינו זה יהיה סימן שהספר נכתב בכשרות על ידי ישראל...

"וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְיָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (לא, יט)

בכתב התורה, להגן מכל צרה, אפילו בעת הסתר פנים

כותב החפץ חיים (חפץ חיים על התורה סוף וילך), מצוה זו היא המצוה האחרונה שבתורה, לכתוב את ספר התורה. ובא הציווי הזה אחרי הפסוק (לא, יח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה, ללמדנו שיש בכתב התורה הזאת להגן ולהציל מכל צרה ויגון! ואפילו בעת הסתר פנים, מכל מקום אור התורה מפיץ אור ובאורה ניסע ונלך, וכמשל הגמרא (פוסה כא). על הפסוק (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, מה אור מגן לעולם, אף התורה מגינה לעולם.

"לִקַּח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמֶתֶם אֹתוֹ מֵעַד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד" (לא, כו)

השיבות התורה והחזרה עליה

לקח את ספר התורה הזה, ראשי התיבות עולים בניגמט' מאה ואחת, ללמדנו שאם חוזר על לימודו מאה ואחת פעמים כמספר "מיכאל" שר ישראל, לא תשלוט בו השכחה, כי התורה שלמד, תהא בעזרו, וזהו שאמר "לקח את ספר התורה הזה" היינו שעל ידי החזרה "קיהה" תהיה לו בתורה.

ובן "לקח" אותיות "חלק" שעל ידי קיום התורה זוכה לחלק בעולם הבא אצל אבותינו הקדושים.

ובן "לקח" אותיות "לְקַח", על דרך מה שאמר הפסוק (משלי ד, ב) כי "לקח" טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזבו, שהשם יתברך נתן חלקנו וגורלנו בתורה וראוי לנו שלא נעזבנה. דרך משל, דבר החשוב בעיני עניים, בעיני עשירים אינו חשוב. ויש דבר שהוא חשוב בעיני העשירים, אולם אינו חשוב אצל השרים. ויש דבר שאף שהוא חשוב אצל השרים, אינו חשוב אצל המלך. אבל דבר החשוב בעיני המלך, בודאי זהו הטוב ביותר, ואין לנשות ממנו ימין ושמאל, לאחר שהמלך בחר בו. וכן הוא בתורה הקדושה, שמצינו שהקב"ה בעצמו מחשיבה אצלו מאד, עד שקראה "לקח טוב", אם כן בודאי שאין עוד מעלה וחשיבות ממנה, ולכן "תורתִי אל תעזבו".

"לִקַּח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמֶתֶם אֹתוֹ מֵעַד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד" (לא, כו)

תיבת "את" ללמדנו שילמד עם חברותא ולא ביחידות

מדוע התווספה התיבה "את", והרי לכאורה היא מיותרת, שהפסוק היה מובן, אילו היה נכתב, לקח ספר התורה הזה? ללמדנו, שילמד האדם עם חברותא ולא ביחידות, לכך נאמר "את ספר", שיהיה "אתו" בעת למודו עוד חבר, ועל ידי כך יבין מה שלא היה מבין לבדו. וכן אמרו רבותינו ז"ל (מכות י) על הפסוק (ירמיה ג, לו) חרב אל הבדים ונאלו וגו', אמר רבי, הרבה תורה למדתי מרבותי וכו', ומתלמידי יותר מכולן, בעבור שזה שואל וזה משיב, ועל ידי זה יתווסף להם חידושי התורה אשר לא ידעו ולא הבינו מקודם. ומה שהוסיף תיבת "ספר", ולא היה די לומר לקח את התורה הזה? כי "ספר" לשון סיפורי דברים, ללמד שכל מה שיכול לספר ולפטפט ולהרבות בדברי תורה ידבר. אבל בדברי העולם, צריך למעט בכל מה שאפשר, וכן אמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סוף ברכות) כל פטמא בישין ופטמא דאורייתא טבין. כלומר כל פטפוטים רעים, חוץ מפטפוטֵי תורה, כי המאור שבתורה מחזיר את האדם למוטב. (ספר אבני השהם).

"לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד" (לא, כו)

התורה "שם" תעיד עליו שקיימה

"והיה שם בך", הנה התורה מצלת ומגינה לאדם מכל צרה בחייו, להצילו ולשמרו מכל נזק ומחלה, כמו שהאריך בזה הקדוש בשבת המשתדלים והמקיימים את התורה. ולאחר אריכות ימים, כשישאלו ממנו קיימת ממה שכתוב בתורה? אז שוב יהיה לו פתחון פה להשיב ולומר שקיים, ואז יבואו מלאכי הרהמים שנבראו ממצוותיו, להמליץ בעדו בבית דין של מעלה. והוא שאמר משה רבנו ע"ה, והיה "שם" בך "לעד", כי התורה והמצוות שקיים, הם "יעידו" עליו "שם".

ובן "והיה" הן אותיות "הויה" ברוך הוא, דהיינו שהבורא יתברך הוא בכבודו ובעצמו יעיד עליו, כי כל התורה היא שמותיו של השי"ת כמו שאמרו רז"ל וכמו שכו' הרמב"ן (הקדמה לספר בראשית) שהיא קבלת אמת.

דרוש לשבת שובה

מדוע היה צריך להוסיף – "כי כשלת בעונך"

שובה ישראל... כי כשלת בעונך שואלים המפרשים מדוע צריך היה להוסיף "כי כשלת בעונך", וכתבו דהביאור הוא, כי אילו היינו למדים רק מהפסוק שובה ישראל עד ה' אלהיך ותו לא, היינו חושבים שרק תשובה שנעשית על עבירות בשוגג התשובה מגעת עד כסא הכבוד, אבל עבירות שבמזיד אין התשובה מגעת לכסא הכבוד.

לכן הוסיף ואמר "בעונך" משמע אפי' עונות שהן בחינת מזיד אם אדם חוזר בתשובה, היא מגעת עד כסא הכבוד. אבל צריך לקיים מש"כ "קחו עמכם דברים", שכל אדם צריך לקבל עליו איזה דבר, והקבלה והזכות הזאת תעזור לו שתשובתו תגיע לכסא הכבוד כמו למשל לקבל עליו ללמוד כל יום חצי שעה מוסר, או לא לדבר בבהכנ"ס.

בימים שבין ר"ה לכפור, הקב"ה נמצא בתוכינו, והוא קרוב אלינו יותר מכל השנה כהבדל האור מהחושך, כך כותב ה"פלא יועץ", ובשבת תשובה עוד יותר, וביוהכ"פ עוד יותר. וההבדל יובן ע"פ משל לאדם חשוב ועשיר שהיה לו בן יחיד, ומכיון שרעיתו נפט', נסע לחו"ל ונשא שם אשה, לימים התגעגע לבנו ושלח לו כרטיס שיבא אליו לחו"ל והוא יעזור לו וכו', השיב לו בנו שהוא טרוד בעסקים ולא יכול לבקר. החליט

האבא שהוא יגיע לארץ לראות את בנו ושלה מברק שהוא מגיע ובאיזה יום וכו'. הגיע האב לנמל וראה כי בנו לא בא לקבל פניו, אמר, כנראה בתחנת הרכבת הוא מחכה, הגיע לשם וגם שם לא ראה אותו. אמר, כנראה שהוא מחכה כאשר ארד מן הרכבת וג"כ לא מצא. לקח מונית לפי הכתובת והגיע לבית של בנו, דופק בדלת, מי שם, אני אבא שלך, מחו"ל תפתח לי. אמר לו בנו בבקשה אני עיף מאד, קשה לי לקום לפתוח, קח לך מלון סמוך ומחר תבא. כשמוע אביו כן, רגז מאד ואמר, לא מספיק שהוא לא בא לקראתי, אלא שגם כעת שהגעתי עד פתח הבית הוא לא מוכן לעשות שום התאמצות עבורי, עוד היום אחזור לנמל ולא אתעכב עוד! למחרת כשהתעורר הבן משנתו, הלך למלון לחפש את אביו ולא מצאו, ונתעורר בלבו חרטה גדולה ועמוקה אך כל החרטות לא הועילו.

והנמשל, הקב"ה כל ימות השנה מחכה לנו ומבקש מאתנו לחזור בתשובה כי הוא מתגעגע אלינו. כשמגיע ר"ה ועש"ת, אומר הקב"ה, אבא אליכם בעצמי, וכשרואה הקב"ה שבניו לא באים לקראתו, הוא בכבודו ובעצמו מתקרב ודופק על הפתח, "עוררו ישנים משנתכם", ואז "קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי", שע"ז אמר רשב"י, אילו באתי לעולם רק לראות איך הקב"ה מחבק את עם ישראל בתארים של חבה זה מספיק לי, ודרשו רבותינו "תמתי" כשני תאומים שחש האחד בראשו השני מרגיש עליו כך "עמו אנכי בצרה".

וא"כ מי שקשה לבו כאבן וכל השנה לא חזר בתשובה, לפחות יתעורר ביום כפור שאז הקב"ה דופק על לבו של האדם ואומר תחזור בתשובה, כי היום יום יחיד בימי שנה לכפר עלינו.

מי מכריח אותך להמשיך להיות סוס, עזוב את הרגליך הנלוזים

הגאון רבי מרדכי פאנערמאנסקי המשיל לשני אחים קטנים ששיחקו כשהאחד משמש כעגלון והשני נדמה לסוס, ו'בעל העגלה' מושך בסוס... והנה החל לירד גשם זלעפות, 'בעל העגלה' עזב את החוטים (מושכות), ומיהר אל הבית, אם הבנים שראתה כי רק בנה האחד שב הביתה דאגה לשלום אחיו מדוע הוא בושש לבוא, מיהרה לצאת חוצה, ומצאתו עומד כשהוא כפוף תחת כיפת השמים וכולו רטוב עד לשד עצמותיו, ותשאלהו, מדוע תעמוד בחוץ, והרי הגשם יורד עליך ללא הפסק, השיב הנער, כיצד אכנס הביתה, והרי אנוכי 'סוס'... על כך אמר דוד 'אל תהיו כסוס כפרד אין הבין'... עומדים אנו בעש"ת, והלה אומר 'איני יכול להיכנס כי סוס אני' יכול לעזוב ולשנות דרכי לטובה... מי גילה לך 'רו' זה שאתה סוס, ומי מכריח אותך להמשיך להיות סוס,

עזוב את הרגליך הנלוזים, פקח עינך וראה כי עליך אמר הבורא 'נעשה אדם' ובכוחך להעפיל למדרגות ומעלות טובות לאין ערוך.

תמיד צריך לנסות להתגבר על היצה"ר

ידוע שלשמירת הפיל שלא יברח די בחבל דק וחלוש, אף שבוודאי בכוחו של פיל לעקור את החבל כלאחר יד, מכל מקום 'שמירה מעולה היא'... והסבר הדבר, מכיוון שכשהיה הפיל קטן בן יומו היה סגני לו בקשירת חבל דק, וכשניסה או להשתחרר ממנו לא עלתה בידו, לכן קבע בנפשו שלעולם אין בידו לקרוע את קשרי החבל, וכבר איננו מנסה אפילו פעם אחת לחשוב אולי עתה משגדלתי ואני נושא משאות אדירים, כבר יכול אני לשחרר עצמי מחבל דק וקלוש זה... עלינו לדעת – 'מותר האדם מן הבהמה', להבין שאף אם כבר ניסה להתגבר על יצרו באיזה ענין ולא עלתה בידו, וכי משום הכי גם עתה לא יצליח, הרי יתכן שהיום נתחזקו כוחותיו ויוכל לנצח.

הרוצה לשוב אל ה' לעולם לא יגיע למטרתו אם יישאר לעמוד על עמדו, בתוך הבוץ, ומאסר תאוותיו ושטויותיו, כל חד בדיליה. אלא יעזוב ויתחיל להלך בדרך הנכונה

וכבר המשילוהו, למי שהוצרך להגיע למירון וכבר עלה על הרכבת... אלא שבטעות עלה על הרכבת החוזרת ממירון, על אם הדרך פנה אליו ידיד נאמן, ושאלו למהו חפצו... מששמע כן אמר לו ידידו הרי הנך נוסע ברכבת הנוסעת לצד ההפוך ממטרת נסיעתך, הלך הלה ובחכמתו סובב פניו בעודו ברכבת לביון מירון, במקום שירד לגמרי מרכבת זו, ויעלה על הרכבת הנכונה הרי אין לך שוטה גדול ממנו כי בהנהגה כזאת לעולם לא יגיע למירון כך הרוצה לשוב אל ה' לעולם לא יגיע למטרתו אם יישאר לעמוד על עמדו, בתוך הבוץ, ומאסר תאוותיו ושטויותיו, כל חד בדיליה. אלא יעזוב ויתחיל להלך בדרך הנכונה.

תורה מביאה לידי זהירות

רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל סיפר כי פעם הלך המלך ברחוב וראה איש מחטט בפחי האשפה. אמר לו המלך: "מה אתה עושה?"

"אני זבלן" – השיב האיש – "אני צריך פרנסה וזאת האפשרות שעמדה בפניי".

אמר המלך: אוי, עזוב את הזבל הזה, בא אל הארמון שלי ואתן לך עבודה אחרת. מה, בארמון שלי יש חדר אוצרות מלא בזהב, אני רוצה שאתה תספור כמה מטבעות יש שם. – והשכר, כל מה שתספור יהיה שלך, וחויץ מזה עוד משכורת על זה שאתה עובד אצלי. והמשכורת... כראוי למי שעובד אצל המלך – המשכורת הגבוהה ביותר במשק. שומע האדם, מהרהר מעט ואומר: טוב נראה, אם יהיה לי כח אני אבוא...

מסיים רבי חיים מוולוז'ין ואומר: הקב"ה ברחמיו בא ליהודי ושואל אותו: מה אתה עושה? אומר היהודי: אני עובד בזבל. מה פרוש – יש לי עתון יומי, כבר שאני קם בבוקר אני מעלה אותו הביתה, ומשתדל לקרא אותו שנים מקרא ואחד תרגום. בצהרים יש לי עתון אחר, והכי חשוב – אני מחובר 'אונליין' לאינטרנט, ושם אין נסתר מחמתו. אין דבר שנעשה באירן או באפגניסטן, שאיני יודע עליו. אני מעודכן עד הפרט האחרון. בקצור, עובד בזבל...

אומר לו הקב"ה: בא אלי לארמון. בא, הכנס לבית כנסת ותלמד גמרא, תתעסק עם הזהב שלי, ומה שאתה סופר הוא שלך, כמו שכתוב: כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם וليلה, ואומרת הגמרא (עבודה זרה יט:). קודם שלמד היתה זו תורת ה', ואחרי שלמד זו תורתו – התורה הפכה להיות שלו. חוץ מזה מגיע לך שכר גם על עצם העבודה. איזה שכר? השכר הגבוה ביותר שיש בשוק, כמו שנאמר: ותלמוד תורה כנגד כולם. והיהודי אומר: טוב, אם יהיה לי זמן אני אבוא...

איך ביכלתו לומר כך, כשיש לו הזדמנות להתעסק עם הדברים הכי יקרים בעולם? הגמרא אומרת (הוריות יג.) "יקרה היא מפנינים" – יותר מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. הגמרא לא פרשה פנינים כפשוטו, משום שלא שייך לומר שהתורה יקרה יותר מפנינים, שהרי הם אינם עומדים בכלל באותו מקום, ואין שום אפשרות להשוות ביניהם! אי אפשר לשאול מה טעים יותר עגבנייה או ארטיק? כי הם בכלל לא אותו סוג, כך ואף יותר – אי אפשר להשוות בין התורה לעולם הזה. הפנינים שייכים לעולם הזה, אלו הם דברים גשמיים, ואילו התורה היא דבר רוחני. אין ביניהם שום מקום להשוואה!

לכן אמרה הגמרא שכוננת המילה 'פנינים', היא לרמוז שהתורה יקרה יותר מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים. קדושתו של הכהן הגדול ביום הקדוש ביותר בשנה ובמקום הקדוש ביותר, יוצרת מקום להשוואה בינו לבין התורה – ועדיין התורה יקרה יותר. חז"ל אמרו תורה מביאה לידי זהירות ולכן האדם שרוצה להתחיל לעשות תשובה חייב ללמוד בתורה ק.

"שובה ישראל עד ה' אלוהיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליו, כל תשא עון וקח טוב, ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, א-ג)

משל יפה הסביר המגיד מישרים הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: כפרי אחד, היה לו בן בור ובער, שלא יצא מימיו מתחומי הכפר. כשהגיע הבן לפרקו, דיבר בו אביו נכבדות במשפחה כבודה מן העיר הגדולה. ביקשו בני המשפחה לתהות על קנקנו של

החתן, והזמינהו לביקור בעירם. אביו, שידע את נפש בנו, שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, ובילה כל ימיו במהיצת פרות ותרנגולים, החל ללמדו הליכות ונימוסים: ראה, בני. כאשר תפגוש בהם, ויקדמו את פניך בברכת שלום עליכם, תושיט את ידך ותענה: "עליכם שלום, מה שלומכם?"

כשישאלו אותך כיצד עברה הנסיעה, תאמר: "ברוך השם".
כשיראו לך את החדר שהקצו בעבורך, תאמר: "תודה רבה".
כשתלך לנוח, תאמר: "ערב טוב לכולכם".

כשתקום תאמר: "צפרא טבא, הערכה עליכם שנתכם?"

וכך הלאה, כל מה שאדם מן הישוב אומר ועונה – לימד האבא את בנו. וברצותו להיות בטוח שהבן לא יאכזב, ולא יכשל בלשונו, הורהו לחזור על תלמודו מאה פעמים ואחד, עד שיהיו הדברים משוננים בפיו, רהוטים ושגורים על לשונו...

החתן דגן נסע אל העיר הגדולה והגיע לבית המשפחה, שהיה הומה מכרים וקרובים אשר באו לחזות באורח. הכל הסבו ליד שלחנות ערוכים בכל טוב, והחתן הופיע. הוא ניגש אל המחותר, בעל הבית, הושיט ידו ואמר ברהיטות בוטחת: "עליכם שלום, מה שלומכם, ברוך השם, תודה רבה, ערב טוב לכולכם, צפרא טבא, הערכה עליכם שנתכם?"

פני המחותר החווירו, ואילו הנער כבר הושיט ידו לזה שמימינו, וחזר על הפזמון, ולזה שלידו וחזר עליו שוב, בשמחה ובעליזות. והנאספים נחלקו לשנים: לצוחקים ולבוכים...

והנמשל: עבודת התשובה לא קלה היא. יש לערוך חשבון נפש, יש לאתר את נקודות המכשול ולראות כיצד מתגברים עליהן, כיצד משפרים דרך ומתעלים. זו עבודה קשה, איטית וממושכת, שתחילתה בחודש אלול, המשכה בימי הסליחות, בעשרת ימי תשובה, ועד ליום הכיפורים בו מסכמים את עבודת ארבעים הימים בוידויים ובתפילות. אבל אלו הנותרים אדישים ושווי נפש בחודש אלול, בימי הסליחות ובעשרת ימי תשובה, ובאים ביום הכיפורים לערוך "מירוץ תפילות וידויים", המש תפילות ועשרה וידויים, כמוהם כאותו נער נבער שפתח ואמר בנשימה אחת: עליכם שלום, ערב טוב, בוקר טוב, היו שלום...

זהו שאמר הכתוב: "שובה ישראל – עד ה' אלוֹקֶיךָ" – יש לשוב בתשובה עוד לפני שאתה מתייצב ביום הכיפורים לפני ה' אלוֹקֶיךָ. קודם כל עליך לערוך חשבון נפש ולדעת "כי כשלת בעוונך" לאחר מכן "קחו עמכם דברים", תוכל לבוא ולבקש סליחה ומחילה בתפילות היום הקדוש ובוידוייך, ו"אמרו אליו כל תשא עוון". אם כה תעשו – "וקח טוב..."

"שובה ישראל עד ה' אלוהיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה'"

שאל הגה"ק בעל ה"חפץ חיים" זי"ע – מהו "קחו עמכם דברים", אילו דברים נקח? אלא הסביר זאת במשל: מעשה בעני אחד שפגש בעשיר וביקש ממנו הלוואה. הוא סיפר לו, שהציעו לו לשכור חנות שתוכל לפרנסו בכבוד, ואם יסכים העשיר להלוותו את הסכום הנדרש, ישקם את עצמו ויבסס את פרנסתו. נענה העשיר ואמר: "אין שום בעיה! ודאי אעזור לך, אבל עתה עלי לגשת למקום פלוני. בוא אלי עוד שעתיים, ותקבל את הכסף". העשיר מיהר לסיים את פגישתו כדי להיות בביתו בזמן הנקוב, הכין את הסכום האמור וחיכה לעני – והעני לא בא. אחר הצהרים יצא העשיר לפגישה נוספת, והעני מגיע לקראתו. כשראהו מיהר אליו ואמר: "אם כבודו היה מלווני את הסכום האמור, הייתי יכול לבסס לי פרנסה מכובדת, הנה הזדמנה לידך מצוות כי ימוך אחיך והחזקת בו".

ענה העשיר: הלוא נדברנו להיפגש לפני הצהרים, והמתנתי לך. אבל לא נדון עכשיו על העבר – כעת עלי להיפגש עם מישהו. בוא אלי בעוד שעה, ואתן לך את המעות".

ואמנם, שעה לאחר מכן ישב העשיר בביתו והמתין לעני, שלא הופיע אף הפעם. למחרת בבוקר, כשהלך העשיר לתפילה – פגש שוב בעני, שאמר לו: "החנות עדיין להשכרה – לו הייתם מלווים לי את הסכום הדרוש". אמר לו העשיר: "ראה, אתמול המתנתי לך לפני הצהרים ואחר הצהרים, לא באת. תמיד אתה פוגש אותי ברחוב, באקראי, ואינך מטריח את עצמך לבוא ולקחת את הכסף. אות הוא, כי כל דבריך הם מן השפה ולחוץ, ולבך בל עימך. לו היית באמת זקוק למעות, היית מטריח את עצמך לבוא ולקבלם..."

המשיך החפץ חיים ואמר: אף אנו דומים לאותו עשיר, כאשר בכל יום ויום אנו מבקשים בתפילותינו "אבינו מלכנו... תחננו ותלמדנו... ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד... והאר עינינו בתורתך", ובתפילת שמונה עשרה אנו מבקשים "חננו מאיתך דעה בינה והשכל", ולאחר התפילה "הוא יפתח לבנו בתורתו". והקב"ה ודאי נענה לבקשתנו ואומר: אין שום בעיה! יבוא לביתי לבית המדרש, ואאיר עיניהם באור התורה, כי הבא ליטרה – מסייעין אותו.

אבל מה שבאמת קורה, שאנו מבקשים את הבקשות, ואיננו מטריחים כלל את עצמנו לבוא ולקבלן!...

זהו שהנביא אומר: "קחו עמכם דברים ושובו עד ה'" – אילו דברים נקח? את דברינו שלנו. את בקשתנו ניקח, ונבוא עימהן אל ה' שימלאן...

המצוה לשוב מעבירות שבידו, מצוה תמידית ויומית היא, ברם מזנוה מיוחדת בתשובה של יום הכפורים. המיוחד שביום הכפורים, שבו התשובה לא דק מכפדת אלא גם מטהרת אותנו מכל חטאתיכם, ככתוב: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו". את התשובה של כל ימות השנה אפשר לעשות בשלבים. אפשר לחזור מכל חטא בנפרד, אולם המושג "טהרה" אינו מתחלק לחצאין שהדי טהור הוא המושלם בטהרה ואין לו שייכות לטומאה, ומעוות היום לכפר עליכם מכל חטאתיכם, מכל החטאים כאחד, ורק אז "לפני ה' תטהרו". המשנה בסוף מסכת יומא ממשילה את טהרת יום הכפורים לטהרה במקווה. וכך שנינו "א"ר עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר מקווה ישראל ה'. מה מקווה מטהר את הטמאים, כך הקב"ה מטהר את ישראל". כשם שהטהרה במקווה אינה לחצאין, ואי אפשר לטבול ולטהר רק חלק מהגוף, ובוודאי שלא תעלה טבילה לטבול ושריץ בידו, כך הקב"ה מטהר את ישראל רק כשמתחזקים ומתכפרים מכל חטאתכם, רק אז "לפני ה' תטהרו".

דרוש בענין בין אדם לחבירו

עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את הבירו

העוונות שלנו נחלקים לשני חלקים, יש עבירות שבין אדם לחברו ויש עבירות שבין אדם למקום, בין אדם למקום יש בזה ארבעה חילוקי כפרה עבר על עשה ושב – אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר שובו בנים שובבים. עבר על לא תעשה ועשה תשובה – תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל המאתיכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה – תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, אבל מי שיש חילול השם בידו – אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותן. אבל בין אדם לחברו, שאדם פגע בחברו שנעלב ממנו וכו', אין מחילה עד שילך וירצה את חברו.

בהפטרה של ראש השנה נאמר "וכעסתה צרתה גם כעס, בעבור הרעימה, כי סגר ה' בעד רחמה". פנינה הייתה מכעיסה וחוזרת ומכעיסה את חנה. למה, "בעבור הרעימה". חכמים במדרש (ילקוט שמעוני) אומרים, שבאותה תקופה נשמעה בת קול בעולם, שעתידי להיוולד בן שיאיר את העולם ושמואל שמו. כל תינוק שנולד באותה תקופה קראו לו שמואל... ידעה פנינה שכדי לזכות בבן שכזה, צריך למלא כוס של דמעות בתפילה. החליטה פנינה לצער את חנה כדי שתפנה בתפילה לה'. רבותינו ז"ל מעידים בנמרא (כבא בתרא מ"ז) על פנינה "פנינה לשם שמים התכוונה". מה עשתה, אמרה פנינה לחנה – כבר קנית לבנך בגד לחג, והרי אין לה בן... הדברים נכנסו כמו סכין בלבה... כשישבו לאכול אמרה פנינה לחנה, נו, כבר האכלת את בנך, וכל פעם נשרה דמעה מעיניה של חנה... למה פנינה נהגה כך, – "בעבור הרעימה", כדי שחנה תתרעם על ה' בתפילה. ואכן, כוס הדמעות מתחילה להתמלא. חנה בוכה ומתפללת עד שהכוס עלתה על גדותיה...

ובאן, מגיעים אנו לנקודת השיא. "בעבור הרעימה" – "אמר לה הקדוש ברוך הוא, את מרעמת את חנה עלי, חייך, אין רעמים שאין אהריהם מטר"... נכון שהתכוונת לשם שמים, אבל סוף סוף גרמת לחנה צער, גרמת לה להוריד דמעות, אין בכי לחנם! פנינה נענשה בעונש נוראי. לפנינה היו עשרה ילדים ודבר זה נלמד מדברי אלקנה לחנה "הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים" – היינו של פנינה, ולחנה בסוף היו חמשה ילדים. ובכל הריון של חנה – פנינה קוברת שניים... "עד עקרה ילדה שבעה, ורבת בנים אומללה". בהריון החמישי של חנה, נשארו לפנינה רק שני ילדים, באה פנינה לחנה

והתחננה בפניה שתמחל לה בלב שלם על הצער שציערה אותה. הנה כמובן מחלה בלב שלם, ואף התפללה ששני בניה האחרונים של פנינה יישארו בחיים. אמר הקדוש ברוך הוא לחנה: "חייך, שהיו ראויים למות, הואיל והתפללת עליהם, לשמך אני קורא אותם", לכן כתוב "עד עקרה ילדה שבעה", "עקרה" הכוונה לחנה. מהיכן שבעה, הרי היא ילדה רק חמשה, השניים הנוספים הם בני פנינה, כיוון שחנה התפללה עליהם הם נקראו על שמה.

מעשה נורא עם ר' ישמעאל ואבדן

מעשה בגמ' יבמות (קה): רבי ישמעאל ברבי יוסי אנב יוקריה הוה מפסע ואזיל. אמר ליה אבדן: מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש? אמר ליה: אני ישמעאל בר' יוסי שבאתי ללמוד תורה מרבי. אמר ליה: וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי? אמר ליה: וכי משה היה הגון ללמוד תורה מפי הגבורה? אמר ליה: וכי משה אתה? אמר ליה: וכי רבך אלהים הוא? אמר רב יוסף: שקליה רבי למטרפסיה, דקאמר ליה רבך ולא רבי. אדהכי אתיא יבמה לקמיה דרבי, אמר ליה רבי לאבדן: פוק בדקה. לבתר דנפק, אמר ליה ר' ישמעאל, כך אמר אבא: איש כתוב בפרשה, אבל אשה – בין גדולה בין קטנה. אמר ליה: תא, לא צריכת, כבר הורה זקן. קמפסע אבדן ואתי, אמר ליה רבי ישמעאל בר' יוסי: מי שצריך לו עם קדוש יפסע על ראשי עם קדוש, מי שאין צריך לו עם קדוש היאך יפסע על ראשי עם קדוש? אמר ליה רבי לאבדן: קום בדוכתיך. תאנא: באותה שעה נצטרע אבדן, וטבעו שני בניו ומאנו שתי כלותיו. אמר רב נחמן בר יצחק: בריך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא. והכל בגלל שציער את רבי ישמעאל כמה קשה פגיעה בחבר וכ"ש בת"ח.

יש כאלה פוגעים בחבריהם ולא נותנים אל לבם שאין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, ולכן אנחנו צריכים לעשות בעשרת ימי תשובה קודם יום הכיפורים כדי שנהיה מוכנים, שאדם ילמד כל יום מוסר, ילך לבקש מחילה ממי שפגע בו, יתפטר איתם, אם יודע שיש אחד שפגע בו והוא צריך למחול ימציא עצמו לפניו, יגיד לו אני אוהב אותך, מה שלומך, ליכות אותו שיבקש מחילה, כך היו עושים החכמים, ילך אצל ההורים שלו יבקש מהם מחילה, ינשק את ידיהם שיברכו אותו, יבקש מחילה מאחיו, מהילדים שלו, מאשתו יבקש מחילה ועי"ז יהיה מוכן קצת ליום כיפור.

עיקר אמירת הי"ג מידות לתרגם אותם למעשה, ומשל נפלא של הרי"ח זצ"ל

אחד הדברים העיקריים בסליחות זוהי אמירת י"ג המידות. אמר רב יהודה: ברית כרותה לי"ג מידות שאינן חוזרות ריקם שנאמר "הנה אנוכי כורת ברית". ויש להבין: מאחר ואמרו לנו רבותינו ש"ברית כרותה לי"ג מידות שאינן חוזרות ריקם", הלא היינו צריכים

להענות אחרי אמירת י"ג המידות ופעמים רבות קוראים אנו י"ג מידות במהלך השנה, ועדיין לא קבלנו מענה, אלא כפי הנראה לא די באמירה גרידא אלא צריך לתרגם את האמירה למעשה! וכמו שהאריך הגאון הצדיק רבי משה קורדובירו זצ"ל בספרו 'תומר דבורה' בביאור הי"ג מידות ובחובת האדם להתדמות לקונו במידות אלו, מחמת מעלתו העליונה שהוא צלם אלקים. וכמו שהקדוש ברוך הוא סובל עלבוננו וממשיך להשפיע לטובה אף לחוטאים נגדו, כן צריך האדם להיות סובל ונעלב ולא למנוע הטבה ממעליבו. ואכן, בספר 'ראשית חכמה' (שער הענוה פ"א) כתב כדברים הללו "שמעתי בשם הגאונים על מה שאמרו רבותינו 'יעשו לפני כסדר הזה', הכוונה, שיעשו סדר המידות שלימד הקדוש ברוך הוא למשה שהוא א-ל רחום וחנון. מה הוא רחום וחנון אף אתה תהיה רחום וחנון. וכך לכל י"ג מידות. ואז, אם יקיים את המידות הללו בפועל, הקדוש ברוך הוא ימחול לו על עונותיו. ה'חפץ חיים' מביא משל להמחשת רעיון זה. מעשה בעשיר גדול שרבים התפרנסו מעסקיו. פעם בא אליו קרוב משפחתו שהיה עני וביקש ממנו להתקבל לעסקיו כדי שיהיה לו פרנסה. הסכים העשיר ומסר לו תפקידים לפי סדר זה: בבוקר שתי שעות להשגיח על עושי המלאכה, אחר כך שעתיים למלאכות מסוימות, אחר כך הפסקה לסעודה ומנוחה ואחרי הצהריים לעשות מלאכה פלוגית. על עבודתו זו קבע לו שכרו לכל חודש ועוד הבטיח לו שאם יראה אחרי תקופה שקיים את כל הסדר הזה יוסיף לו מתנה חשובה. כתב העשיר על גליון את כל סדר התפקידים, כדי שהלה יזכרם ומסר לו על מנת שיוכל לחזור על סדר הדברים ליזכרון. קיבל העני בשמחה את דף סדר עבודתו והודה לעשיר על טוב לבו והבטחתו הנאמנה. כעבור זמן קרא העשיר לעני ושאלו האם קיים את כל סדר התפקידים שמסר לו. השיב לו העני "בוודאי קיימתים! בכל יום קראתי את הדברים שכתבת עבורי על הגליון, עד שאני זוכר אותם בעל פה"... ואכן הוכיח זאת לעשיר בקוראו לפניו את כל התפקידים שכתב לו. שאלו העשיר: האם עשית בידך ככל אשר ציוויתני? השיב העני "לא! ואולם קיימתי רצונך במה שהזרתי על הסדר הזה בפי כל יום". אמר לו העשיר: שוטם שבעולם! וכי כעבור קריאת הסדר תבקש את המענק שהבטחתי לך! הרי לא רשמתי לך את סדר התפקידים אלא רק כדי שתזכור מה עליך לעשות כדי לקיים רצוני, אבל אין רצוני בקריאה בעלמא.

והנמשל מובן: שלוש עשרה המידות הן הוראות עבורנו, הדרכה כיצד ללכת בדרכיו של מקום, "מה הוא רחום אף אתה היה רחום". יעשו לפני כסדר הזה פירושו ללכת בדרכיו של הבורא, מהו גומל חסדים, מאריך אף ומוותר לבני אדם, אף אתה כן. ואז אם האדם ינהג כך יזכה בוודאי שהקדוש ברוך הוא ימחל לו על עונותיו.

התגובה הראויה היא להמשיך להשפיל את עצמנו ולכופף את גבנו תחת האוכף

הגה' בגמרא (בבא קמא צ"ב:) נאמר "חברך קריך חמרא, אכפא לגבך מויש", כלומר, אם אומר לך אדם שהגך חמור, עלייך לתת אוכף על גבך. טבעם של בני אדם שכאשר הם נקראים "חמור", הם מגיבים במתקפה חוזרת ומכנים את הקורא להם כך במיני כינויים שאין הנייר סובלם, אולם הגמרא מדריכה אותנו שלא לעשות זאת, אלא התגובה הראויה היא להמשיך להשפיל את עצמנו ולכופף את גבנו תחת האוכף. מוסר ההשכל שאנו לומדים ממאמר רבותינו זה הוא עצום. אדם שהושפל בידי אחר ומגיב בזעם מלא בעלבון, עלול בקלות להצית אש מחלוקת עזה. ולכן, עלינו לאמץ לעצמנו דרך תגובה שונה, דרך שבה נכופף את ראשנו ונניח על גבנו אוכף... עלינו להבליג ולהמשיך הלאה, מבלי להתייחס למה שנאמר. אומנם, הקושי לעשות כך הוא עצום, אולם אפשר ליכות באמצעותו לעולם ומלואו.

ימים אלו כל כך חשובים, כמש"כ רבנו האר"י בשער הכוונות שכל יום יעשה האדם תשובה וצום ועי"ז מכפר על כל ימי השנה, יום ראשון שבתוך עשרת ימי תשובה מכפר על כל ימי ראשון של חייו, וכן יום שני, וכן הלאה אשריו מי שיכול, ומי שחולה אסור לו לצום, והעיקר שיעשה אדם תשובה אמיתית.

"בינוניים תלויין ועומדין" מראש השנה עד יוה"כ, זכו לעשות תשובה, נכתבים לחיים

הגמרא אומרת (ר"ה ט"ז ע"ב) "בינוניים תלויין ועומדין" מראש השנה עד יוה"כ, זכו לעשות תשובה, נכתבים לחיים. הסבא מנובהרדוק וצ"ל הסביר: "תלויים ועומדים", דברים כפשוטם, כאותו נידון למות שגזר דינו נחתם והביאוהו לגרדום, העלוהו, וכרכו חבל סביב צוארו, בקשו לשמוט את ההדום מתחת רגליו, ואז יוצא קול ואומר, המתיננו! האדם הזה הניש ערער, דנים בדינו. השאירו אותו כך, ידיו כבולות, עיניו מכוסות, החבל סביב צוארו "תלוי ועומד", והמושל ממתין לראות אם מתחרט הנידון, כוכה ומתחנן, וכל זה בהחבא.

והמושל, מטבעו הטוב, אם רואה שהנידון לא מביע חרטה, שולח אליו לעוררו על מצבו שיתחרט ויורידו אותו. ואז אם האדם מתחרט ושומע למה שאומר הנביא (הושע יד ב) "שובה ישראל עד ה' אלהיך", ומנצל את הימים החשובים הללו לשוב בתשובה שלמה, אז מורידים אותו מהגרדום וגם מטיבים לו שנה טובה וחיים טובים.

הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ג הלכה ד' פוסק שצריך כל אדם שיראה את עצמו כל השנה כאילו הציו חייב והציו זכאי, וכן צריך שיראה כל העולם כולו הציו זכאי והציו חייב. עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, עשה עבירה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה.

וזוה בכל השנה כולה, ק"ו בימי הדין שכולנו תלויים ועומדים וצריך להכריע את הכף לזכות, כמה צריך להשתדל להרבות בתורה, במצות, צדקות, ומעשים טובים, ואם עשה כן, אשריו ואשרי חלקו, שכל העולם שמח בזכותו.

אבל אם ח"ו הפוך, שלא ניצל את הימים הללו לחזור בתשובה, הכריע את עצמו וכל העולם לכף חובה ומי יודע כמה אנשים יסבלו עתה בגלל מעשיו, כמה עניים יצטערו ממנו, העולם נידון ח"ו למחלות, לפינועים, וליסורים, והכל בגלל מעשיו של זה שיכול לשאת על גבו ועל מצפונו שכל העולם סובל בגללו.

דרוש ליום הכיפורים

הטעם שקדושת יום הכיפורים כל כך גדולה

התורה קוראת ליום הכיפורים: "שבת שבתון". אם נבין את ענינו של יום השבת, נבין את ענין יום הכיפורים. בתנא דבי אליהו רבה (פרק א') דורש על שניהם את הפסוק "ימים יוצרו, ולו אחד בהם". הבורא יצר את ימי השבוע, ובחר לו יום אחד, את יום השבת. יצר את ימי השנה, ובחר מהם יום אחד, את יום הכיפורים. מה משמעו של דבר, מהי בחירה זו, שהבורא בוחר בה יום אחד "לעצמו".

הבן איש חי (ש"א פרשת שמות) הביא בשם חכמי הקבלה שלימוד תורה של שעה אחת בשבת, שכרו כאלף שעות לימוד בימות החול. וצריך להבין מה פשר הדבר – האם אין זו אותה תורה, והאם אין זה אותו לימוד.

התשובה היא, כי בשבת יש לנו עליית העולמות, שכל העולמות מתעלים ממדרגתם, וכדי להבין את זה נביא מעשה שהיה עם הגאון רבי אליהו הכהן זצ"ל מאיזמיר, בעל "שבט מוסר", (מובא בספרו מנחת אליהו פרק ה'). בעיר איזמיר היה בזמנו "דיבוק", שהיא נשמה מיוסרת שלא הורשתה לבוא למקום הראוי לה לאחר הפטירה, ואף לא זכתה לגיהנם, ונגזר עליה לנוע ולנווד בעולם – ונכנסה בגוף אשה אחת, והציקה לה מאד והביאודה לפני הרב שיפעל לתיקונה ומנוחתה. הרב ניהל עמה דו שיח (כולל פרטים על אותה נשמה וקורותיה, שאומתו במלואם), ורשמו למזכרת. יש לציין שהדבר נעשה לפני קהל רב, והביא להתעוררות עצומה ולתשובה. בתוך הדברים שאל את הנשמה: "האם עולמנו נראה לנשמות, כפי שנראה להן בחייהן".

אולי ציפה לשמוע שהוא נראה רוחני יותר, שהנשמות מביטות לפנימיות העניינים. והנשמה ענתה: "לא! הכל נדמה לחושך בלהבת אש כגון גפרית ונחלי אש המבעית לראותו". והוסיפה "רק בשבת הוא נראה צלול ובהיר".

מהו הערפל, מהו מסך העשן, הרי זה ברור ומובן, אלו העוונות, העבירות, החמאים. הלא פסוק מפורש הוא (ישעיה נט ב) "עונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם,

וחטאתיכם הסתירו פני מכם". יתר על כן כל מחשבות ההבל, כל תענוגי הסרק, הליצנות וקלות הראש, הכל יוצר מסך, מגשם את העולם, כמו שכתוב (איכה ג מד) "סכותה בענן לך מעבור תפלה..."

יום הכיפורים – ההזדככות בו כפולה ומכופלת. העולם מוצף בזוהר רוחני, בקרבה מיוחדת לבורא העולם, בלא "מחיצה של ברזל", בלא מסך הענן המונע את מעבר התפילות

"ואמר ר' אלעזר מיום שחרב בית המקדש, נפסקה (פירוש – מפסקה) חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים" (ברכות ל"ב ע"ב).

בשבת קודש – העולם מתעלה, מזדכך, "בשבת הוא נראה צלול ובהיר". לפיכך התפילה בשבת עולה בלא עיכוב, הלימוד זוהר ומאיר פי אלף, כמו שכתוב (תהלים קלט טז) ימים יצרו ולו – אחד בהם".

הבורא בחר לו יום אחד, שיהיה רוחני יותר משבת, וערפלי החולין יתפזרו בו. שענני העבירות המסתירים את הזוהר יתנדרפו. משום כך המור כל כך ענשו של המחלל שבת, שהרי כשם שהמצוות וזהרות ביום זה עשרת מונים, כן העבירות פוגמות בו ומחללות אותו – עושות אותו חולין! והרי זה כמורד במלך – בארמונו ובטרקלינו, שענשו המור הלילה, שבעתיים.

יום הכיפורים הוא "שבת שבתון". השבת היא "מעין עולם הבא", העולם מזדכך בה ומתעלה בועיר אנפין, ואלו יום הכיפורים – ההזדככות בו כפולה ומכופלת. העולם מוצף בזוהר רוחני, בקרבה מיוחדת לבורא העולם, בלא "מחיצה של ברזל", בלא מסך הענן המונע את מעבר התפילות. רבותינו דרשו על היום הקדוש הזה את הפסוק: "דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב".

מעלת יוהכ"פ

למרות שההלכה נפסקה, שיום הכיפורים מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים, והתשובה הרי יפה לעולם, ואינה מצות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום לקבלתה יש צורך ביום הכיפורים. כפי שאמרו רבותינו במסכת יומא (דף פו ע"א) עבר אדם על מצות לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. וכתב הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל תלמידו של הגאון רבי ישראל מסלנט בספר "כוכבי אור", שהעוול שבחטא הוא כה נורא, עד שאין כח בעולם שיכול להעבירו ולכפרו. ואפילו יערוך כל ימות החורף גלגולי שלג – על חטא קל בשוגג – וילקה עצמו כל ימות החמה בחרולי קוצים, ויתענה כל השנה כולה, לא יתכפר לו לגמרי, וכמו שכתב רבנו יונה בתחילת "שערי תשובה", כי "על כל תשובה תמצא סליחה", אך לא כפרה מוחלטת.

אבל יום הכיפורים הוא יום בו נפתחים שערי רחמים מיוחדים, שאך ורק בכוחם תתקבל תשובתו ותתתצצה, ורק על ידי תשובה ביום זה מכפר לנו ה' את כל עוונותינו.

חז"ל אמרו בתנא דבי אליהו רבה (פרק ה) על הפסוק: (תהלים קל"ט טו) "ימים יצרו, ולו אחד בהם", "ימים יצרו", אלו שם"ה ימות החמה. "ולו (להקדוש ברוך הוא) אחד בהם", זה יום הכיפורים.

הוי אומר, שיום הכיפורים הוא יומו של הקדוש ברוך הוא, שבחר לו מכל הימים.

אפילו אם היה יום הכיפורים פעם אחת בשבעים שנה ג"כ היינו מאד שמחים, כל שכן עכשיו שיש לנו יום כיפור בכל שנה, שאנחנו צריכים לנצל את זה

ואמרו בגמרא מסכת יומא (דף כ ע"א) שיש שם"ה ימים בשנה, ו"השמן" בגימטריא שם"ד, מכיון שביום הכיפורים אין לו רשות לקטרג. נמצא, שזהו יומו של הקדוש ברוך הוא, ולא יומו של השמן.

ביום זה, אנו מנועים מאכילה ושתייה – כמלאכים.

לובשים בגדי לבן – כמלאכים.

אומרים בקול רם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – כמלאכים.

וקשה מה לנו ולמלאכים, כלום אין זו רמיה עצמית.

וביאור רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל: הגדרת המלאך אינה בעל כנפיים, או לובש לבן, אלו הם רק הפרטים שבו. הכלל הוא, המלאכים הם בני פמלייתו של הקדוש ברוך הוא כביכול.

נמצא, שכאשר שכינת עוזו יתברך בנבחי מרומים – מלאכי מעלה הם מלאכיו. אמנם ביום הכיפורים שהשכינה יורדת אלינו ונמצאת עמנו, כמו שדרשו: "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", אלו עשרת ימי תשובה, א"כ אז אנו בני פמלייתו, ואנו מלאכיו הסובבים אותו.

עד לאחר תפילת נעילה בה אומרים שבע פעמים: "ה' הוא האלהים", ללוות את השכינה ששבה ועולה רקיע אחר רקיע, עד לרקיע השביעי.

מהי הקרבה, ומהו הריחוק? אומרים חז"ל הקרבה, הוא המצב בגן העדן בעבר, וכן מצבינו לעתיד לבוא. הריחוק, נגרם כתוצאה מהעבירות. שכך אמרו רבותינו (במדרש רבה ימ, ז) בתחילה היתה השכינה בארץ, שנאמר "וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן". התעלטה מרקיע לרקיע בחטאי הדורות, עד שאברהם אבינו החל להורידה, וירדה במשך ז' דורות עד ל"וירד ה' על הר סיני". ובחטא העגל שבה והסתלקה.

והמצב של לעתיד לבוא הוא, "והתהלכתי בתוכם".

העוונות, הם המסלקים את השכינה, ככתוב: "עונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלהיכם". וכן מצב הגלות הוא, ש"חומת ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". כי המשכן ובית המקדש היוו מקום להשראת השכינה, שנאמר "וכבוד ה' מלא את המשכן".

יום הכיפורים, יום מחילת העוונות, אף הוא יום של קרבה. שכן הוא יום "שבת שבתון". אם השבת מעין עולם הבא, הרי שבת שבתון היא קרבה כפולה, כעולם הבא ממש שאין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים נהנים מזיו השכינה.

מובן אם כן מדוע, "ימים יצרו ולו אחד בהם", מדוע זהו יומו של הקדוש ברוך הוא ואין לשטן שליטה בו, כפי שאין לו שליטה לעתיד לבוא. אבל מדוע מיד במוצאי הצום – עוד קודם שחטאנו! – כבר מתעלה השכינה למרום, וכבר חוזר הנתק.

כדי להבין זאת, יש להבין ענין השראת השכינה עמנו ביתר עמקות, ולהבין לאורו את ענין יום הכיפורים וכפרתו.

הנה, בית המקדש היה מקום השראת השכינה, ולפיכך נמשל בית המקדש לצואר, כמו שאמרו "כמגדל דויד צוארך" זה בית המקדש, וביאר הרבי מפשיסחא ז"ל, שכשם שהצואר מחבר בין הראש לבין הגוף, כך חיבר בית המקדש בין העולם הרוחני לגשמי, ואיחד ביניהם.

ולפיכך עבדו בבית המקדש יחפים, ואף העולים להר הבית עלו יחפים בלא מנעלים. כי הנעל רומזת על בחינת הגוף, והסביר הגאון רבי יצחק מוולוז'ין זצ"ל, שהנשמה אצולה ממרום ושם שרשיה, ורק חלקה הנחות מתלבש בגוף האדם, דוגמת חלקו הפחות שבאדם המתלבש בנעל. ועל כן אמרו בזוהר הקדוש שבציווי "של נעליך מעל רגליך" נרמז למשה רבינו שייחלץ מכוחות הגוף, בחינת "התפשטות הגשמיות". וכן בית המקדש היה מקום שליטת הרוחניות.

רבי ישראל מסלנט אומר שאפילו אם היה יום הכיפורים פעם אחת בשבעים שנה ג"כ היינו מאד שמחים, כל שכן עכשיו שיש לנו יום כיפור בכל שנה, שאנחנו צריכים לנצל את זה.

ידוע שבימים אלו, אפי' יחיד שעושה תשובה בכל לבו תשובתו מתקבלת מיד, ומובא "בתנא דבי אליהו" שעם ישראל התענו 40 יום, וביום הארבעים לנו בתענית וכו' וע"כ נקבע יוד"כ לכפרה לישראל לדורות, וידוע שחסדו גבר עלינו שכבר מתחילת בריאת העולם יעדו האל יתברך שמו, יום מיוחד בימי שנה שימחול בו כל עונותינו ע"י שאנחנו עושים בו תשובה מכל לבנו שאל"כ, יתקבצו עוונות של שנתים ושלוש ותתמלא הסאה ויתחייב העולם כליו ח"ו, ואחר שיעדו הבורא ב"ה ליום מחילה וסליחה, נתקדש

היום מאד וקיבל כח הזכות מאתו יתברך עד שהוא מסייע מאד בתשובה, כמ"ש חז"ל, עיצומו של יום מכפר, כלומר שיש כח ביוהכ"פ עצמו לכפר על עבירות קלות, ולכן נצטוונו להתענות בו כדי להכניע החומר לפניו יתברך ביום זה שתקובל תשובתנו ולא ימנעו אותה מסך התאוות.

"כי ביום הזה יכפר עליכם" אותיות י' – כפר, שבעשור הקב"ה מכפר

וכמ"ש "כי ביום הזה יכפר עליכם" אותיות י' – כפר, כלומר שבעשור הקב"ה מכפר. תשובה, פ"י תשוב – ה' שהיא השכינה, כי בעוונותינו הרחקנו את השכינה מעמנו כמ"ש (ישעיה נ א) "בפשעיכם שלחה אמכם", ועתה צריך להרים אותה ע"י חרטה, וידוי, מעשה להשיב המעשים, כי המעשים הם הקובעים עתה. וכמו שאמר ר"ע, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם. כוונתו לומר, אם אדם מטהר עצמו לפני קב"ה שהיא אמא עילאה סוד התשובה, אז "מי" שהיא בינה, יוהכ"פ מטהר אתכם ע"י התשובה.

דוד המלך ע"ה אמר (תהלים לח י) "ה' נגדך כל תאותי – ואנחתי ממך לא נסתרה" דוד המלך היה מלך גדול, חי חיי רווחה כמו מלכים וכו', בכל זאת אומר נגדך כל תאותי, כל התשוקה שלי אך ורק אליך, וכל התאוות בטלות לגמרי כנגד התאוה שיש לי בעבודת ה', ועוד כמה רדיפות וצרות סבל וכו' בכל זאת אנחתי והדאגות שלי והפחד הגדול שלי הוא אך ורק "ממך", מאימת הדין הגדול והנורא על מעשי ועוונותי, ואין הפחד שלי מהרדיפות והצרות שעושים לי אם משאול אם מאבשלום וכו' כי כל אלו הם כאין וכאפס נגד הפחד שלי "ממך" מאימת דינך.

ואם דוד המלך קודש הקדשים כך מפחד כמה אנחנו צריכים לירא מאימת הדין ולהטיב את דרכינו.

כבר מתחילת הבריאה מיועד יום קדוש זה לטהרת בני ישראל

ה"חינוך" (מצוה קפה) בבואו לבאר שרשי המצוה של יום הכיפורים, כתב בהאי לישנא: "שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע להם יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עונות הבריות שנה בשנה, תתמלא סאתם לסוף שנתים או שלש או יותר, ויתחייב העולם כליה, ועל כן ראה בחכמתו ברוך הוא לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת הטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו האל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה.

יום הקדוש אינו יום גשמי כלל ועיקר רק הוא למעלה מן הזמן

ובתב ה"כלי יקר" בלשון קדשו: "ואומר אני, כי ביום הכיפורים נמשלו כל ישראל ביום ההוא למלאכי השרת, שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם, על כן דומה

יום קדוש זה כאילו אינו בכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דהיינו הזמן, חוץ מיום זה וכו', על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה, אלא הוא עומד בעצמו נבדל מכל ימות השנה, וכשאומר 'ואל יבוא בכל עת' רמז שלא יבא כלל בשום יום שהוא בכלל העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת, והוא ביום מחילה וסליחה שישראל נמשלו בו למלאכי השרת, שאינם נופלים תחת העת ואינו בכלל ימות השנה".

והלא הדברים יורדים ונוקבים עד התהום ויש בהם רמז לשעה ולדורות, ויתבונן היטב בזה הדבר שיום הקדוש אינו יום גשמי כלל ועיקר רק הוא למעלה מן הזמן, וביום זה נחשבים כל כלל ישראל כמלאכי השרת משרתי עליון, ודומים לשרפים ואופנים והיות הקודש "כי גדול יום ה' ונורא מאד" דברים בפשוטן ממש.

קדושת היום עולה למעלה מעולם הבינה עולם התשובה וזהו לפני ד' תטהרו עולה בגימ' כת"ר

הגמ' ביומא (פה, ג) אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. ואומר (ירמיהו י, יג) מקוה ישראל ד' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. פירוש הדברים שר"ע אומר דבר חדש במעלת י"ב כמ"ש לפני ד' תטהרו כי גודל קדושת היום עולה למעלה מעולם הבינה. וז"ש לפני מי. מי עולה חמשים נ' שערי בינה הוא עולם התשובה וז"ש (תהלים קל, ג) אם עונות תשמר י"ה אדני מ"י יעמוד. וזהו לפני מי למעלה מעולם הבינה הוא עולם הכתר. לכן ביום הכפורים אומרים קדושת כת"ר בכל התפלות רומז לכתר אשר מתגלה ב"כ. וזהו (ויקרא טז, ל) לפני ד' תטהרו עולה בגימ' כת"ר. וע"ז מביא הפ' ואומר מקוה ישראל כו' מה מקוה מטהר כו' ידוע ענין הזאת שלישי ושביעי בטמא מה היא המטהרת מבחוץ והוא הכנה שיהי' לו טהרה במקוה אחר ההזאה. כי אחר ההזאה הוא נכנס במקוה והטהרה מקפת אותו כולו. וזהו מקוה ישראל ד' מה המקוה מטהר אף הקב"ה מטהר את ישראל. כביכול מכנים אותם בתוכו כדי לטהרם.

ביומא דכיפורי מוריד הקב"ה את כבודו בהאי עלמא

הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע היה אומר, שמחמת קוצר כלי המושג של בשר ודם אין אנו יכולים להבין מהו "כסא הכבוד" של מלך מלכי המלכים, אולם זה ברור, שמלאכי אש קודש עומדים סביב לכסא הכבוד ומשמשים את הקב"ה באימה ביראה ורתת וזיע, וביומא דכיפורי מוריד הקב"ה את כבודו בהאי עלמא, נמצא שכל יהודי נעשה דוגמת מלאכים אלה, והפסוק (ויקרא טז, ל) "לפני ה' תטהרו" מתפרש פשוטו כמשמעו, שעומדים אנו כלפי ה' ממש, ולכן אומרים. "ברוך שם כבוד מלכותו" בקול רם דוגמת המלאכים.

המצוה לשוב מעבירות שבידו, מצוה תמידית ויומית היא, אמנם המיוחד שביום הכפורים, שבו התשובה לא רק מכפרת אלא גם מטהרת אותנו מכל הטאתינו,

ככתוב: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו". את התשובה של כל ימות השנה אפשר לעשות בשלבים. אפשר לחזור מכל הטא בנפרד, אולם המושג "טהרה" אינו מתחלק לחצאין שהרי טהור הוא המושלם בטהרה ואין לו שייכות לטומאה, ומוכן היום לכפר עליכם מכל חטאתיכם, מכל החטאים כאחד, ורק אז "לפני ה' תטהרו". המשנה בסוף מסכת יומא ממשיכה את טהרת יום הכפורים לטהרה במקווה. וכך שנינו "א"ר עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר מקווה ישראל ה'. מה מקווה מטהר את הטמאים, כך הקב"ה מטהר את ישראל". כשם שהטהרה במקווה אינה לחצאין, ואי אפשר למבול ולטהר רק חלק מהגוף, ובוודאי שלא תעלה טבילה לטובל ושרץ בידו, כך הקב"ה מטהר את ישראל רק כשמתחזקים ומתכפרים מכל חטאתכם, רק אז "לפני ה' תטהרו. וא"כ כמו שאי אפשר להיות טהור לחצאין כן התשובה של יום הכפורים היא מטהרת ומנקה את האדם מכל העוונות לגמרי ולא כמו בשאר הימים שהאדם עושה בהם תשובה.

וביום צום יחתמו

ביום הקדוש נכנס כל אחד לבית הכנסת בנפרד ומורא כי "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" (תהלים קיט, קב), ואף שכבר תקענו בשופר בראש השנה ואמרנו סליחות וצמנו בעשרת ימי תשובה, אולם היום הוא יום גדול ונורא אשר כל ברואי עולם עוברין לפניו ית"ש לחתום את גזר דינם, וצריכין אנו להוסיף בתשובה ובכיה לפני השי"ת.

משל לספינה גדולה שבנאוה על היבשה בעבודה רבה, וכאשר נגמרה בנייתה התייגעו החובלים להוליכה אל הים כדי להשיקה במים ועמלו מאוד בעבודה קשה זו להוליך את הספינה לתוך הים, ואחר שהביאו את הספינה אל הים רצו החובלים לשכב ולנוח מגודל יגיעתם, ואמר להם רב החובל קברניטא דספינתא, עורו ישנים מתרדמתכם, לא עת עכשיו לישון בשלוות נפש, כי עתה כאשר הספינה מתחילה לשוב בים הסכנה גדולה מאוד מגלי הים הסוערים, ואם לא תשגיחו על הספינה כדבעי הרי היא עלולה לרדת למצולה, וכל יגיעתכם עד עכשיו היתה לריק.

וכמו כן אף שכבר עסקנו במצוות וכמעשים טובים החל מחודש אלול וראש השנה ועשרת ימי תשובה, אולם כל זה הוא רק הכנה ליום הקדוש הזה, כי ביום הקדוש הזה צריכים להתאמץ ביותר בתשובה, כי ביום צום כיפור יחתמו, והיום נקבע עתידו של אדם בכל השנה, ולכן עורו נא התעוררו נא חלו נא בעד נפש חנינה.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" מבאר הכלי יקר לפי שאין יום הכיפורים מכפר כי אם לשבים (שבועות יג), לפיכך קודם שיכפר עליהם חייב כל אדם לטהר עצמו מכף רגל ועד ראש מכל טומאת העוון,

לכך נאמר "לפני ה' תטהרו", ו"לפני" משמש לשון קודם... וגדולה מזה מצאתי בוזהר הקדוש בפסוק (ויקרא יט, לב) "מפני שיבה תקום" – שקודם זמן ה'שיבה' יקום האדם מתרדמתו לשוב אל ה', והיינו לפני בא יום ה' הגדול והנורא תטהרו על ידי התשובה, ואח"כ יטהר ה' אתכם ע"י הכפרה!...

בכיה ביום זה

רמז נפלא כתב רבי חיים פלאג'י, כי ביום הזה יכפר ראשי תיבות בכיה. מכל הטאותיכם לפני ה' תטהרו – ראשי תיבות חמלתי רמז למה שכתב הזוהר הקדוש, שבכיה היא סגולה לרחמי שמים, כמו שנאמר "ותרא נער בוכה ותחמול עליו" "כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלהיכם" (ויקרא כג, כח)

מתנה גדולה ועצומה נתן לנו הקב"ה את יום הקדוש לסליחה ולכפרה על כל עונותינו, ולכן יש לשמוח ולהכניס שמחה עצומה בליבנו שזכינו להגיע לזמן הזה, ועל אף חרדת הדין צריכים להיות בשמחה ולא בעצבות ובקדרות.

ובספר עלינו לשבח מביא ראיה נפלאה לכך מדברי התרגום יונתן בן עוזיאל בפרשת אמור (כג), שהוסיף כמה מילים שלכאורה אינן נצרכות להבנת הפסוק: "שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם, בתשעה לחודש בערב, מערב עד ערב תשבתו שבתכם" – "בתשעה יומין לירחא בעידוני רמשא מן רמשא הוא עד רמשא חורן תהוון ציימון צומכון ושבתון שוביכון, ועבדין זמנין מועדיכון בחדוא".

וכל המתבונן יראה, שההוספה של הארבע מילים "ועבדין זמנין מועדיכון בחדוא", היא לכאורה מיותרת, כיוון שלא מדובר כאן בחגים ובמועדים אלא ביום הכיפורים שבו יש לצום. אלא, כנראה התכוון התרגום יונתן לנטוע בנו את ההרגשה שלמרות היותו של יום הכיפורים יום נורא ואיום, צריך לעשות אותו בשמחה ובחדווה. להגביר כמה שיותר את מידת השמחה בעצם העובדה שניתנה לנו האפשרות לכפר ביום זה על כל עונותינו. ורק אחר כך, כשהגענו לדרגה מסוימת בשמחה זו, אפשר לחשוב גם על הצד השני של החרדה מאימת הדין, בלי שמחשבות אלו יפגעו כמלא הנימה באושר הפנימי והשמחה של ימי הדין...

קבלנו מתנה גדולה את יום הכיפורים יום הכי קדוש בשנה וגם שאין השטן שולט בו ועיצומו של יום מכפר

אמנם בראש השנה, עומד כף המאזנים בבית דין של מעלה, ושמים שם מצד אחד הזכויות ומצד שני העונות של כל אחד ואחד. ואמנם קבלנו מתנה גדולה מהקב"ה שגזר הדין ביום הכיפורים, ובינתיים יש עשרה ימים לחזור בתשובה ולהוסיף בכף המאזנים של הזכויות. אשריו ואשרי חלקו החוזר בתשובה ומוסיף צדקות ומעשים טובים ועושה חשבון נפש להיטיב את מעשיו כדי שביום הכיפורים תכריע הכף לזכות.

וצריך האדם לדעת שהקב"ה ברוב רחמיו נתן לנו עוד מתנה גדולה, שיום הכרעת הדין, הפסק דין והחתימה, הוא ביום הקדוש והטוב ביותר בימי השנה, יום שעיצומו של יום מכפר, יום שאין השטן שולט בו כלל אלא רק מלאכי מרום, מלאכי רחמים בלבד, משמיעים קולם, ואין רשות למקטרגים לפתוח את הפה, יום של חסד ורחמים חמלה וחנינה, ואם האדם זוכה לעשות תשובה ולבכות ולהתחנן לפני ה' יתברך, בודאי שיוכה לגור דין טוב מאת ה' יתברך. ולכן חובה עלינו לנצל את הזמן החשוב הזה ולחזור בתשובה שלמה ולהגביר במעשים טובים וצדקות, ונזכה שכף הזכות יכריע לטובה.

יש בכח באור שביום הזה לנקות את כל החטאים

ביום הזה – יוה"כ, יורד מן השמים אור גדול מאד, הארה מן הבינה העליונה, שיש לה כח לנקות את האדם מכל החטאים והעוונות שלו.

כי באור הגדול הזה נכנסים באדם הרהורי תשובה, ומנקים אותו מכל העוונות והפגמים שבנשמתו, ומעלה מתחיל דף חדש, השבון חדש. הקב"ה מוחק ומוחל וסולח על כל מה שהיה כל השנה כולה.

ואם תשאל כיצד הקב"ה מוחל לאדם, וכי אם היה לאדם חוב אצל חברו או במכולת וכו' היו מוחלים לו על זה?

והתשובה היא, כי הקב"ה מתנהג עמנו כמו אב לבנו, האב נותן לבנו בית, פרנסה, כסף, אבל רוצה שבנו יתפוס את העסק בידים או לפחות חלק מן העסק, ורוצה שבנו יעבוד טוב, ויראה כמה הוא מצליח, ואם בא הבן ומראה לאביו תוצאות טובות וכו', האבא שמח מאד בבנו, והשמחה היא שהוא עתה יכול להתפרנס בזכות לא בחסד.

אמנם אם הבן כשל ולא הצליח בעבודתו, והשתמש בכספו לתאוות ומותרות, ועוד עזר לשונאי אביו ונתן להם כסף מהעסק של אביו אליהם, כמה יגדל הצער של אביו, הרי בודאי יסלק אותו מעל פניו ויעשה בו שפטים ח"ו וכו'. אמנם, עכ"פ, אם הבן יהיה פקח, הוא ילך אצל אביו ויפול לפני רגליו ויתחנן ויבקש על נפשו ויבקש מהילה, ויבטיח שדבר כזה לא ישנה יותר לעולם, ויבקש מאביו שימשיך לעזור לו ולתמוך בו ולהמשיך בעבודתו, בודאי האבא יתרצה וימחל לבנו..

כן הדבר אצל הקב"ה, אנחנו בניו והוא רוצה בטובתנו, ואם אנחנו מבטיחים להקב"ה להטיב את דרכינו, א"כ אפילו שחטאנו לפניו יתברך והשפענו השפע של הקב"ה לחיצונים, ונתנו הכח לקליפות, הקב"ה אומר לנו אם אתם מבטיחים שמהיום והלאה תחזרו בכם וכו', א"כ תהיה לכם שנה טובה ואני מוחק את כל מה שהיה עד היום, ופותחים דף חדש שנה חדשה, הארה אחרת, בתקוה שבאמת נשנה את הדרכים שלנו, וכו'.

מוסר לפני תפלת נעילה

שעת הנעילה היא שעה של התעלות גדולה מאד כי מה שאי אפשר לפעול כל השנה, יש יכולות עתה לפעול להשיג בשעת הנעילה, כי כל מה שעשינו בחודש אלול, ר"ה תקיעת שופר, עשרת ימי תשובה וכל היום הקדוש הזה כל האורות האלו עתה כולם מאירים ועתה זמן עלייתם. כמו שידוע שבשעה זו עולים כל העולמות לכתר העליון לפרצוף דא"א.

ולכן בשעה זו אפשר לפעול ולבקש מה שכל השנה יהיה קשה להשיג.

משל למה הדבר דומה לבן מלך שחלה והגיע עד שערי מות, ולא מצאו לו הרופאים רפואה אלא שיקחו היהלום המיוחד במינו שנמצא בכתר המלך, יכתשו אותו דק דק וישקו ממנו לבן המלך, וכך עשו הסירו את היהלום מכתר המלך כתשו אותו והכינו אותו, וכאשר בא להשקות ממנו את בן המלך סגר פיו בחזקה ולא הסכים לשתות, מבקשים ממנו ומתחננים אליו ולא מועיל, המלך בעצמו בא ומבקש ליתן לפיו מתחנן אליו ולא מועיל ואם רק טיפה אחת יכנס לתוך פיו יבריא בן המלך אבל בן המלך לא מוכן בשום אופן.

כך עומד הקב"ה בשעה זו שעת הנעילה ומתחנן אלינו שנהזור תשובה כדי שנזכה לעשות תשובה במקום הנכוה מאד שהוא בפרצוף הכתר העליון שהוא היהלום שבכתר.

וצריך בשעה זו להתאמץ ולעשות תשובה שלמה ונזכה לאור העליון ויהיה לנו התימה טובה.

וראינו עתה בהפטרה שיונה אמר לאנשי הספינה "שאוני והטילוני אל הים" לכאורה "שאוני" מיותר לנמרי, ושואל הגאון ר' ליב הסמאן וכי לא די הטילוני אל הים?

אלא ביקש יונה הנביא שיעכבו את הטלתו לים ככל האפשר ואפי' כדי רגע – כי אין יקר בעולם יותר מחיי האדם בשניות האחרונות שלו שאז הוא עת רצון גדול. גם עתה צריך לדעת כי לנו עוד רגע מקדושת יוהכ"פ ולכן לא נאבד את הזמן החשוב הזה את הזמן היקר הזה בלא דעת.

עתה זה החץ האחרון כמו שאמרו מעשה בצייד אחד שתעה בנככי היער פילס לעצמו דרך ביער והחץ דרוך בידו לקדם פני הרעה. פתאום שמע משהו מתנועע בין העצים אמר אולי זה נמר שיגר לעברו חץ, אולי אריה, ושיגר לו חץ עד שגמר כל החיצים ונשאר האחרון והיה מאד שומר עליו לידע אם פוגע במקום הנכון.

הנמשל בימים אלו ימים הנוראים שעה שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני הקב"ה – הסכנה אורבת מי ח"ו הגיע קיצו ומי בממונו מי בבריאתו, בינונים תלויים

ועומדים, התפללנו שווענו העתרנו וכו' האם התקבלה כבר התשובה והתפילה או לא מי יודע אם פגענו, וזה הזמן האחרון לחזור בתשובה.

בכל המקומות שהוזכר בהם בתפילת ח"י בעשרת ימי תשובה ענין "כתבנו" אומרים בנעילה "חתמנו" כי שעת הנעילה היא זמן חתימה.

גזר הדין שנכתב בר"ה על בני אדם הן לטוב או למוטב ח"ו וכמו שכתב רבינו ז"ל בשער הכוונות כי בזמן הזה מתעוררים הגבורות ביסוד דרחל ואז הוא זמן דין שהעולם נידון בו ונחתם ולכן צריך מאד להזהר בכוונה בתפילה זו כי התכלית של כל עשרת ימי תשובה הוא יום הכיפורים ותכלית יוהכ"פ הוא הנעילה שהכל הולך אחר החיתום ואם לא עכשיו אימתי.

ולכן אפי' אם חלש הוא מחמת התענית יאזור כח חלציו להתפלל במחשבה זכה וטהורה ולקבל עליו גדרי תשובה באמת.

ו**חבא** ליטהר מסייעים אותו ויחתם לחיים טובים ולשלום.

ו**כתב** התפארת שלמה תפלת נעילה היא גמר החתימה. והכל הולך אחר החיתום לכן אז נפתחים שערי רחמים. וזה הרמז אצל אברהם אבינו ע"ה דכתי' (בראשית יב,

ב) ואברכך ואגדלה שמך והי' ברכה. ופרש"י ואברכך זהו שאומרים אלהי אברהם. ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יצחק. והי' ברכה כו' יכול יהיו חותמין בכולם ת"ל והי'

ברכה בך חותמין ולא בהם. הנ"ל לפי הידוע כי ר"ה הוא כנגד מדתו של יצחק כמ"ש פחד יצחק ולכן הוא יום הדין גורא. חג הסוכות הוא כנגד מדתו של יעקב כמ"ש (בראשית לג,

יז) ויעקב נסע סכותה ותפלת נעילה היא כנגד מדתו של אברהם אבינו ע"ה מדת החסד וז"פ בך חותמין ולא בהם שגמר החתימה בי"כ הוא במדתו של אאע"ה מדת החסד. וזה

ענין הכתוב (שם יב, א) ויאמר ד' אל אברהם לך לך מארצך וכו' לפי הידוע כי עולם חסד יבנה (בראשית ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אותיות באברהם וז"פ (מיכה

ז, ב) תתן אמת ליעקב. חסד לאברהם כי נשמתו של יעקב היא מדת האמת ובאה לעולם ע"י התעוררות דלתתא ומכוחו של אברהם כמ"ש (בראשית כב, ג) ויבקע עצי עולה בשעת

העקידה הי' מסתכל על נשמתו של יעקב, ויבקע יש בו אותיות יעקב והוא חתום במדת אמת כי הי' הראוי ונכון לבא בעולם ע"י התעוררת אאע"ה אבל נשמתו של אאע"ה לא

היתה ע"י התעוררות דלתתא כי תרה אביו לא הי' כונתו לזה למשוך נשמה כזו בעולם רק בא חסד עליון ברצון יוצר הכל להעמיד תבל בחסד רעווא דרעווין. (תהלים פט, ג)

עולם חסד יבנה במדתו של א"א כנ"ל וז"פ הפ' ויאמר ד' אל אברהם לך לך. לא שהי' מדבר עם הגוף של אאע"ה רק הפי' שהי' מדבר אל המדה של אברהם מדת החסד לך לך מארצך

פוי' כי בעולמות העליונים אינם צריכין למדה זו כלל רק צריך להשפיע מדת החסד לעוה"ז עולם השפל לכן קרא שמו אברהם והוסיף לו אות ה' כי עוה"ז נברא בה' כדי שיהי' קיום

לעוה"ז ע"י מדת החסד וזהו והי' ברכה שיהי' הברכה גם בעולם הזה שנברא בה' וז"פ (בראשית יח, כג) ואברהם עודנו עומד לפני ד' פי' שמדתו עודנו עומד לפני ד' להחזיק ולהעמיד את העולם במדת החסד. וזהו הרמז בדברי רש"י ז"ל בך חותמין וכו' שתפילת נעילה היא החותם ע"י התעוררות מדת החסד של אאע"ה להשפיע רחמים וחסדים ויוגמר החתימה לטובה לכלל ישראל אמן.

נעילה – החיץ האחרון

על כוחה של תפילת נעילה, נשא פעם את משלו המניד מדובנא זי"ע וכה אמר: מעשה בציידי אחח שתעה בנבכי היער. הוא פילס את דרכו בחרדה, כשקשתו נכונה בידו, לקדם פני כל רעה.

פתאום שמע משהו מתנועע בין העצם. מי יודע מה זה? אולי אריה! אולי נמר! שיגר לעברו חיץ, אך הדבר בו ירה לא זו ממקומו. התקרב הצייד, ונוכח לדעת כי אין זה אלא שיח יבש.

אך הגה – מאחוריו! הוא שב על עקבותיו במהירות הזק, ושיגר חיץ נוסף. החיץ אבד בין עלי העצים. כנראה לא יותר מרשרוש עלים ברות. ומה זה שם? נדמה – נמר! ירה הצייד חיץ, והתקרב, התברר, שקלע סלע אפור. לפתע הוא הבחין שלא נותר בידו חיץ אחר. החיץ האחרון – זהו כל כלי זיינו. ואז – נשמעה שאגה מקפיאת דם!!! אריה נמצא בסביבה... ליבו פעם בחזקה. אחז בידו את החיץ, וידע עד כמה עליו להזהר בו. ידע, עד כמה חיינו תלויים בחיץ היחיד שנותר בידו.

הנמשל: בימים אלו, הימים הנוראים, שעה שספרי היים וספרי מתים פתוחים לפני הקב"ה, הסכנה אורבת – מי בקיצו ומי לא בקיצו... "בינונים תלויים ועומדים".

כבר ירינו חיץ ראשון, שני, שלישי... התפללנו ושיווענו, העתרנו והרבינו תחינה ובקשה. מי יודע אם פגענו? האם פעלנו? עתה, לא נותר בידינו אלא חיץ אחד, החיץ האחרון – זו תפילת נעילה, כמה חיינו תלויים בה, כמה עלינו לכוון בה.

ובשעת הנעילה שערי שמים עוד יותר פתוחים יותר, וכל רגע ורגע הוא הזדמנות של פז, כי מיד אח"כ – "דודי המק עבר" וכו' לכן צריך האדם לנצל כל רגע ולעשות תשובה וחשבון נפש על מעשיו וישוב אל ה' וירחמהו ויכתב בספר החיים והשלום.

אתה הערב, מפני מה לא הוכחת אותי?!

לחלץ דרשה שמסר מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף וצוק"ל ביום הכיפורים לפני תפילת הנעילה (הובא בספר "מעדני המלך" ח"א עמוד קט): בעוונותינו הרבים מה נדבר ומה נצטדק, יש הרבה אנשים חוטאים, שמים את ילדיהם בבתי ספר. חילונים, ואין שם ידיעת שמירת שבת, שמירת התורה, שמירת המצוות, אין שום דבר, מלמדים אותם כמו גויים. ואיננו מוכיחים אותם, ולא מדברים איתם, אולי מחמת שמתביישים לדבר איתם.

איפה כל ישראל ערבים זה לזה? כל אלה אנחנו ערבים עליהם, מיליון ילדים לומדים בבתי ספר חילוניים, מוריהם רשעים, מחללי שבת, אוכלי טריפות. מה יהיו אלו הילדים? מה יעשה אותו הבן ולא יחטא?

אבל אנחנו לא מוכיחים אותם, אולי מתביישים, איני מכירו מתבייש לדבר אתו. אנחנו חוטאים! זה חטא שלנו! אנו נתפשים בעוונותיהם. מבקשים מחילה מהקב"ה שימחל לנו על הערבות.

יום הדין קשה מאוד, נוקב ויורד עד התהום! מה נענה מה נדבר מה נצטדק, מה שנשיב כל התשובות, אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. בושנו וגם נכלמנו. כמה שצריכים אנחנו הרבה לעשות, זה חטא לא יכופר, פשע לא יכופר, עוון כזה שלומדים בבתי ספר חילוניים, זה עוון שקול כנגד כל התורה כולה, זה עוון גדול שאנשים לא יודעים, עוון עד השמים. בו תלויה כל התורה כולה!

זה שלומר בבית ספר חילוני, לומר כמו גוי, נהיה כמו גוי, לא יודעים מה זה שבת מהי החומרה. המורים עצמם מחללי שבת, איד יגידו להם? וכי הממשלה שלנו מחפשת מורים יראי שמים?! שם המורים 'שמעו נא המורים' סוררים ומורים כולם, על כל דבר קטן עושים שביתה, אכפת להם? רוצים כסף! אלה נביאי הבעל, כמו כומרים רשעים חוטאים ומחטיאים, וכל התלמידים המסכנים האלה רואים שהמורה מה רשע, מה יעשה ולא יחטא? היום אמרנו וידוי. כל השנה כולה ברוך השם איני מוריד דמעות, היום היחיד בשנה שאני מוריד דמעות זה יום הכפורים, כשאני אומר וידוי, אני ממרר בבכי וכולם בוכים עמי, כל אחד שואל את עצמו וכי אני גנבתי? ביום הכפורים – יום אדיר בימי שנה אני אשקר? וכי אני חיללתי שבתות ומועדי קדשך? 'על חטא שחטאנו לפניך בגילוי עריות, מה עשיתי שאומר דברים כאלה? ובאמת איך רבותינו תיקנו דבר שאדם ירגיש בעצמו שאינו אמת?

אלא הכל אמת! הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא, כל ישראל ערבים זה בזה, אדם שיכל להוכיח את חברו ולא הוכיחו, כל העבירות שעשה, מקפים על חשבוננו. כמו ערב שאם אין ללווה לשלם, גובים ממנו. אם יהודי חוטא איך יכול לומר מה אכפת לי. כשאותו אדם יבוא לשמים הוא יאמר "לא אמרו לי, לא ידעתי", – אתה הערב, למה לא הוכחת אותו! מה יעשה? איפה ילך? יענישו אותו בעל כרחו.

לכן ביום כפור אנו אומרים כך והכל אמת, אם אני יודע שבנו של שכני לומד בבית ספר חילוני ולא בתלמוד תורה, מה יוצאים הפירות של בתי הספר, וכי אומרים להם מה זה שבת, מועד, דת ודין? שום דבר! מלמדים אותם כמו בית ספר של גויים, אין שום דת של תורה, אם הייתי מדבר עמו 'שים את בנך בתלמוד תורה שלומדים בו יראת שמים, לומדים מה זה שבת ומועד', היה הילד נהפך מרשע גדול לצדיק גדול. אבל התביישתי

להוכיח אותו. כשהוא יבוא לשמים יאמרו לו "למה עשית שבנך יהיה רשע!" יענה, "היה לי שכן דתי והוא לא אמר לי כלום". יביאו את שכנו ויענישוהו "למה לא הוכחת אותו, למה התעלמת ממנו, לא החזרת אותו בתשובה, לא הורית לו את הדרך הנכונה שישים את בנו בתלמוד תורה". כשהילד גדל ונעשה מחלל שבת, זה שלא הוכיחו הוא אשם! אפילו על ספק היה צריך להוכיחו. לכן כשמתוודה 'על הטא שחטאנו לפניך בנילוי עריות, חיללנו שבתות ומועדי קדשך', הכל אמת, שכן הילד הזה נהיה רשע בגללך, הוא יכל להיות גאון עולם, אינך יכול לדעת מה יכל לצאת ממנו.

ועל כך אני בוכה בכיפור. עלינו לעזוב את החטא וללכת להוכיח, אם לא כן אינה תשובה, כיון שנותן לאחר לעשות עברה. לא יאמר אני מתבייש, מי שמתבייש בעולם הזה יכלם לעולם הבא, כל אחד יעשה הלכה למעשה, ילך וידבר עם ידידו שיעביר את בנו לתלמוד תורה. וידבר בנחת באהבה בחיבה ובידידות, לא כאילו בא למשול ולכופף עליו חס ושלום, יאמר לו 'אני אוהב אותך כנפשי, שים את בנך בתלמוד תורה', ויקבל את דבריו. עם ישראל כולם צדיקים, ואז 'הקטון יהיה לאלף', וגם יאלף אחרים שילמדו ממנו לשים את ילדיהם בתלמוד תורה, ועל ידי כך ירכו שומרי תורה ומצוות.

כל אחד מצווה על כך, מצוה גדולה לחקור ולדרוש היכן לומד הבן של שכנו, וידבר עמו בכבוד ובעדינות בדרכי נועם ובחביבות. ובפרט ישפיע על האבא שיבוא לשיעורי תורה, זה החיים שלנו – 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', והבא להיטהר מסייעים אותו. אפילו אם הוא כבר פה וכבר לשון, הקב"ה יסייעו שדבריו ימצאו מסילות בלב חבירו.

סדר העבודה

פתיחה זעירא

[א] שבעת ימים קודם יום הכיפורים היו מפרישין את הכהן הגדול מביתו ללשכת פלהדרין, שהיתה לשכה בבית המקדש, והיו מביאים אותו לשם בכבוד גדול. בתחילה היו מכינים בבית הכהן הגדול חמשה מושבים וכסאות מזהב בשביל אב בית הדין, בשביל הנשיא, בשביל הכהן הגדול, בשביל סגן הכהנים ובשביל המלך. וכן מכינים שבעים כסאות של כסף בשביל שבעים הסנהדרין שבאים ללוותו. וכשהיו הגדולים האלו מתאספים בביתו של הכהן הגדול, היו עומדים זקני בית דין על רגליהם ואומרים לפני הכהן גדול דברי מוסר ותוכחה לאמר: ראה לפני מי אתה נכנס לעבוד עבודה ביה"כ, והזהר לעבוד העבודה באימה ובריאה ובכוונה גדולה והזהר שלא תכשל ותמות שאין זה מקום הדיוט, ועוד שעל ידי כך תתבטל הכפרה של כל ישראל, שכפרתן של כל ישראל תלויה בכך. והתבונן במעשיך שלא תכשל באיזה חטא שיהיה קל בעיניך, כי יש עון שהוא קל בעיני האדם והוא שקול כנגד כמה וכמה מצות, כי המאזנים בידי הקב"ה ורק הוא יודע ערכם של המצות והעבירות כמו שנאמר כי אל דעות ה'. וכן אומרים לו הסתכל באחיך הכהנים שלא יבא חטא לידם, והחזירם בתשובה. ושים בלבך לפני מי אתה הולך לעבוד, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא יושב על כסא דין, ולכן השמר והזהר שלא יבא האויב עמך שהוא עון האדם, שאין לך אויב גדול ממנו.

ואחרי ששמע הכהן גדול כל אותם הדברים מפי זקני בית דין, היה עונה להם כי כבר בדק ופשפש במעשיו וחזר בתשובה שלמה. וכשהיה הולך לעזרה של בית המקדש, היה מזמין אליו את כל אחיו הכהנים ומשביעם בשם הקדוש, שכל אחד יספר לו את העונות שיש בו ובחבירו, כדי שיתן התיקון הנאות לכל אחד ואחד. וגם המלך עצמו היה מדבר לכהן הגדול דברים המושכים את הלב ומבטיחו לחלוק לו כבוד רב כשיצא בשלום מבית קדש הקדשים. ואחר כן כשהכהן הגדול עודו בביתו, היה יוצא כרוז ומכריז ברחובות: בואו וחלקו כבוד

עיונים והארות

וכתב בספר, והובא כ"ז בספר "שבת יהודה" לר' שלמה בן וירגא פס"ד אות י' (מחבר ספר זה היה חכם מגולי ספרד לפני כ-450 שנה).

[א] והוא מספר מעם לועז. ועיי' ג"כ בספר מל"ח לר"ח פלאני שהביא בדומה לזה מספר עמודי שמים ליעב"ץ עדות מגוי בן נכר שראה כל זאת

לכהן גדול היוצא עכשיו מביתו ללשכתו. וכששומעים ישראל את קול הכרוז היו כולם באים ומלווים אותו. וזה היה סדר הליכתם לפניו. בתחילה הלכו כל אלה שהיו מזרע מלכי ישראל. ואחריהם הלכו כל אלו שהיו מזרע מלכות בית דוד, שהיו חשובים יותר. וכל היותר חשובים היו קרובים יותר לכהן גדול. וכרוז היה הולך לפניהם ומכריז תנו כבוד לבית דוד, ואחרי בית דוד היו הולכים כל בית הלוי, ובית הלוי היו ל"ו אלף איש. והיה הכרוז הולך ומכריז לפניהם תנו כבוד לבית הלוי. וכל הסגנים של בית הלוי היו לבושים בגדי משי לבנים ותכלת. ואחריהם היו הולכים כ"ד אלף כהנים שהיו לבושים משי לבן. ואחריהם הלכו אלו שהיו אומרים בבית המקדש שירה בפה בלבד. ואחריהם הלכו המנגנים בחצוצרות. ואחריהם הלכו מקטרי הקמורת. ואחריהם עושי לחם הפנים. ואחריהם עושי הפרוכות, ואחריהם שומרי בית המקדש, ואחריהם הגבאים, ואחריהם שאר עובדי בית המקדש. ואחריהם הולכים שבעים הסנהדרין, ואחריהם מאתים וחמשים כהנים ומטות בידיהם והיו מפנים הדרך לפני הכהן גדול. ואחריהם היה עובר הכהן הגדול. ואחרי הכהן הגדול היו הולכים כל זקני הכהנים, שנים שנים, ובקצות הרחובות שבהם היה עובר הכהן הגדול היו עומדים ראשי הישיבות. ובשעה שהיה הכהן הגדול עובר לפניהם היו אומרים לו: אישנו הכהן הגדול, בואך לשלום, כשתכנס לבית קדש הקדשים התפלל לפני הקב"ה שיתן לנו חיים ובריאות כדי שנוכל לעסוק בתורתו הקדושה.

וכשהגיע הכהן גדול לשער הר הבית שהיה חצר בית המקדש, היה מתפלל תפלה לשלום מלכי בית דוד והכהנים ובית המקדש. וכל כך היה הקול של התפלה גדול שכל ההמון הגדול שהיו עונים אמן, כל העופות שהיו טסים באויר היו נופלים מכח הבל הפיות, ואז היה הכהן הגדול משתחוה לעיני כל העם והיה הולך ופורש ללשכתו, בדמעות ורתת, ושנים מראשי הכהונה היו הולכים עמו ומפרישים ממנו את כל אחיו הכהנים.

וכל הכבוד הזה היו עושים לו בהכנסו לבית המקדש. ואילו ביציאתו משם היו חולקים לו כבוד כפול ומכופל. שכל בני ירושלים היו יוצאים כנגדו ונרות ואבוקות דולקות בידיהם. וכולם היו לבושים בגדי לבן. וכל החלונות היו מקושטים בדברים נאים ומנורות היו דולקות בחלונות. וכ"כ היו מרובים ההמונים שליוו את הכהן גדול, שלא היה יכול להגיע לביתו לפני חצות הלילה. וכולם נדחקו לנשק ידו של הכהן גדול אחרי שיצא מן הקדש הקדשים.

והנה כל השבעה ימים הללו היה הכה"ג מובדל מביתו וממשפחתו, והיה נמצא בלשכת פלהדרין בביהמ"ק, והיו מזוין עליו מאפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי שהוא ערב כיפור, שמא נטמא ואינו יודע, וכן כל אותם השבעה ימים מרגילים אותו בעבודת ביהמ"ק,

שהיו נותנים לו להקטיר קטורת, להדליק את המנורה, ולהקריב קרבן התמיד ולזרוק את הדם וכו' כדי שיהיה רגיל בעבודת ביהמ"ק, ויהיה מוכן לעבודת יוהכ"פ. וכן היו מלמדים אותו תפינת הקטורת שהוא צריך לעשות בקדש הקדשים שזו היתה אחת מעבודות הקשות בבית המקדש.

וכן היו מלמדים אותו זקני בי"ד את סדר עבודת יום הכפורים והיו אומרים לו אישי כהן גדול אמור בפניך סדר העבודה שמא שכחת או שמא לא למדת, ואתה עלול לבא לידי מכשול, כי ע"י שאומר הדברים בפיו זוכר ומבין יותר.

וביום השביעי בבוקר שהוא יום ערב כפור מעמידים אותו בשער המזרה של חצר העזרה והיו מעבירים לפניו את הפרים ואילים וכבשים אותם אלו שהוא צריך להקריב למחר, פר של כה"ג עצמו לא פר אחר. וכן פר של מוספים, וכן את אילו, ואת איל העם, אותם הקרבנות עצמם שהוא יקריב אותם מחר, ועי"ז יזכור איזה עבודה הוא צריך לעשות בכל אחד.

והקב"ה יזכנו לראות במהרה את בית מקדשנו ותפארתנו בכנינו ונראה כבודו כפול ומשולש שנא' (תני ב ט) "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", אכ"ר.

סדר עבודת יום הכיפורים בקיצור

בתחילה צריכים אנחנו לידע מסקנות סדר העבודה, כדי שע"י סיכום הדברים נמצא אותם מסודרים וערוכים לפנינו, וכאשר נאמר סדר העבודה ביום הכיפורים, נדע ונבין מה אנחנו מוציאים מפינו, ונרצה לראות ולמצוא היכן טבילה ראשונה, היכן קידוש ראשון, היכן כניסה ראשונה לקדש הקדשים, היכן וידוי ראשון, וכן הזכרת שם המפורש וכו', ואז המתפלל יהיה מרוכז בתפילתו עם הש"צ, כי עיקר העבודה ביום זה הוא "ונשלמה פרים שפתינו".

מסקנת הדברים:

- א. עשרה קידושי ידים ורגלים יש ביום הכיפורים.
- ב. חמש טבילות טובל בהן גדול ביום הכיפורים, וכולם בקודש בבית הפרוה, חוץ מן הראשונה שהיתה בחול, בצד לשכתו מעל שער המים.
- ג. עשר פעמים מזכיר בהן גדול שם המפורש – תשע בג' וידוים, ואחת בגורל.
- ד. ג' וידוים מתוודה הכה"ג ביום הכיפורים.
- ה. ארבע פעמים נכנס בהן גדול ביום הכיפורים לקדש הקדשים.
- ו. עבודות של יום הכיפורים נעשות בבגדי לבן, ועבודות של כל יום נעשות בבגדי זהב. ועבודת פנים קטורת והזאת דם של פר ושעיר בבגדי לבן. ושאר העבודת חוץ בבגדי זהב.
- ז. בכל פעם קודם שפושט בגדי קודש, מקדש ידיו ורגליו. וכן לאחר שלובש בגדי קודש, מקדש ידיו ורגליו. ובכל החלפת בגדים יש טבילה.

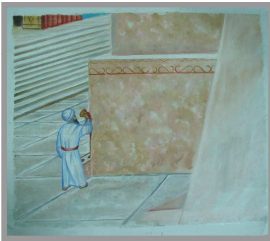
וזה סדר העבודה בקיצור כדי שנדע מה אנחנו הולכים לומר ביום קדוש זה:

- ☐ שבעה ימים קודם יום הכיפורים מפרישין בהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין ומלמדים אותו שם כל סדר העבודה.
- ☐ ערב יום הכיפורים מעמידים אותו בשער המזרח ומעבירים לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהיה בקי ורגיל בסדר העבודה, וכן היו מונעים ממנו הרבה מאכל וכו'.
- ☐ בליל יום הכיפורים לא נותנים לו לישן כלל.

א. בחצות הלילה היו מתאספים קהל גדול ותורמין את הדשן. וכן מסדר ארבע מערכות של עצים ע"ג המזבח. (ג' שבכל יום ועוד אחת מיוחדת לצורך הקטורת של יוה"כ בצד מערב של המזבח).

ב. כשהגיע זמן תמיד של שחר, והוא בעמוד השחר, פרסו סדין של בוץ בינו ובין העם, ופושט הכהן בגדי החול שלו, ומובל מבילה ראשונה, ובחול היתה, ועולה ומסתפג ולובש שמונה בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב, וזה "קידוש ראשון".

ג. אח"כ היה הכהן הגדול שוחט את כבש התמיד של שחר בעמוד השחר לאחר שאמרו לו שהאיר פני המזרח עד שבהכרון להזכיר זכות אבות, ושוחט בו רוב שנים, ונותן לאחר לגמור השחיטה, ואח"כ מקבל את הדם בכלי וזורקו על המזבח.

ד. אח"כ היה נכנס להיכל ומטיב המשה נרות, ומקטיר הקטורת של כל יום במזבח הזהב, ושוב חוזר למנורה ומטיב שני נרות האחרים, ואח"כ היה מקטיר את אברי התמיד, ואח"כ מקטיר מנחת התמיד, וכן מנחת חביתין.

ה. אחר קרבן התמיד היה הכהן הגדול מקריב קרבנות המוספין של יום הכיפורים – פר אחד, ושבעה כבשים.

ו. לאחר כל עבודות אלו שנעשות בבגדי זהב, היה מתחיל לעשות עבודות המיוחדות ליום הכיפורים בבגדי לבן, ולכן היה עולה לבית המבילה שעל בית הפרוה, ובקודש היתה, ופורסים לו שוב סדין של בויץ בינו לבין העם. וקודם שהיה פושט בגדי זהב, היה מקדש ידיו ורגליו, וזה "קידוש שני". ופושט בגדי הזהב ומטבל במקוה, וזה "מבילה שניה". ולובש בגדי לבן, ושוב חוזר ומקדש ידיו ורגליו, וזה "קידוש שלישי".

ז. ואח"כ היה בא אצל פרו שקנה אותו מכספו, והפר עומד בצפון העזרה בין האולם למזבה. גופו של הפר היה לצד דרום, ואחוריו לצפון, ומטה את ראשו להיכל, שהוא צד מערב, והכהן אחוריו למזרח ופניו למערב. וסומך שתי ידיו עליו, ומתודה וידוי ראשון – וידוי עצמו ובני ביתו. ומזכיר בו שלש פעמים שם המפורש. (והכהנים והעם העומדים בעזרה וכו').

ח. אח"כ היה הכהן הגדול הולך לכוון שער ניקנור לצפון מערב המזבה, הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו, ושם שני שעירים – אחד מימינו ואחד משמאלו. מרף בקלפי והעלה שני גורלות – אחד כתוב "לשם", ואחד "לעזאזל". ומניח את זה שכתוב עליו "לשם" על השעיר, ואומר "לשם הטאת", ומזכיר שם המפורש, והיא הזכרה רביעית. (והכהנים והעם העומדים בעזרה וכו').

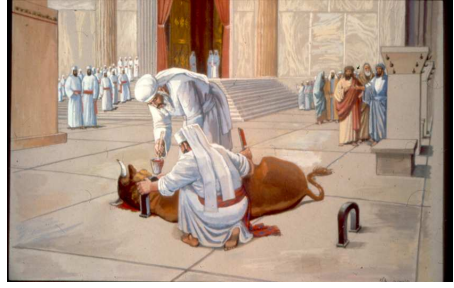
ט. לאחר שהניח הגורלות, קושר לשון של זהורית על השעירים. על של "שם" קושר את הלשון בצוארו, ומניחו בכמוך לבית המטבחיים, ועל של "עזאזל" קושר לשון זהורית בין קרניו. ומניחו ליד שער המזרח כנגד בית שילוהו.

י. חוזר שוב אל פרו, מתודה וידוי שני על עצמו ואחיו הבהנים, וסומך שתי ידיו על ראשו ומתודה, ומזכיר עוד שלוש פעמים שם המפורש. הרי שבע פעמים כבר הזכיר. (והבהנים והעם העומדים בעזרה וכו').

יא. מיד לאחר וידוי שני היה הכהן שוחט את הפר ומקבל את דמו, ונותן אותו למי שהוא ממרס בו, על הרובד הרביעי שבהיכל מבחוץ.

יב. ואז מתחיל בעבודת הקטורת ולוקח מחתה של זהב קלה, ועולה למזבח החיצון, ונוטל מלא המחתה גחלים לוחשות, ומניח המחתה על הרובד הרביעי שבעזרה בצד הכהן הממרס.

יג. לאחר שהניח המחתה, מביאים לו כף ריקה של זהב, וכן היו מביאים לו מחתה מלאה קטורת דקה מן הדקה, והיה הכהן הגדול חופן בשתי ידיו מהקטורת שבמחתה, והיה נותן את הקטורת לתוך כף הזהב.

יד. אח"כ נוטל הכהן את מחתת הגחלים שהניח על הרובד הרביעי שבעזרה בימינו, ואת כף הקטורת בשמאלו, ונכנס לקדש הקדשים באימה ויראה, וזה "כניסה ראשונה". והולך עד שמגיע לבין בדי הארון, ומניח את המחתה המלאה גחלים על הקרקע שכבין בדי הארון, וחופן שנית הקטורת מכף הזהב לתוך חפניו, ומניח את הקטורת על הגחלים שבמחתה, ומתחיל מן

הקצה הפנימי הרהוק מנופו, ומפזר הקטורת מעט מעט עד שמגיע כנגד גופו. והיה הכהן ממתין שם בקדש הקדשים עד שיתמלא הבית כולו עשן, ורק אז היה יוצא משם כשפניו כלפי קדש הקדשים, ואחריו להיכל, דרך כבור ויראה.

טו. לאחר שיצא מתוך קדש הקדשים, מגיע להיכל להתפלל שם, ולא מאריך תפילתו, שלא להבעית את העם.

טז. לאחר שסיים תפילתו בהיכל, חוזר לעזרה לכהן שהיה ממרס בדם הפר, ולוקח את המזרק עם הדם שיש בתוכו, ונכנס לקדש הקדשים "כניסה שניה", ועומד בין בדי הארון כנגד עובי הכפורת, ולא מזה עליה ממש, אלא כנגדה בטפח הסמוך לארון, והטיפות יורדות על הארץ, ומזה שמונה הזאות – אחת למעלה ושבע למטה.

יז. לאחר שמונה ההזאות יוצא מקדש הקדשים, ומניח המזרק עם הדם על כן הזהב שהיה בהיכל, ומביאים לו את השעיר שעלה עליו הגורל "לשם". והכהן עומד בין האולם למזבח ושוחט את השעיר, ומקבל במזרק את דמו, ונכנס לקדש הקדשים "כניסה שלישית", והיה מזה מדם השעיר כדרך שהזה מדם הפר.

יח. אח"כ היה יוצא מקדש הקדשים ומניחו על כן הזהב השני שהיה בהיכל, ולוקח דם הפר, ועומד בהיכל בין מזבח הזהב לפרוכת כנגד אויר שכנגד בדי הארון מבחוץ, ומזה כנגד הפרוכת. אחת למעלה ושבע למטה, וחוזר ומניח מזרק דם הפר על הכן

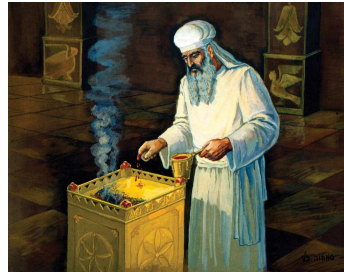

שהיה בהיכל, ונוטל דם השעיר, ושוב עומד בין המזבח לפרוכת ומוזה ממנו שמונה הזאות – אחת למעלה ושבע למטה כמו שעשה לדם הפר. ועל כל הזאה והזאה תמיד צריך לטבול אצבעו.

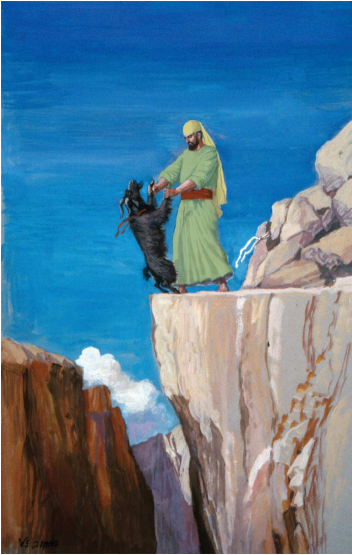

יט. אחר שגמר ההזאות הללו, עירה דם הפר בדם השעיר, וחוזר ומערה את כל הדם המעורב לתוך המזרק הריקן כדי שיתערבבו יפה יפה. אח"כ, כאשר הם נמצאים במזרק אחד, מתחיל בהזאות שעל קרנות מזבח הזהב אחת על כל קרן

ואח"כ על גגו של מזבח הזהב שבע פעמים, ואז יוצא מן ההיכל ומן האולם, ומגיע למזבח החיצון, ושופך את שיירי הדם על יסוד מערבי של המזבח.

כ. אח"כ הולך אל שעיר המשתלה העומד במזרח העזרה להתודות עליו וידוי של כל ישראל, וכמך שתי ידיו על ראש השעיר ומתודה, וזה וידוי שלישי. ומזכיר שם שלש פעמים שם המפורש. והרי עשר פעמים הזכיר שם המפורש.

כא. לאחר שהתודה עליו, מוסרו לאיש עתי שמוזמן מאתמול, ולוקח אותו לצוק. בדרכו עובר עשר סוכות בהן מציעים לו אוכל ומשקה, אולם מעולם הוא לא הזדקק לכך. ושם לוקח לשון של זהורית – חציו קושר בצוק, וחציו בין קרניו, ואז המשלח דוחף את השעיר בשתי ידיו לאחוריו, והיה מתנגלג ונופל, ולא מגיע עד חצי ההר עד שנעשה אברים אברים. ואומר המשלח: כך ימחו עונות בני ישראל.

כב. לאחר השלכת השעיר לעזאזל, המשלח חוזר לסוכה האחרונה, שם ממתין עד צאת הכוכבים. באמצעות סודרין מודיעים לכה"ג שהסתיימה השלכת השעיר. חזר הכה"ג אל הפר והשעיר, קרעם והוציא את אמוריהם, ונתנם בכלי כדי להקטירם ע"ג המזבח.

והכה"ג מוסר את בשר הפר והשעיר לאחרים שיוליכום לבית השריפה הנמצא בירושלים. ובאותו זמן של שריפת הפר והשעיר, היה הכהן הגדול קורא ספר התורה בעזרת הנשים בפרשת "אחרי מות" ובפרשת "אמור" מן הכתב, ובפרשת "פנחס" קורא ע"פ, ומברך לאחריה שמונה ברכות.

כג. ואז יוצא הכהן הגדול מעזרת נשים, והולך לבית המבילה, ומקדש ידיו ורגליו, וזה "קידוש רביעי". ופושט בגדי לבן וטובל, וזו "מבילה שלישית". מנגב עצמו, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו, וזה "קידוש חמישי". ואז ממשיך בשאר קרבנות היום,

ובתחילה שעיר הטאת, והוא ממוסף היום, ומקריב את אילו ואת איל העם אימורי פר ושעיר ושוטח ומנתח את התמיד של בין הערבים.

כד. לאחר מכן חוזר הכהן הגדול לבית הטבילה, ובתחילה מקדש ידיו ורגליו "קידוש שישוי", ופושט בגדי זהב, ויורד וטובל "טבילה רביעית", ומנגב עצמו, ולובש בגדי לבן אחרים משל הבוקר. וחוזר ומקדש ידיו ורגליו "קידוש שביעי", ונכנס לקדש הקדשים "כניסה רביעית", ומוציא את הכף והמחתה שהניח שם בבוקר.

כה. חוזר עתה עוד פעם לבית הטבילה, מקדש ידיו ורגליו "קידוש שמיני", ופושט בגדי לבן, ויורד וטובל "טבילה חמישית", ומנגב עצמו, ולובש בגדי זהב, וחוזר ומקדש ידיו ורגליו "קידוש תשיעי", ונכנס להיכל לסיים עבודת היום, להקריב אברי התמיד של בין הערביים ע"ג המזבח, ומדליק הנרות, ומקטיר על מזבח הזהב את הקטורת שלבין הערביים, ומותר מנחת חבתין ונסכים.

כו. לאחר שהכהן הגדול סיים את כל העבודות ויצא מן ההיכל, מקדש ידיו ורגליו "קידוש עשירי", ופושט בגדי זהב, ולובש בגדי עצמו ויוצא לביתו, ומלוין אותו לביתו, ויום טוב היה עושה לאוהביו על שיצא בשלום מן הקודש. אשרי העם שככה לו.

מנהג המקובלים בישיבת בית אל היה ללמוד אדרא זוטא ואח"כ

כל התהילים עם שבעה כורתי ברית (ועי' כה"ח סי' תר"ט סעיף ו')

בהרחבה).

אמנם מי שקשה לו זה ילך לישון לאחר לימוד המשניות ויתעורר

מעט קודם חצות הלילה ובחצות הלילה יקרא ברכות השחר

ואח"כ יקרא מעט זוהר ואיזה ספר של תהילים ואיזה בקשות

ויחזור לישון ויקום קודם עלות השחר כדי שישפיק לקרא סדר

"כתר מלכות" להרי"ח הטוב ואז יתחיל להתפלל שחרית מילה

במילה ותקובל ברצון.

ביאור ההפטרה

הפטרת וילך

הקשר בין ההפטרה לפרשה

הפטרה זו מפטירין אותה בשבת שבין ראש השנה ליום כיפור, כי מסופר בה על התשובה, וזה מעניינא דיומא שהוא זמן התשובה.

תוכן ההפטרה

הנביא פונה לישראל, שישובו אל ה' כי הצרות שבאו עליהם, הן בגלל עוונותיהם, ובורא העולם בחסדו, אינו מבקש מהם שיקריבו לפניו עולות ושלמים, אלא דברים בלבד מבקש מהם והוא "וידוי דברים". שזה תחליף לקרבנות.

כמו כן מבקש מהם שיקבלו על עצמם, שלא יפנו לאשור ולמצרים לקבל את עזרתם, אלא יבטחו בה' יתברך שמו, וכשיחזרו בתשובה אמיתית, הרי בורא העולם יסלח לעוונותיהם, אהבתו להם תתמיד ולא תיפסק ותהיה כטל שאינו נפסק לעולם.

עם ישראל ישתרשו באדמתם, שמם הטוב ישמע במרחקים, והם יסתופפו בצלו של הקב"ה, וכשיאמר אפרים, מה לי לעבוד עוד אלילים, אז ה' יסמוך אותו ויחזק אותו.

והנביא אומר: מי שהוא חכם יתבונן בדברים אלה ויגיע למסקנה שדרכי ה' הם ישרים, ואז ה' יכבוש את עוונותיהם, ימחוק אותם לגמרי, כאילו נזרקו למצולות ים, ויאמת ליעקב את ההבטחה שהבטיח ה' לאברהם.

הושע פרק י"ד פסוק ב' - י'. מיכה פרק ז' פסוק י"ח - כ'.

ב הושע אומר לישראל הקדושים **שׁוּבָה** [א] **יִשְׂרָאֵל** [ב] חזרו בתשובה **עַד** אל **יְהוָה**

אֱלֹהֶיךָ כִּי רואה אתה **שְׂשַׁלְתָּ** [ג] **בְּעוֹנֶיךָ** באו לך מכשולים וצרות בגלל עוונותיך (רש"י)

עיונים והארות

ה' אלהיך ותו לא, היינו חושבים שרק תשובה שנעשית על עבירות בשוגג התשובה מגעת עד כסא הכבוד, אבל עבירות שבמויד אין התשובה מגעת לכסא הכבוד. לכן הוסיף ואמר "בעונך" משמע אפי' עונות שהן בחינת מזיד אם אדם חוזר בתשובה, היא מגעת עד כסא הכבוד. אבל צריך לקיים מש"כ "קחו עמכם דברים", שכל אדם צריך לקבל עליו איזה דבר, והקבלה והזכות הזאת תעזור לו שתשובתו תגיע לכסא הכבוד כמו למשל לקבל עליו ללמוד כל יום חצי שעה מוסר, או לא לדבר בבהבנ"ם.

"שובה ישראל עד ה' אלוֹקֶיךָ" - יש לשוב בתשובה עוד לפני שאתה מתייצב ביום הכיפורים לפני ה' אלוֹקֶיךָ. קודם כל עליך לערוך חשבון נפש ולדעת "כי כשלת בעונך" לאחר מכן "קחו עמכם דברים", תוכל לבוא ולבקש סליחה ומחילה בתפילות היום הקדוש וביודינו, ו"אמרו אליו כל תשא עוון". אם כה תעשו - "וקח טוב"...

[ג] כי כשלת - אמר רבי סימאי משל לצור גבוה שהיה עומד על פרשת דרכים ובני אדם נכשלים בו, אמר המלך סתתוהו קימעא קימעא עד שיבא השעה ואני מעבירו מן העולם, כך אמר הקב"ה לישראל, בני, יצר הרע מכשול גדול הוא, אלא סתתוהו קימעא קימעא, לסוף אני מעבירו מן העולם, שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם. אמר רבי יצחק בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא מתחייב עליה מיתת שמים, מת שורו, אבדה תרנגולו, נשברה צלוחיתו, נכשל באצבעו, מקצת נפש ככל הנפש.

[א] שובה ישראל - א"ר לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוֹקֶיךָ, ור' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל... וארשב"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגונות, שנאמר כי כשלת בעונך, והא עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול. איני והא אמר רבי שמעון בן לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכות, שנאמר ובשוב רשע מרשעתו וגו' עליהם היה יחיה, לא קשיא, כאן מאהבה, כאן מיראה... אבל הקב"ה אינו כן, ודאי מתפייס בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה, שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא דומה כמי שבנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו... אמר לו הקב"ה לראובן, מעולם לא הטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה, הייך שכן בנך הושע פותח בתשובה, שנאמר שובה ישראל (יומא פ"ו, ב"ר פ"ד)

רבי יודא בר ר' סימון שובה ישראל עד ה' אלוֹקֶיךָ, אפילו כפרת בעיקר. אמר ר' אלעזר בנוהג שבעולם אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן מבקש לרצות לו, הוא אומר אתה מבזה לי ברבים ומתרצה לי ביני ובינך, לך והבא אותם אנשים שבויתני בפניהם ואני מתרצה לך, אבל הקב"ה אינו כן, אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו עשה תשובה ביני לבינך ואני מקבלך. (ילק"ש)

[ב] "שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך" - שואלים המפרשים מדוע היה צריך להוסיף - "כי כשלת בעונך"? והביאור הוא, כי אילו היינו למדים רק מהפסוק שובה ישראל עד

ועוד אתה לא חטאת במרד, רק נכשלת ע"י המכשילים אותך והיית שוגג וכאנוס ויש לך תקנה ע"י התשובה

(מלבי"ם): **ג** כשתשובו אין אני רוצה מכם כסף זהב או עולות, אלא **קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים** [ד]

שתתווודו על עוונותיכם **וְשׁוּבוּ אֵלַי – יְהוָה אָמְרוּ אֵלָיו** [לפניו] בתפלה **כָּל-תְּשׂא**

עֵזְוֶן מחול נא עוונותינו **וְקַח** במקומם **טוֹב** [ה] המעשים הטובים שעשינו (רד"ק) **וְנִשְׁלַמָּה**

פְּרָיִם שהיה לנו להקריב לפניך נשלם אותם ע"י וידוי **שְׁפָתֵינוּ** (רש"י) וי"מ שוידוי שפתינו יהיה רצוי

עיונים והארות

ואחר הצהרים, לא באת. תמיד אתה פוגש אותי ברחוב, באקראי, ואינך מטריח את עצמך לבוא ולקחת את הכסף. אות הוא, כי כל דבריך הם מן השפה ולחוץ, ולבך בל עימד. לו היית באמת זקוק למעות, היית מטריח את עצמך לבוא ולקבלם...

המשיך החפץ חיים ואמר: אף אנו דומים לאותו עשיר, כאשר בכל יום ויום אנו מבקשים בתפילותינו "אבינו מלכנו... תחננו ותלמדנו... ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל, לשמוע ללמוד וללמד... והאר עיננו בתורתך", ובתפילת שמונה עשרה אנו מבקשים "חננו מאיתך דעה בינה והשכל", ולאחר התפילה "הוא יפתח לבנו בתורתו". והקב"ה ודאי נענה לבקשתנו ואומר: אין שום בעיה! יבואו לביתי לבית המדרש, ואאיר עיניהם באור התורה, כי הבא ליטור – מסייעין אותו.

אבל מה שבאמת קורה, שאנו מבקשים את הבקשות, ואיננו מטריחים כלל את עצמנו לבוא ולקבלן...

זהו שהנביא אומר: "קחו עמכם דברים ושובו על ה'" – אילו דברים ניקח? את דברינו שלנו, את בקשתנו ניקח, ונבוא עימהן אל ה' שימלאן...

[ה] וקח טוב – אבל הקב"ה אינו כן, אלא הולכים אליו ריקנים וחוזרים מלאים שנאמר כל תשא עון וקח טוב, הם אמרו לו כל תשא עון, והוא אמר להם וקח טוב. (ילק"ש)

[ד] שאל הגה"ק בעל ה"חפץ חיים" זי"ע – מהו "קחו עמכם דברים", אילו דברים נקח? אלא הסביר זאת במשל: מעשה בעני אחד שפגש בעשיר וביקש ממנו הלוואה. הוא סיפר לו, שהציעו לו לשכור חנות שתוכל לפרנסו בכבוד, ואם יסכים העשיר להלוותו את הסכום הנדרש, ישקם את עצמו ויבסס את פרנסתו. נענה העשיר ואמר: "אין שום בעיה! ודאי אעזור לך, אבל עתה עלי לגשת למקום פלוני. בוא אלי עוד שעתיים, ותקבל את הכסף". העשיר מיהר לסיים את פגישתו כדי להיות בביתו בזמן הנקוב, הכין את הסכום האמור והיכה לעני – והעני לא בא. אחר הצהרים יצא העשיר לפגישה נוספת, והעני מגיע לקראתו. כשראהו מיהר אליו ואמר: "אם כבודו היה מלווני את הסכום האמור, הייתי יכול לבסס לי פרנסה מכובדת, הנה הודמנה לידך מצוות כי ימוך אחיך והחזקת בו".

ענה העשיר: הלוא נדברנו להיפגש לפני הצהרים, והמתנתי לך. אבל לא נדון עכשיו על העבר – כעת עלי להיפגש עם מישהו. בוא אלי בעוד שעה, ואתן לך את המעות".

ואמנם, שעה לאחר מכן ישב העשיר בביתו והמתין לעני, שלא הופיע אף הפעם. למחרת בבוקר, כשהלך העשיר לתפילה – פגש שוב בעני, שאמר לו: "החנות עדיין להשכרה – לו הייתם מלווים לי את הסכום הדרוש". אמר לו העשיר: "ראה, אתמול המתנתי לך לפני הצהרים

לפניך כשור ע"ג המזבח (ת"י): ד עוד תתוודו לפניו, ואמרו: **אֲשׁוּר** | שבטחנו בו עד עתה, ידענו כי **לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ** כי אין בו כח להושיענו זולתך כי לה' הישועה (רד"ק) ו**עַל-סוֹם** הבא ממצרים **לֹא נִרְפָּב** דהיינו לא נבטח על גבורת הסוסים של מצרים **וְלֹא-נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ** לפסל שעשינו בידינו, אלא רק בך נבטח **אֲשֶׁר-בָּךְ לַבְדֹּךְ יָרְתָם יְתוֹם** [שאתה מרחם על היתומים] (רש"י): ה כאשר יעשו כן וישוּבו בתשובה **אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם** אעלה ארוכה ומרפא ואסלח למשובתם ולמרדם שמרדו בי עד עתה **אֶהְיֶם אוֹהֵב אוֹתָם אֶהְבֵּת נְדָבָה** מלב טוב **כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ** ואין לי כעס עליהם, כי שבו בתשובה (רד"ק): ו **אֶהְיֶה אֶהְבֵּתִי תְהִיָּה כַּטֹּל לְיִשְׂרָאֵל** כמו הטל שאינו נפסק לעולם, עם ישראל **יִפְרַח** יעלה פרחים יפים ונאים **כִּשְׁוֹשֶׁנָה** שפרחיה יפים **וַיֵּד יִשְׂרָאֵל וַיִּתְפַּשְׁטוּ שָׂרָשָׁיו כַּלְבָּנוֹן** כשרשי עצי הלבנון (ט"ד): ז **יִלְכוּ** יתפשטו למרחוק **יִנְקוּתָיו** [1] ענפיו הרכים (רד"ק) דהיינו יתרבו בניו (ת"י) **וַיְהִי כַזֵּית כַּעֵץ זֵית שְׁעָלָיו לְחַיִּים כָּל הַשָּׁנָה הוֹרֵו וּיּוֹפִי, ר"ל שֶׁלֹּא יִפְסַק טוֹבוֹ כָּל הַיּוֹמִים וַיְרִיחַ לֹו** ויהיה ריחו נודף [2] **כַּלְבָּנוֹן** כריח העצים והעשבים שבלבנון, והיינו שילך שמו הטוב למרחוק (רד"ק): ח אלו ש **יִשְׁבוּ** לארצם יהיו **יִשְׁבֵי בְּצֵלוֹ** של האל יתברך **יְחִיו** את עצמם בכל עת במצוות האל יתברך ויהיו כ **כַּרְגֵּן** [3] המתיה את הבריות **וַיִּפְרְחוּ** ויתפשטו **כַּנֶּפֶן** שאף לאחר שלקטו פירותיו אינו נפסק ויבש אלא יפרח שנה אחרת [ו"מ שהדגן יהיה כגפן ולא יצטרכו כל שנה לזורעו] (רד"ק) **זְכָרוּ** [שמון יהיה] [10]

עיונים והארות

הקב"ה הביבים עלי שמותן ביין המתנסך על גבי המזבח, ולמה נקרא שמו לבנון, על שם ההר הטוב הזה והלבנון. תני ר' שמעון בן יוחאי על שם שמלכין עונותיהם של ישראל כשלג, רב טביומי אמר על שם שכל לבבות בו שמחים. ורבנן אמרין על שם והיו עיני ולבי שם כל הימים. (ילק"ש)

[10] וכת"י ורש"י ביארו בענין אחר ע"ש.

[1] ילכו יונקותיו — אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח כלבנון, שנאמר ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון (ברכות מ"ג).

[2] ורש"י פירש שריחם הטוב הוא כקטורת שבבית המקדש הנקרא לבנון.

[3] יהיו דגן - דבר אחר יהיו דגן בתלמוד, ויפרחו כגפן באגדה, זכרו כיון לבנון, אמר

כִּי־יִן הגדל ב**לְכָנוֹן** שהוא משובה ביותר (מ"ד): ט **אֶפְרַיִם** יאמר **מִה־לִּי** למה לי **עֹד** לעבוד **לְעַעֲבִים** את האלילים כי יכיר שאין בהם ממש, ולכן **אֲנִי עֲנִיתִי** לו בתפלותיו **וְאִשׁוּרְנוֹ** ואביש ואשגיה עליהם בחמלה ואהבה **אֲנִי** אהיה **כְּבָרוֹשׁ רַעְנָן** כעץ ברוש שאדם נסמך בענפיו לעלות עליו **מִמֵּנִי פָרִי־ךָ** כל פרי הצלחתך **נִמְצָא** לך ממני (ע"פ רש"י): י עתה כשהשלים נבואתו, אמר **מִי חָכֵם** בכם **וַיִּבֶן אֱלֹהִים** יתבונן בתוכחות שאמרתי ויבין אותם (רד"ק) **נְבוֹן וַיִּדְעֵם** [שמבין דבר מתוך דבר וחקר בחכמה והגיע לכלל דעת שידע ידיעה ברורה (מלבי"ם)] **כִּי־יִשְׁרָיִים** הם **דְּרָכֵי יְהוָה** ונכוחים, שאין בהם עיקש ופתלתול **וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָם** כי יכירו וידעו כי כל דרכיו משפט, אף צדיק ורע לו רשע וטוב לו **וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָם** [ו] כי יאמרו אין מנהיג לעולם, כי הצדיק יבואנו רע, והרשע יבואנו טוב, ולפיכך אינם שבים וילכו אחר תאוות ליבם ויכשלו ויאבדו (רד"ק):

יח הנביא מיכה משבח את ה' (רד"ק) **מִי־אֵל כָּמוֹךָ** [יא] **נִשְׂא עֹן** מוחל וסולח לעוונות

עיונים והארות

ובהקשר לזה מסופר על אדם אחד שהיה גביר גדול, והיו לו אתרוג ולולב לנענע בו, אך הגביר הזה היה עם הארץ גדול מאד ולא ידע איך לנענע. וביום הראשון של סוכות הלך עם האתרוג והלולב לבית הכנסת בכבוד, וכאשר הגיע העת לנענע עם הלולב, הפך את הלולב למטה והיה מנענע בו... והיה לצחוק לכל רואיו. ולמחרת לא בא עוד עם הלולב לבית הכנסת. לאחר התפילה שאלו אותו מכיריו היכן האתרוג שלך? ענה להם בכעס, שמאד יחרה אפו על המנהג הזה שמחזיקים העולם לכבוד לנענע את הלולב... ענו לו מכיריו: שומה שבעולם! הנה באמת הוא כבוד גדול לנענע את הלולב, אולם לך שאתה עם הארץ נחשב הדבר לבזיון... (פתח השער).

[יא] מי אל כמוך – אמר רבא כל המעביר על

[ו] וצדיקים ילכו בם – כגון אבות העולם, ופושעים יכשלו בם, אלו שמרדו עליהם, כגון נמרוד באברהם, ישמעאל ביצחק... אמר רבה בר בר הנה א"ר יוחנן משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה, וצדיקים ילכו בם, וזה שאכלו לשם אכילה גסה, ופושעים יכשלו בם. אמר ליה רבי לוי האי רשע קרית ליה, נהי דלא עביד מצוה מן המובהרת, פסח מיהא קא עביד. אלא משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו וזה אשתו ואחותו עמו, אחד נודמנה לו אשתו, ואחד נודמנה לו אחותו... מי דמי אנו קאמרינן הדא דרך, הכא שתי דרכים. אלא משל ללוט ושתי בנותיו, הן שנתכוונו לשם שמים וצדיקים ילכו בם, הוא שנתכוון לדבר עבירה ופושעים יכשלו בם (זויר כ"ג).

בני ישראל! **וְעִבֵר עַל-פִּשְׁעוֹ** [יב] אינו עומד על הפשע לשלם לאדם כגמולו, אלא הולך כאילו לא

עיונים והארות

שעשו לו. וכמו שמסופר על הנאון רבי יום טוב ליפמן זצ"ל אב בית הדין בקפוליא, ששכנתו פגעה קשות וביזתה את אשתו הרבנית, ואילו הרב לא ידע מכל הענין. החליטו ראשי הקהל להעניש את האשה, והיות וסמכות ניתנה מממשלת פולין לראשי הקהלות להטיל עונשים למפירי החוק והסדר הציבורי, רצו הפרנסים להשתמש בסמכותם ולהעניש את אותה שכנה הצופה. אך החלטת הפרנסים היתה צריכה אישור תחלה מרב העיר. ידעו הם כי בודאי לא יטה הרב אוון קשבת לדבריהם, לכן דיברו עם הרבנית כי בליל שבת הקרוב בבוא הרב ממקום התבודדות לימודו ועיסוקי הרבנות אל ביתו, תספר לו הרבנית את כל אשר קרה לה ואת החלטת הפרנסים.

הרבנית הסכימה לדבריהם, ובהצות הלילה כשסיים חוק לימודיו סיפרה לו מכל הענין. כאן הפתיעה תשובת רבי יום טוב ליפמן: היות וכבר עברו כמה ימים מהמקרה, ואסור לאדם להעלות קללת חברו על מנתו, אלא קודם השינה עליו למחול לכל מי שזיערו, אם כן פנה לאשתו, "אין לך היכולת והרשות ממני ללכת לישון עד... שאת תבקשי "מחילה" משכנתך על אשר לא מחלת לה עד היום, וכי כמה לילות הלכת לישון בלא התפייסות עמה..."

היא נדהמה מתשובת בעלה הרב, אך מה לעשות, הרב עמד בשלו כי עליה ללכת להתפייס עם שכנתה ויהי מה. עשתה רצון בעלה, ועל אף השעה המאוחרת בלילה, הלכה ודפקה בדלת השכנה והעירה אותה. אך ראה זה פלא, כששמעה השכנה על ממת בואה של הרבנית, התמלאה בושח ונפלה על צוארה, בכתה ואמרה: האם את צריכה לבוא אלי להתפייס? הרי אני היא שהטאתי נגדך וצערתיך...

מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר נושא עון ועובר על פשע, למי הוא נושא עון, למי שעובר על פשע. רב הונא בריה דרבי יהושע חלש. על רב פפא לשיולי ביה. הוא החלשא ליה עלמא. אמר, עבידו לי וודתא. לסוף אתפח וכו'. אמרו ליה מאי הוית, אמר ליה אין הכי הוה. אמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקי במיליה לא תוקמון בהדיה, שנאמר נושא עון ועובר על פשע וכו'. (ילק"ש)

נושא עון – א"ר יוסי בר' חנינא נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון, הקב"ה חוטף שטר אחד מן העבירות והזכויות מכריעות. א"ר אלעזר ולך ה' חסד, ואי לית ליה את יהיב מדילך. הא דעתיא דרבי אליעזר ורב חסד מטה כלפי חסד. רב הונא בש"ר אבהו אמר, הקב"ה אין לפניו שכחה, ובשביל ישראל נעשה שכחן, מה טעם נושא עון נשא כתיב, וכן דוד הוא אומר נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה. וכן מיכה, בתחלה אמר להם דברים קשים, בפשע יעקב כל זאת וגו', ולבסוף אמר להם מי איל כמוך נושא עון וגו' (ספרי)

לשארית נחלתו – א"ר אחא בר חנינא אליה וקוץ בה, לשארית נחלתו ולא כל נחלתו, למי שמששים עצמו כשירים. בית הלל אומרים בינונים רב חסד מטה כלפי חסד, היכי עביד, רבי אליעזר אומר כובש, שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו. רבי יוסי בר חנינא אומר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע. תאנא דבי רבי ישמעאל, מעביר ראשון ראשון, וכך היא המדה. אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק, דאי איכא רובא עונות מיחשב בהדיהו (ר"ה ט"ז).

[יב] מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע – למי נושא עון? — למי שעובר על פשע (ראש השנה י"ז).

ביאור דברי רבותינו הוא, שהשם יתברך מוחל על עונותיו של איש אשר מוחל על פשעים

יראנו (מ"ד) **לְשֵׁאֲרִית נַחֲלָתוֹ** לדוד שישארו בביאת הגואל **לֹא-הֶחְזִיק** אוחז **לְעַד**

עד עולם **אֲפֹ** וכעסו, אלא מוחל וסולח **כִּי-חֲפִיץ חֶסֶד הוּא** וחסדו יגבר ויבטל כעסו כשיגיע

זמן הגאולה (רד"ק): **יֵשׁ יָשׁוּב יִרְחַמְנוּ כְּמֵאז יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ** תופס וכובש עוונותינו

שלא נענש עליהם **וְתִשְׁלַיְךָ בְּמַצְלוֹת** בעומק הַיָּם **כָּל-חַטָּאוֹתֶם** ולא יזכרו כלל

(מ"ד): **כִּי תִתֵּן אֶמֶת** בבקשה האמת לנו דבריך שהבטחת **לְיַעֲקֹב** שאמרת לו כי לא אעזובך

חֶסֶד שהבטחת [ג] **לְאַבְרָהָם** שציוה לבניו לשמור דרך ה' **אֲשֶׁר-נִשְׁפָּעַת**

לְאַבְתָּיִנוּ מִיַּמֵּי קְדָם והוא לאחר עקדת יצחק שאמרת בי נשבעתי נאום ה'... כי ברך אברכך

מאוד וכי' וידש זרעך את שער אויביו (ע"פ רש"י):

עינים והארות

רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר, יתברך שמו הגדול של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא מחבב את ישראל יותר ממלאכי השרת, שאין מלאכי השרת אומרים לפניו שירה למעלה עד שאומרים ישראל שירה תחלה למטה, שנאמר (איוב לח) ברן יחד כוכבי בקר ואחר כך ויריעו כל בני אלהים, וכיון שמגיע ראש השנה, אומרים מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מפני מה אתה עושה חסד עם אומה זו ואתה נושא להם פנים כמו אדם שעושה חסד עם חברו ונושא לו פנים ואומר להם הקב"ה, בזכות חסד אברהם אביהם אני נושא להם פנים, ואני עושה עמכם חסד. ואומרים המלאכים לפניו, למה אתה נושא להם פנים בשביל אברהם אביהם ואמר להם הקב"ה, בשעה שנתן לו לאברהם תרח אביו הרבה אלהות ואמר לו לאברהם לך ומכור אותם בשוק והלך אברהם ושבר אותם והיה מבטל לכל עבודת אלילים שבשוק מן העולם וקידש את שמי בעולם. (תנא דבי אליהו זוטא – פרק כה).

[ג] חסד לאברהם – אמר להן ר"א לתלמידיו, בני אתם יודעים בשבחו של אברהם אבינו מיד אמרו לו תלמידיו לר"א יהי רצון שתודיע לנו. מיד פתח ר"א ואמר כתיב (מיכה ז) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, זהו שנאמר ברות הקודש ע"י דוד המלך ע"ה (תהלים א) והיה כעין שתול על פלגי מים, כנגד מי אמר דוד מקרא זה לא אמרו אלא כנגד אברהם אבינו, שאנשי דורו שהוא דור הפלגה לא היו יודעים שמו של הקב"ה, ואשור היה יודע שמו של הקב"ה אבל לא היה מוחה בבני דור הפלגה מפני שהיה יודע אשור שלעתיד יצא מורעו סנחריב מלך אשור שהוא בעצמו יהיה מחרף ומגדף כלפי מעלה ואם היה אשור מוחה בהם היו אומרים לו והלא זרעו של אותו האיש יהא מרגזו לפני הקב"ה והוא מוכיח אותנו. אבל כיון שנוולד אברהם היה אברהם מודיע לכל הבריות שמו של הקב"ה והקנה אותו שמים וארץ שנאמר (בראשית יד) ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ וכ"ו.

דבר אחר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם וגו'

הפטרת שחרית יום כיפור

הקשר לפרשה

בהפטרה מסופר על הצום שה' בוחר בו, והוא צום עם תשובה ומעשים טובים, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על צום יום הכיפורים. גם מעין יום הכיפורים שמיועד לתשובה ולכפרה.

התוכן

כאשר יפול סנהריב ומחנהו, אז חזקיהו המלך והבוטחים בה', יאמר סלו סלו פנו דרך כי מעתה ישראל ילכו בבטחה ללא פחד אויב.

והנביא ישעיה אומר: שה' הוא רם ונשא, ובכל זאת הוא משגיח על הענוים והשפלים להחיותם ולשמחם. וכשה' מביא עונשים על האדם החוטא, הרי העונש לא תמיד, כי ברגע שישוב בתשובה ויכנע, ה' ירפא את מכאוביו. אבל הרשעים העומדים במריים, ואינם שבים בתשובה, הרי ינועו וינודו כל חייהם ולא יהיה להם שקט ושלום.

וה' אומר לנביא שילך ויוכיח את ישראל על פשעיהם, על שהם מראים את עצמם כצדיקים דורשי ה', אך לבם בל עמם, ולא עוד אלא שהם מתרעמים על שהם צמים וקוראים לה', ואינם נענים, לכן ה' אומר לנביא שיגיד להם, האם עיקר התענית הוא לענות את הנפש ולכופף את הראש? הלא גם ביום התענית מתעסקים הם בתאוותיהם הבהמיות ועוסקים בריב ומדון, וגם כשהם מציעים תחתם שק ואפר לאות צער, התענית לא נחשבת כי עיקר התענית הוא שישובו בתשובה.

ולכן צריכים שישובו בתשובה באמת, יפרקו מעל העניים את העול ששמו עליהם, ישחררו את עבדיהם בשנה השביעית ככתוב בתורה, יאכילו רעבים וילבישו ערומים, ידברו איתם דברי פיוס ונחמה. ואם יעשו את זאת, הרי אורם ילך ויזרח כעמוד השחר ההולך ומאיר.

ה' בעצמו ינהיג אותם בדרך טובה וישרה, ובזכות מעשיהם הטובים יחשב להם כאילו הם בנו את הערים החרבות, ונאחרי מותם יזכו לגן עדן במחיצת הצדיקים.

ואם ישמרו את השבת כהלכתו, לא יצאו מחוץ לתחום, לא ידברו דברי חול ודברים האסורים בשבת, אז יוריד ה' עליהם שפע וברכה מרובה,

יעלו מעלה מעלה בגדולה ושררה, ירשו את הארץ שהנחיל ה' ליעקב.

ישעיה פרק נ"ז פסוק י"ד – סוף, ופרק נ"ח.

יד כאשר יפול סנחריב ומחנהו אז חזקתו המלך והבוטחים בה' יאמרו: **וְאָמַר סְלוּ-סְלוּ** עשו מסילה ודרך כבושה **פְּנּוּ-דָרֶךְ**: מן המכשולות הַרְיֵמוּ הפרישו אבני מִכְשׁוֹל מִדָּרֶךְ: שילכו בה בני עַמִּי כי לא יפחדו עוד מהאויב כי מת הוא (רד"ק ומ"ד): טו **כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂא שִׁבְן עַד לְנֹצֵחַ וְקָדוֹשׁ וְנִבְדֵּל שְׁמוֹ** ואין ערוך אליו, ואע"פ שִׁמְרוֹם וְקָדוֹשׁ שבמקום מרומם וקדוש **אֲשֶׁר בְּזָוָן** עם כל זה אני משגיח על אדם **וְאֶת-דִּבְכָא** שהוא שבור **וְשִׁפְלֵ-רוּחַ** עניו **לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים** את האנשים הענוים **וְלְהַחֲיוֹת לֵב גְּדִבְכָאִים** ועצובים, וכן ישראל שהם זמן רב בגלות והם שפלים ונדכאים אני עתיד להחיותם (רד"ק, מ"ד): טז **כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב** עם החוטא להענישו בגמול מעשיו **וְלֹא לְנֹצֵחַ** לעולמים **אֶקְצוֹף** אכעס על החוטא (רש"י) **כִּי-רוּחַ הָאֵדָם מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף** העוטפת ומלבישה את האדם בא לו כמני **וְנִשְׁמוֹת** כולם גם של החוטאים **אֲנִי עֹשִׂיתִי** [א] ולכן ראוי לי לרחם עליהם (מ"ד): יז **בְּעֵזֶן בַּעֲצוֹ** הגזל שעשה

עיונים והארות

(ישעיה נז, טז): "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" – ביאורו, כאשר יעטוף ויצטער הרוח שהוא מלפני כי הוא מן העליונים, ויעטפו נשמות אשר אני עשיתי, לא אריב עוד ולא אקצוף, כי איך לא אחון וארחם על נפש יקרה אשר הוא מלפני ונשמות אני עשיתי? על כן יקל העון כפי אשר תכבד העבודה והאנחה עליו, כי היגון יבא מאת טוהר הנשמה העליונה, ונרצתה בזה יותר מאשר תרצה ברוב יסורי הגוף ומכאוביו. והמשל בזה, כי המלך יחמול על הניכיו ילידי ביתו הקרובים אליו, והם מאצילי ארץ הנכבדים, ויתן להם הנינה יותר מחמלתו על הרחוקים והפחותים, ואמר "ונשמות אני עשיתי" – לקרבתן אל העליונים, אף על פי שהגוף והכל מעשי ידיו. וכמוהו (שמות לב, טז):

[א] ונשמות אני עשיתי – איתא ביבמות (ס"ג עמוד ב) א"ר אסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שני כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי ע"ש פי' רש"י ז"ל יעטוף ל' עכבה כמו העטופים כו' ע"ש, והנה ראה רמז נפלא ב' תיבות רוח מלפני גי' משיח בן דוד והכתוב כמן חמר מה שדרש האי תנא כלו' כי משיח בן דוד מתעכב על ונשמות אני עשיתי והוא רמז כפתור ופרח (ספר פרפראות לחכמה – ליקוטים).

ונשמות אני עשיתי – כ' השערי תשובה (שער א' אות יג') וז"ל: ומדרגות התשובה ומעלותיה לפי גדל המרירות ועוצם היגון. והיא התשובה אשר תבא מדרך טוהר הנפש וזכות שכלה, כי לפי שכלו וכפי אשר תפקח עיניו וירבו ויעצמו במאד מאד יגוניו ברעיוניו על רוב עוניו, כמו שנאמר

קָצַפְתִּי כַעֲסִי עֲלֵיךָ וְאַכְהוּ הַסֵּתֶר הסתרתי פני ממנו לבל אדאה בצרתו (רש"י) **וְאַקְצַף**

ואכעס עוד להכביד הצרה עליו, כי **וַיִּלְךָ** לפני **שׁוֹבֵב** בסרוב ומרד ו**בְּדַרְךָ** תאות **לְבוּ** (מ"ד):

יח **דָּרְכָיו רָאִיתִי** שהוא נכנע כשבא עליו צרה (רש"י) **וְאַרְפָּאֵהוּ** רפאתיו מהמכות שהבאתי

עליו (ע"פ מ"ד) **וְאַנְהִיחֵהוּ** והדריך אותו בדרך ישרה שלא יחטא **וְאַשְׁלֵם נַחֲמִים** טובות שיתנחם

בהם (רד"ק) לעומת הצער שהיה לו **לוֹ וְלֹאֲבָלָיו** ולמצטערים בצרתו (מ"ד): יט **בּוֹרָא** אחדש אני

לו **נֵיב שְׁפָתַיִם** דיבור מחדש שיאמרו כולם מעתה בפיהם **שְׁלוֹם | שְׁלוֹם לְרַחֲזֹק**

לצדיק שנתיישן והורגל בתורתו ובעבודתי **וְלִקְרֹב** ולבעל תשובה שנתקדרה עתה **אָמַר יְהוָה**

וּרְפָאתָיו מחולי נפשו ומכאובות גופו (רש"י): כ **וְהִרְשָׁעִים** שאין נותנים לשוב בתשובה ועומדים

במרדם, הם **כִּיִּם** שבכל עת הוא **נִגְרָשׁ** [ב] מן הרוח ומתנדנד בגליו אל שפת הים **כִּי הַשְׁקֵט**

ולישב במנוחה ומרגוע **לֹא יוֹכַל** כי הרוח דוחפתו **וַיִּגְרָשׁוּ מִיָּמִינוּ** ומימיו הנדים הולכים ובאים

לשפת הים סוחפים מקרקעית הים ליבשה **רַפֵּשׁ וְטִיט** המסמן מעשה הרשעים והיינו שהרשעים לא ינוחו

מהרגש העולם עד שימותו (רד"ק): כא **אֵינן שְׁלוֹם** כמו שאין שלום ברוחם, כן **אָמַר אֱלֹהֵי**

שאינן שלום **לְרִשָּׁעִים** (מלבי"ם) כי לצדיקים ולבעלי התשובה אמר שיש שלום (רש"י):

א הקב"ה מצוה את ישעיה **קָרָא בְּגֵרוֹן** בקול רם ותוכיח את בני דורך **אֵל-תַּחֲשֵׁךְ** כלל, אלא

תמיד קרא להם ואל תמנע (רד"ק) **כְּשׁוֹפֵר הָרֵם** תגביה **קוֹלְךָ** כהגברת קול השופר שהולך וחזק

עיונים והארות

[ב] והרשעים כים – אמר ר' אלכסנדר רבי כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קמעא עוכרתו, שנאמר והרשעים כים נגרש, ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו, אדם שאין בו אלא רביעית אחת על אחת כמה וכמה (ילק"ש).

"והלוחות מעשה אלקים המה". ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדה לא): שלושה שותפים יש באדם – אביו ואמו והקדוש ברוך הוא, ולפי שאין לאב ולאם שותפות בנשמה, על כן אמר: "ונשמות אני עשיתי". ואמרו: "ונשמות אני עשיתי" – יורה על אמרו "כי רוח מלפני", כי ענינו כאשר בארנו.

(מלבי"ם) וכן שהולך למרחוק (רד"ק) **וְהִגֵּד לְעַמִּי פְשָׁעֵם** [ג] במה הם פשעו בי ותוכיח אותם על זה

(מ"ד) כי היו מראים את עצמם טובים והיו לא טובים (רד"ק) ואמר לעמי פשעם שיוכיחם על עבירות שבן אדם

למקום **וּלְבֵית יַעֲקֹב הַטְּאֵתֶם** החטאים שחטאו מצד שהם בית יעקב שהם עבירות שבין אדם

לחברו (מלבי"ם) : ב מראים עצמם כצדיקים כי **וְאוֹתֵי יוֹם יוֹם יִדְרָשׁוּן** [ד] כל יום מתפללים

ודורשים אותי וחוקרים אחר המצוות האלה הגם שאינם עושים אותם (מ"ד) **וְרַעַת דְּרָכֵי יַחֲפָצוּן**

תפצים לשאול הוראת חכמים כאילו רוצים לקיימם **כִּגְוֵי אֲשֶׁר-צִדְקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט**

אֱלֹהֵיוֹ לֹא עָזַב כן **יִשְׁאַלְוּנִי מִשְׁפָּטִי-צִדְקָן** ואין דעתם בכלל לקיימם (רש"י)

קִרְבַּת אֱלֹהִים יַחֲפָצוּן ומראין עצמם כאילו היו חרדים על המצוות, אבל לא כן הוא (מ"ד) :

ג כשהם צמים ואינם נענים, מתרעמים ואומרים **לְמָה צָמַנּוּ וְלֹא רָאִיתָ** עשית עצמך כאילו

לא רואה אותנו כי אין אתה מקבל תפילתינו **עֲגִינוּ נַפְשָׁנוּ וְלֹא תִדְעַ** ואין אתה משגיח בנו

ואויבנו מושלים בנו (רד"ק ומ"ד), והתשובה לזה **הֲיֵן בְּיוֹם צִמְכֶם תִּמְצְאוּ-חֶפֶץ** כל אחד

ממכם מחפש למצוא דבר החפץ תאוה וחשק להתעסק בו לא להרגיש את הצום (מ"ד) **וְכָל-עַצְבֵיכֶם**

אותם הנעצבים על ידיכם שהם בעלי חוב שלכם **תִּנְגָּשׁוּ תִלְחָצוּ בְיוֹם צוּמְכֶם** (רש"י) : ד **הֲיֵן** באמת

לְרִיב וּמִצָּה תִצְוֶמוּ להתקוטט זה עם זה **וְלִהְפֹּת** איש את רעהו **בְּאִגְרָף רִשָׁע**

עיונים והארות

אתי, והוי קרו ליה בר בי רב דחד יומא, איחלש דעתיה, והוה קרי לנפשיה שחוק לרעהו אהיה קורא לא-לוה ויענהו. אמר ליה רבי יוחנן בממו מינד לא תענוש רבע, נפק רבי יוחנן לבי מדרשא ודרש, ואותי יום יום ידרושון, וכי ביום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו, אלא כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה לשמה, מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק כל השנה כולה (חגיגה ה').

[ג] והגד לעמי פשעם – דרש רבי יהודה בר אלעאי והגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות, ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות, והיינו דתנן, ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זרון (ב"מ ל"ג).

[ד] ואותי יום יום ידרושון – ר' אידי אבוה דר' יעקב בר אידי הוה רגיל דהוה אזיל תלתא ירחי באורחא, והוה יתיב חד יומא באושפיויה והדר

באגרוף של רשעות **לא-תצומו** אינכם צמים **כיום** כמשפט יום הצום, אלא רק **להשמיע**
במרום קולכם [ח] ואיך ארצה כזה דבר (רד"ק, מ"ד): **התבזה יהיה צום**
אבתרהו [ח] האם צום כזה כמו שאתם צמים אני אבחר בו, וחוזר ומפרש **יום ענות אדם**
נפשו האם העיקר שהאדם יענה עצמו בתענית (מ"ד) **הלכף** שמא לכוף **פאגמן** [כמחט הכפופה]
ראשו אני צריך (רש"י) **ושק ואפר יציע** תחתיו **הלזה** האם ליום זה **תקרא** אותו
יום צום ויום רצון ליהוה וכי הוא יהיה לרצון לפני ה': **הלוא זה** הרי אלו מעשים
 חיצוניים שבאו לעורר הלבבות ובלוי התעוררות הלב אינם מועילים כלל (מלבי"ם) אלא הוא הענין האמיתי של
צום אבתרהו שאבחר בו, והוא **שפתח** ביום ההוא (מ"ד) **תרצבות** קשרי ה' **רשע**
 שבלב (מהר"ק), ולא לעשותם עוד, **התר** קשרי **אגרות מוטה** עצי העול אשר הוכנו להשים על
 צוארי העניים **ושלח** העבדים ה' **רצוצים** [השבורים] להיות **חפשים** (רד"ק)

עיונים והארות

עונות ולדיני הנפשות, אין מן הראוי שיתעסק אדם בדבר שיוכל למנוע ממנו הכפרה היא. ולכן נצטוינו בעמי הנפש ביום המקודש ככתוב (ויקרא כג, כז): "אך בעשור לחודש השביעי הזה, יום הכפורים הוא מקרא קודש יהיה לכם, ועניתם את נפשותיכם".
 ואומר רבינו בחיי (כד הקמח ערך תענית): ועיקר עינוי הנפש אינו רק בצום ותענית, אלא יענה האדם את נפשו מן ההרהור הרע, ועל כן הנביא ישעיה (לעיל פסוק ד): "הן לריב ומצה תצומו... " ובפסוק ה' אומר הנביא "הכזה צום אבתרהו" — רוצה לומר, כי עינוי הגוף בלבד מבלי עינוי הנפש אינו כלל "יום רצון לה" — אלא כמובא בפסוק הבא.

[ח] ורש"י באר בענין אחר.
 [י] הכזה צום אבתרהו — ידוע כי התענית סיבה גדולה להכנעת הנפש הבהמית (שבאדם), כי ידוע שיש באדם שלוש נפשות, (א) נפש הבהמית, (ב) נפש הצומחת, (ג) נפש השכלית, כי האדם מטבעו כאשר יחסר לחמו רגע שהוא צריך אליו, יחרסו כוחותיו, וכאשר יצום ויתענה, הכוח הבהמי יחלש והחומר מדלדל, ובאותה שעה יהל (יפיץ) עליו אור השכל, ויכווין אל האמת ותהיה עבודתו רצויה ותפילתו מקובלת. ולכן ציוותה התורה ביום דין הנפשות להתענות, והוא יום הכפורים, לפי שהמאכל והמשתה סיבה לנסות הטבע ולגודל הלב, וכתוצאה מזה עלול הוא שישכח את השם, ובענין הכתוב (הושע יג, ו): "שבעו וירום לבם על בן שכחוני" ומכיוון שהיום הוא מיוחד לכפרת

וְכָל-מוֹטֵה תִּנְתְּקוּ וְלֹא תוֹסִיפוּ לַעֲשׂוֹת בְּהֵם שׁוּם עֲבוּדָה (מ"ד): ז' הַלּוֹא פָּרָם תִּפְרוֹס

לחם ותתן לָרֶעֶב לַחֲמֶךָ [II] וְעֵינַיִם מְרוּדִים המטולטלים (רד"ק) אשר אין להם מקום לחסות

בו תִּבְיֵא בַּיִת לְבַתֶּיךָ כִּי-תִרְאֶה עָרֹם שֶׁאֵין לוֹ בְּגָדִים וְכִסִּיתוֹ תן לוֹ מִשְׁלַךְ בְּגָדִים

לְלבוֹשׁ (מ"ד) וּמִבְּשָׂרְךָ מֵאֲחִיד וּמִקְרוֹבֶיךָ (רש"י) לֹא תִתְעַלֵּם [III] לֹא תִעַלְיִם עֵינֶיךָ (ת"י) וְלֹא

עיניים והארות

בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוח וכמוצא מים אשר לא יכובו מימיו, ובנו ממך הרבות. עולם מוסדי דור ודור תקומם וקרא לך גדר פריץ וגו'.

רבי יהודה ורבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי, לעולם לא תהא מצות עני קלה בעיניך, שהפסדה עשרים וארבע קללות, ומתן שכרה כ"ד ברכות. עשרים וארבע קללות מנין, תוקד עליו רשע וגו' וכל ענינא, וכל כך למה, יען אשר לא זכר עשות חסד. ומתן שכרה כ"ד ברכות, דכתיב הלא פרום לרעב וגו' אז תתענג על ה' הרי י"ד, ואלין עשר אחרנייתא הן אינון גבי יעקב דכתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך, יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים וגו' (ויק"ר ל"ד).

א"ר סימון הלא תפרוס אין כתיב כאן אלא פרום, כבר היא פרוסה, מראש השנה נגזר על האדם מה שהוא משתכר, ומה שהוא מתחסר...

ותפק לרעב נפשך – אם זכיתם לרעבו של יעקב, ואם לאו לשבעו של עשו. ועניים מרודים תביא בית אלו שהם עניים מנעוריהם, אמר ר' יצחק כהדין סמיא דקריין להון סניא נהורא. ועניים מרודים אלו הם אבילים מרי נפש, שנפשם מרה עליהם, כי משמחם יין, דכתיב ויין למרי נפש, לכך נאמר מרודים תביא בית. דבר אחר אלו תלמידי חכמים שנכנסים לבתי עמי הארץ ומרוין אותם מדברי תורה.

[III] ומבשרך לא תתעלם – בר קפרא אמר הוי רואה בשרו כבשרך, שאין לך אדם שאינו בא

[II] הלא פרום לרעב לחמך – (עיין במסכת בבא בתרא דף ט: ז') אמר רבי יצחק הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות... והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות... ומובא בספר מעם לועז פרשת ראה (פרק טו, ח): ויפא על פי שאמרו שגדול המפייסו יותר מן הנותן לו, כל זה אמור אם אין כסף לתת לו, אבל אם יש לו כסף לתת ואינו נותן, לא די שאינו מתברך, אלא הטא הוא בידו, ככתוב (דברים טו, ט): "וקרא עליך אל ה' והיה כך הטא".

הלא פרום – אמר רב הונא בודקין למוזנות ואין בודקין לכסות, אי תימא קרא ואי תימא סברא, אי תימא קרא, הכא כתיב הלא פרום לרעב לחמך, פרום כתיב, והכא כתיב כי תראה ערום וכסיתו לאלתר, אי תימא סברא, האי קא מבזי והאי לא קא מבזי, רב יהודה אמר בודקין לכסות ואין בודקין למוזנות, אי תימא קרא אי תימא סברא, אי תימא קרא הכא כתיב הלא פרום לרעב לחמך, והכא כתיב כי תראה ערום וכסיתו, כשיראה לך, אי תימא סברא, האי מצטער והאי לא מצטער (ב"ב ט'). א"ר יצחק הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות, הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, דכתיב הלא פרום לרעב לחמך וגו' אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך וגו', אז תקרא וה' יענה וגו', אז תתענג על ה'. והמפייסו בדברים מתברך בי"א, דכתיב ותפק לרעב נפשך, ונפש נענה תשביע, וזרח בחושך אורך ואפלתך כצהרים, ונחך ה' תמיד והשביע

תתכסה לבל יראוך (מ"ד): ח וכאשר תעשה כן **אָז יִבְקַע פִּשְׁחֵךְ אֹרֶךְ** יאיר אור הצלחתך

כעמוד השחר שהולך ומאיר (רד"ק) **וְאַרְכָּתָךְ** ורפואתך (רש"י) **מִהֲרָה תִצְמַח** [ט] **וְהִלֵּךְ**

לִפְנֵיךְ צִדְקָךְ והצדקה שעשית היא תלך לפניך להוליכך לג"ע, **וּכְבוֹד יְהוָה יֵאֲסַפֶּךָ**

[י] יאסוף אותך אל צדור החיים לגן עדן מקום הצדיקים (מ"ד): ט **אָז** כשתטיב מעשיך (רד"ק) **תִּקְרָא**

עינים והארות

עלינו רחמים. באותה שעה ירדו גשמים ונתרווח העולם (ויק"ר ל"ד).

[ט] וארוכתך מהרה תצמח – רפואתך אם בא עד עתה עליך רעה בגופך או בממונך, עתה בהטיבך מעשיך תצמח רפואתך מהרה כצמח האדמה שהולך וגדל כן תהיה הצלחתך זה יהיה בעולם הזה ובעולם הבא (רד"ק).

[י] אז יבקע כשחר אורך – א"ר ירמיה בן אלעזר אפילו אותה שכתוב בה והארכת ימים, וארוכתך מהרה תצמח, והלך לפניך צדקך, וכל מה דאת לעי עם גרמך את לעי, לפיכך כבוד ה' יאספך (ילק"ש)

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו בעולם הבא, שנאמר והלך לפניך צדקך, וכל העושה עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין (סוטה ו').

שלשה אוהבים יש לו לאדם, בניו ובני ביתו, וממונו, ומעשיו הטובים. בשעת פטירתו מכנים בניו ובני ביתו ואומר בבקשה מכם הצילוני מדין המות הרע הזה, והם משיבים לו ואומרים, אין שלטון ביום המות, לא כך כתיב אה לא פדה יפדה איש. והוא מכנים ממונו ואומר הצילוני, והוא משיב לו לא יועיל הון ביום עברה. והוא מכנים מעשיו הטובים ואומר להם הצילוני, והם אומרים לו עד שלא תבא הרי אנו מקדימין לך, שנאמר והלך לפניך צדקך, וכתיב וצדקה תציל ממות (פרד"א).

למדה זו, אם לא בא הוא בא בנו או בן בנו. דבר אחר ומבשרך לא תתעלב, רבי יעקב בר אהא ורבי אלעזר זו גרושתו...

קריביה דר' יוחנן הות להו אתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא, אתו לקמיה דרבי יוחנן אמר להו זילו קוצו לה מידי לרפואה, אמר רבי יוחנן עשינו עצמינו כעורכי הדיינים, מעיקר סבר מבשרך לא תתעלב, ולבסוף סבר אדם חשוב שאני (כתובות ג"ב).

ביומיה דר' תנחומא צריבין ישראל למטרא, אמרין ליה גזור תעניתא דניחות מטרא, גזר תעניתא פעם ראשונה ושניה ולא ירדו גשמים, בשלישי על דרש כל עמא יפלגון מצוה. חד גבר נסב מן מה דהוה גו ביתיה ונפק למפלג גו שוקא. פגעת ביה משבקתיה (גרושתו), אמרה ליה זכי בי, דמן ההוא יומא דנפקת ההיא אתתא מנו ביתך לא חמית טב, כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה, על שם ומבשרך לא תתעלב. הוא בהו חד גברא אול ואמר ליה לרבי תנחומא רבי, מאי את יתיב הכא ועבירה הכא...

אמר ליה ולא את דרשת כל עמא יפקון ויפלגון מצוה, ונסביית ממה דהוה גו ביתא ונפקת למפלג בו שוקא, ופגעת בי משבקתי... באותה שעה הגביה עיניו לשמים ואמר, אם בשר ודם אכזרי שאין לה עליו מזונות, כיון שראה אותה ערומה ובצרה גדולה נתמלא עליה רחמים ונתן לה, אנו שאנו בניך בני בחוניך, בני אברהם יצחק ויעקב, ומזונותינו עליך, על אחת כמה וכמה שתתמלא

לה' וַיְהוֹה יַעֲנֶה [יא] ימלא בקשתך, וכפל ואמר וְתִשָּׁע תִּצַעַק ותתחנן! וַיֹּאמֶר והקב"ה יאמר
 הַגִּנִּי מוכן אני למלא הפצץ, וכל זה בתנאי אִם-תִּסְרֹר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה את העול שהצבת
 על צווארי העניים, וגם תפסיק שְׁלַח אֶצְפֶּע אצבע מאשימה כלפי חבריך ולא תריב עימו
 וְדַבֵּר-אֶזְוֶן וכן לא תדבר עמו דברי עושה וריב (רד"ק ומ"ד): י וְתִפְקַ תּוֹצִיא לָרֶעִב
 נַפְשֶׁךָ את רצונך הטוב לרעד כלומר כשתפרוש את לחמך תעשה זאת ברוח נדיבה ובהסברת פנים (רד"ק)
 ותדבר עמו בתנחומי דברים טובים (רש"י) וְנָפֵשׁ נַעֲנֶה המעונה ברעב (ת"י) תִּשְׁבִּיעַ אותה ע"י
 שתיתן לו כדי שביעה, אז כשתהיה בעולם חשכת צרות וְזָרַח בַּחֲשֶׁךְ יזרח אוֹרְךָ ולא תהיה נכלל
 עמהם בצרתם (מ"ד) וְאִפְלָתֶךָ ואם יהיה לך אפלה וצרה כְּצַהֲרִים וזרח עליך אור כצהרים (רד"ק)
 בהזרחת אור הישועה (מ"ד): יא וְנָחֶךָ ינהג אותך (ת"י): יְהוֹה תִּמְדֵךְ בדרך הטובה וְהִשְׁבִּיעַ
 בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשֶׁךָ כאשר יהיה בעולם יובש וצמאון ישביע את נפשך שלא תחסר כל טובה
 וְעִצְמֹתֶיךָ יִחְלִיץ יבריא ויחזק (מ"ד) וְהִיִּיתָ שֶׁבַע מְטוֹבָה כִּנְן רִוְהָ הַשְּׁבַע מן המים
 וְכִמוֹצָא וכמקור מִים אֲשֶׁר אפילו בעת היובש לֹא-יִכְזְבוּ לֹא נפסקים מִיָּמִיו [יב]
 (רד"ק ומ"ד): יב וּבָנֵנוּ בגלל מעשיך הטובים היוצאים מִמֶּךָ יבנו את חֲרָבוֹת עוֹלָם שהיו חרבות

עיונים והארות

טרפון אמר לו לרבי עקיבא שקול שיתא קנטרין
 דכסף וזבון לן חדא אוסיא (שדה) ונהוה מתפרנסין
 מינה ולעיין באוריתא, נסבינון ופלגינון לספרייא
 ולמתנייא ולאילין דילפון באוריתא. בתר יומין קם
 עמיה ר' טרפון, אמר ליה זבנת ההוא אוסיא, אמר
 ליה אין, אמר ליה ולית את מחמייתא (מראני),
 נסביה ואחמתיה לספריא ולמתנייא, אמר ליה
 אית בר נש דלעי מגן אפוכי הן הוא, אמר ליה גבי
 דוד שנאמר פזר נתן לאבינונים (ילק"ש).

[יא] אז תקרא וה' יענה — שנו רבותינו האוהב את
 שכניו והמקרב את קרוביו, והנושא בת אחותו,
 והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו, עליו הכתוב
 אומר אז תקרא וה' יענה, כמו דאמר תקרא ואנכי
 אענד (יבמות ס').

אם תסיר מתוכך מוטה אלו שטרות פרועים, שלא
 אצבע ודבר און, דבר המלכות אין הוה אויל
 בהדא עבדיה יזיל בהדא.

[יב] והיית כגן רוה זה גן, וכמוצא מים אשר לא
 יכזבו מימיו, זה עדן, ובנו ממך חרבות עולם, ר'

זמן רב **מוֹסְרֵי** היסודות שנפלו **דוּר-וְדוּר** בימי הדורות **הַתְּקוּמָם** אותם במעשיך הטובים
וְקָרָא לְךָ בני העולם יקראו לך **גִּידֵר פְּרִיץ** [יג] [מקום הפרוץ והשבור (מ"ז)] כי בזכותך ובמעשיך
הטובים וגדרו הפרצות ויקראו לך גם **מְשֻׁבֵּב** משיב **נְתִיבוֹת** הדרכים **לְשַׁבֵּת** להיות מיושבות
באנשים כי מפני ישיבת הערים ישוּבו ג"כ הדרכים (רד"ק) [יד]: **אִם-תְּשִׁיב מְשַׁבֵּת רְגֵלְךָ**
מלכת חוץ לתחום ותמנע גם מ**עֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ** מלאכות האסורות **בְּיוֹם קִדְשֵׁי וְקָרָאתָ**
לְשַׁבֵּת עֲנֵג להתענג ולהתפנק בו **לְקָרוֹשׁ יְהוָה** ליום השבת תקרא יום קדוש שהקב"ה קידש
אותו, וכן תעשהו **מִכְבֹּד** מבלי לעשות בו מלאכת חול **וְכִבְדָתוּ מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ** שלא
תעשה בו עסקיך ועניניך **מִמְצוֹא חֲפְצֶיךָ וְדַבַּר דְּבַר** [טו] לא ידבר בשבת בחפציו שרוצה

עיונים והארות

זימן לו אילן אחד של נצפה ועלה בתוכה, והיה
מתפרנס ממנה כל ימי חייו (ילק"ש).
וקראת לשבת עונג – אמר רב יהודה אמר רב כל
המענג את השבת נותנים לו משאלות לבו,
שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך, עונג
זה איני יודע מהו, כשהוא אומר וקראת לשבת
עונג, הוי אומר זה עונג שבת. כמה מענגו, אמר
רבי יהודה בריה דרבי שמואל בר שילת משמיה
דרב בתבשיל של תרדין, ובדגים גדולים ובראשי
שומין, ורב חייא בר אסי אמר רב אפילו בדבר
מועט ולכבוד השבת עשאהו הוי עונג, מאי היא
א"ר יהודה כסא דהרסנא.

בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ב"ר יוסי עשירים
שבארץ ישראל כמה הם זוכים, אמר ליה בשביל
שמעשרים, שנאמר עשר תעשר, עשר בשביל
שתתעשר... ושבשאר ארצות כמה הם זוכים,
בשביל שמכבדים את השבת, דאמר רבי חייא
פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית אחד
בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב בשש עשרה
בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות

[יג] וקורא לך גודר פריץ – רבי אבין בשם רבי ברכיה
סבא אמר הקב"ה הפרצה הזאת היתה עלי
לגודרה, ועמדת וגדרת, מעלה אני עליך כאותו
שעמד בפריץ, דכתיב ולוי משה בחירו עמד בפריץ.
משוכב נתיבות לשבת, אמר ר' יהודה בר סימון
העני הזה יושב ומתרעם מה אני ומה פלוני, הוא
יושב בביתו ואני יושב כאן, פלוני ישן על גבי
מטה ואני ישן על הארץ, ועמדת אתה ונתת לו,
מעלה אני עליך כאלו נתת שלום ביני לבינו,
שנאמר או יחוק במעווי יעשה שלום לי (ילק"ש).
[יד] ובת"י כתב ויקרון לך מקיים ארחא דתקנא
מתב רשיעיא לאורייתא.

[טו] אם תשיב משבת רגליך – תנא לא יטייל אדם
בתוך הכרך בשבת על מנת שתחשך ויביא פירות,
ולא לתוך המדינה על מנת שילך לבית המרחץ,
ואסור לאדם לצאת בתוך כרמו בשבת ולידע מה
היא צריכה. מעשה בחסיד אחד שיצא לתוך כרמו
בשבת וראה שם פרצה גדולה וחשב עליה לגודרה
בשבת, אמר הואיל וחשבתי עליה לגודרה בשבת
חס ושלום איני גודרה עולמית, מה פרע לו הקב"ה,

לעשותם בחול ואמרו חפציך אסורים הא חפצי שמים מותרים (רד"ק ומ"ד): יד כשתעשה כן **אז תתענג**

על-יהוה [טז] כי ישפיע עליך רוב טובה ותזכה לעונג רוחני (רד"ק) **והרכבתיך**

על-במתי ארץ תעלה מעלה מעלה מכל הענינים החומריים (ע"פ רד"ק בשם רס"ג) **והאכלתיך**

לך תהיה הארץ, ארץ ישראל (מ"ד) שהיא **נחלת יעקב אביך** נחלה בלי מצרים כמ"ש ופרצת

ימה וקדמה צפונה ונגבה (רש"י) **כי פי יהוה דבר** והוא יקיים הבטחתו (רד"ק):

עיונים והארות

מותר. דבר אחר וקראת לשבת עונג זה שבת, לקדוש ה' מכובד זה יום הכפורים, וכבודו זה יום טוב הראשון של חג, מעשות דרכיך זה חולו של מועד (שבת ק"ג, ויק"ר).

ממצוא חפצך ודבר דבר – מכאן שאסור לו לאדם לבקש חפציו בשבת, ר' זעירא בעא קמי ר' חייא בר אבא אילין דאמרין רוענו זוננו פרנסנו בשבת מהו, אמר לו טופס ברכות כך הוא. ודבר דבר, אימיה דרשב"י כד הות משתעיא מותר מיליא בשבתא, הוה אמר לה אמי שבתא הוא, והוות שתקא.

[טז] אז תתענג על ה' – א"ר יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלא מצרים, שנאמר אז תתענג על ה' וגו' והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם דכתיב ביה קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, ולא כיצחק דכתיב ביה כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל, אלא כיעקב, דכתיב ביה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה. רב נחמן בר יצחק אמר ניצל משעבוד מלכויות, כתיב הכא והרכבתיך על כמתי ארץ, וכתיב התם ואתה על כמותימו תדרוך (שבת קי"ח).

בו, וקערות וקיתונות וצלוהיות של כסף קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים, וכשהם מניחים אותו אומרים לה' הארץ ומלואה, וכשהם מסלקים אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, אמרתי לו כמה זכית לכך, אמר לי קצב הייתי, וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו ברוך המקום שזיכך לכך, (ראה שם גם הספור של יוסף מוקיר שבת).

לקדוש ה' מכובד – אמר רב המנונא זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתיה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה.

וכבודו – רב אמר להקדים, ושמואל אמר לאחר. אמרי ליה בני פפא בר אבא לרב פפא כגון אנן דשכיחא לן בשרא כל יומא במאי נשנייה, אמר להו אי רגילתו לאקדומיה אחרוה, ואי רגילתו לאחרי אקדמוה...

וכבודו מעשות דרכיך – שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, כי הא דר' יוחנן קארי למאניה מכבדותי מעשות דרכיך, שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול...

ממצוא חפצך – חפציך אסורין חפצי שמים מותרים. ודבר דבר, שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. ודבר דבר, דבור אסור הרהור

הפטרת מנחה של יום כיפור

הקשר ליום הכיפורים

בהפטרה מסופר בענין התשובה שאנשי נינוה שבו מרשעתם, וע"י כך ביטל ה' את הגזרה שגזר להשמידם, וזה מענין יום הכפורים שהוא יום תשובה ומחילה וביטול גזרות רעות.

התוכן

ה' נראה ליונה הנביא ואמר לו, שיקום וילך לנינוה שאנשיה היו רשעים, ויאמר להם את הנבואה שימסור לו אחר כך.

יונה הבין שמטרת הנבואה, היא להחזירם בתשובה, וחשש מכך כי אם יחזרו יהיה זה קטרוג על עם ישראל שעד עתה לא חזרו בתשובה, לכן החליט לברוח לתרשיש, שהיא הוצה לארץ ושם לא תשרה עליו הנבואה ואנשי נינוה יאבדו ברשעתם, ולכן שכר אוניה והפליג בה לכיוון תרשיש, אך ה' הביא רוח סערה, והאוניה עמדה לטבוע.

כל הנוסעים התפללו לאילילים שלהם ללא הועיל, ואז רב החובל ניגש ליונה וביקש ממנו שיתפלל לה' אולי יבטל את הגזרה והים ינוח מזעפו.

אחר כך עשו גורל לדעת בעבור מי באה הצרה הזו והגורל נפל על יונה. הוא סיפר להם שברח מה' וביקש שיזרקו אותו לים, הם ניסו מספר פעמים להורידו לים, ואז הים נח. וכשהעלו אותו, שוב הים סער. אז ידעו שהדבר מאת ה', זרקו אותו לים ומיד נח הים מקצפו, נוסעי הספינה יראו מה' נדרים ונדרים וזבחו וזבחים לה',

כשנזרק יונה לים, בא דג ובלע אותו וכשראה ה' שאיננו מתפלל, נתן בלב הדג להקיא אותו ואז באה דגה שהיתה בהריון ובלעה אותו, ובצר לו התפלל לה' שיציל אותו ממות זה, ה' שמע את תפילתו ונתן בלב הדגה שתקיא אותו ליבשה.

אחרי כן נראה ה' שנית ליונה, וביקשו ללכת לנינוה ולהכריזו שעוד ארבעים יום ונינוה תיחרב בגלל רשעת יושביה, השמועה הגיעה עד למלך,

מיד קרע את בגדיו ולבש שק ואפר, גזר על התושבים שיצומו ויתפללו לה' שיבטל את הגזרה הרעה, ואכן ה' שמע את תפילתם, וניחם על הרעה שעמד לעשות להם.

בשנודע הדבר ליונה כעס מאד כי עתה יהיה קמרוג ח"ו על עם ישראל, גם חשש שיחזיקו אותו לשקרן על שלא נתקיימה נבואתו ומתוך כעסו ביקש מה' שימיתו.

יונה יצא מחוץ לעיר ובנה לו סוכה לשבת בה, ה' הצמיח לו קיקיון עשב שעליו גדולים ורחבים והיה לו צל על ראשו, והיתה ליונה שמחה גדולה על כך,

אחרי כן הביא ה' תולעת שחתכה את העשב ממקום יניקתו, העשב התייבש מיד, השמש הכתה על ראשו, התעלף וביקש למות.

אמר לו ה' יתברך: אתה יונה חסת על קיקיון שלא עמלת בו ולא גידלת אותו ואיך אתה חושב שאני לא אחוס על ניונה עיר גדולה, שיש בה הרבה תושבים וילדים קטנים, שלא טעמו טעם חמא, ויש בה גם בהמה רבה.

ועתה ששבו בתשובה ברור שארחם עליהם, כי כך דרכו של ה' לסלוח עוון למי ששב בתשובה,

ואז עונותיהם של השבים לא יזכרו כי ישכחו כאילו הושלכו למצולות ים, וההבטחה שה' הבטיח לאבות יקיים אותה לבניהם כפי שנשבע להם בימי קדם.

כל ספר יונה, פרק א' – פרק ד'. מיכה פרק ז' פסוק י"ח – כ'

אֲוַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יוֹנָה בֶן-אֲמֵתַי לֵאמֹר [א]: בְּקוֹם לְךָ

עיונים והארות

ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמתו הנביא, אשר מגת החפר", ונתה חפר היה בגבול זבולון (יהושע יט, יג, בגבול נחלת שבט זבולון): "ומשם עבר קדמה מזרחה גתה חפר...", ומבואר (בספר מלכים ב' ט, א): "ואלישע הנביא קרא לאחד מבני הנביאים (אמרו חז"ל: יונה בן אמתו היה) שימשה את יהוא בן יהושפט בן נמשי למלך אל ישראל...", וכן נבא לירבעם בן יהואש שישב את גבול ישראל מלבוא חמת עד נחל הערבה, וכל זה לא הועיל, כי ישראל לא שבו בתשובה, עד שהיו מוכנים ללכת בגלות על ידי מלך אשור, וכבר היה

[א] מובא במדרש תהלים (כו, ז) יונה בן אמתו היה בן צרפת האלמנה, והיה צדיק גמור, נצרף (זוקק מכל עוון) בבליעת דגים ובמצולות ימים, ולא מת, אלא (יונה ב, יא): "ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה", ונכנס בחייו בכבודו לגן עדן. ויהי דבר ה' אל יונה – כתב המלבי"ם: אמרו חז"ל (ירושלמי מסכת סוכה פרק ה' הלכה א'): יונה בן אמתו היה מצד אמו משבט אשר והוא היה בן האשה האלמנה שכלכלה את אליהו, ואשר החייה אותו אליהו, ומצד אביו היה משבט זבולון כמו שכתוב (מלכים ב' יד, כה): "כדבר ה' א-להי

אֶל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקָרָא עָלֶיהָ תּוֹכִיחַ אוֹתָם [ותגיד להם את קדיאתי (רש"י)]

כִּי-עָלִיתָ רַעְתָּם הֲרַעָה שָׁמָּה עוֹשִׂים לְפָנָי לְקַטְרֵג עֲלֵיהֶם (מ"ד): ג וַיִּקְרָא יוֹנָה לְבָרָחַ

תְּרִשִׁישָׁה [ב] [ים ששמו תרשיש] הוא חוץ לארץ [והיא תוניס (אב"ע)] ששם אין הנבואה שורדה (רש"י)

עיונים והארות

ראשונה שלחו להשיב את ערי ישראל ועמדו דבריו, שנאמר הוא השיב את ערי ישראל, פעם שנית שלחו על ירושלים להחריבה, כיון שעשו תשובה עשה הקב"ה ברוב רחמיו ונחם על הרעה ולא החריבה, וקראו אותו נביא השקר. פעם שלישית שלחו אל נינוה להחריבה, דן יונה בינו לבין עצמו ואמר, יודע אני שהגוים קרובי תשובה הם ויעשו תשובה, ומשלה רוגזו על ישראל, ולא די שישראל קורין אותי נביא השקר, אלא אף עובדי אלילים קורין אותי נביא השקר, אברח למקום שאין כבודו שם. משל למלך בשר ודם שמתה אשתו כשהיא מניקה, ובקש אשה מניקה להניק את בנו, מה עשה, קרא למניקתו להניק את בנו כדי שלא יאבד ברעב, מה עשתה מניקתו של מלך, הניחה את בנו וברחה, כיון שראה המלך כך שלח אגרת לתפשה ולחבשה בבית האסורין ולהורידה למקום שיש בו נחשים ועקרבים. לימים עמד המלך על פי הבאר והיתה בוכה וצועקת למלך, נתגלגלו רחמי המלך עליה והפקיד המלך להעלותה ולהחזירה. כך יונה, כיון שברח מן הקב"ה הסגירו בים במעי הדג, עד שצעק לפני הקב"ה והוציאו.

ירד ליפו ולא מצא אניה לירד שם, והיתה אניה מיפו מהלך שני ימים, מה עשה הקב"ה הביא עליה רוח סערה והחזירה ליפו, וראה יונה ושמה שמחה גדולה, ואמר עכשיו אני יודע שדרכי מיושרת לפני, אמר להם ארד עמכם, אמרו לו הרי אנו הולכים לאי הים תרשישה, אמר להם אף על פי כן, בשמחת לבו של יונה הקדים ונתן שכרה,

אשור מושל עליהם, לכן אמר לו ה': "קום לך אל נינוה".

ויהי דבר ה' אל יונה בן אמתו לאמר – רבי לוי ורבי יהודה בר נחמיה הוו נסבין תרתין סלעין מטול מצמתא קהלא קומי דרבי יוחנן, על ר"ל ודרש יונה בן אמתו מאשר היה, הדא הוא דכתיב אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון, וכתיב קום לך צרפתה אשר לצידון וגו' הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך, ותני רבי אליעזר יונה בן אמתו בן צרפית אלמנה היה. על ר' יוחנן ודרש, יונה בן אמתו בן זבולון היה, דכתיב ויעל הגורל השלישי לבני זבולון, וכתיב משם נתה הפר, וכתיב יונה בן אמתו מגת החפר. בשבת חורינא א"ר לוי יפה למדני רבי יוחנן, אמו מאשר ואביו מזבולון, שנאמר זבולון לחוף ימים ישכון וירכתו על צידון, ירך שיצא ממנה עד צידון היתה, וכתיב וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש, הוי והוא לחוף אניות (ירושלמי דפרק החליל).

אמר רבי יונה יונה בן אמתו מעולי רגלים הוה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקדש, ללמדך שאין השכינה שורה אלא על לב שמת, שנאמר והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'.

[ב] לברח תרשישה — א"ר נתן לא הלך יונה אלא לאבד עצמו בים, שנאמר שאוני והמילוני אל הים, וכן אתה מוצא באבות ובנביאים שנתנו נפשם על ישראל. במשה מהו אומר, ועתה אם תשא הטאתם וגו', ואם ככה את עושה לי הרגני וגו'... תניא ר' אליעזר אומר, בחמישי נהפכו מי מצרים לדם... בחמישי ברח יונה מפני אלקים, ולמה ברח, שפעם

מִלְפָּנַי יְהוָה כי לא היה חפץ להיות שליח בדבר (מ"ד), כי חשב שהגויים קרובי תשובה הם ויחייבו את ישראל שאינם ממהרים לעשות תשובה (רש"י) **וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצֵא אֹנִיָּה | בָּאָה** מוכנה לנסוע ל**תְּרֵישִׁישׁ** (מ"ד) **וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ** שלם עבור כל הספינה (רש"י ושאר מפרשים דלא כאב"ע) **וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם** עם אנשי הספינה (מ"ד) **תְּרֵישִׁישָׁה מִלְפָּנַי יְהוָה:** דַּוְיָהוּהָ הַטָּיִל הַסֵּיעַ וְחַמְשִׁיךְ רֹחַ-גְּדוּלָּהּ אֶל-הַיָּם וַיְהִי סָעַר-גְּדוֹל רוח סערה גדול (מ"ד) **בַּיּוֹם וְהָאֹנִיָּה חֹשְׁבָה** אנשי האוניה חשבו והיה נדמה להם שהיא עומדת ל**הִשָּׁבֵר** (רד"ק): דַּוְיָרְאוּ [פחדו (ת"י)] **הַמִּלְחִים** [מנהיגי הספינה] **וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל-אֱלֹהָיו** [מן שבעים אומות של עכו"ם היו שם שכל אחד קרא לאלהיו (רש"י)] **וַיִּטְלוּ** [השליכו (מ"ד)] **אֶת-הַבָּלִים אֲשֶׁר בָּאֹנִיָּה אֶל-הַיָּם לְהַקֵּל מַעֲלֵיהֶם** את המשא **וַיּוֹנָה יָרֵד אֶל-יַרְכְּתִי** אל אחד מצידדי הספינה (מ"ד) דהיינו בסוף **הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם:** וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֵבֶל שר מנהיגי הספינה **וַיֹּאמֶר לוֹ מַה-לָּךְ נִרְדָּם** בשינה עמוקה הלא אנחנו נמצאים בסכנה **קוּם קְרָא** גם אתה **אֶל-אֱלֹהֶיךָ** יתפלל

עיונים והארות

והטילוני אל הים. א"ר שמעון עדיין לא קבלו עליהם להשליכו לים עד שהפילו גורלות ונפל הגורל על יונה. מה עשו, נטלו כלים שבאניה והשליכום לים להקל מעליהם ולא הועילו, רצו לחזור ליבשה ולא יכלו, נטלו את יונה והעמידוהו על ירכתי הספינה, אמרו, רבון העולמים אל תתן עלינו דם נקי, שאין אינו יודעים מה מעשה של זה האיש, הטילו אותו עד ארכובותיו והים עומד מועפו, נשאו אותו אצלם והים הולך וסוער, הטילו אותו עד טבורו, והים עומד מועפו, נשאו אותו אצלם והים עומד וסוער, הטילו אותו על צוארו וכו', עד שהטילו כולו, שנאמר וישאו את יונה (פדר"א).

שנאמר ויתן שכרה וירד בה. פרשו לים, עמד עליהם רוח סערה מימינם ומשמאלם, וכל האניות עוברות ובאות בשלום ובשתיקה, ואותה אניה בצרה גדול וחשבה להשבר. ר' חנינא אומר משבעים לשון היו באניה, וכל אחד אלוהו בידו ומשתחווים ואומרים נקרא איש אל אלוהו, והא"ל אשר יענה ויציל הוא האלהים, וקראו ולא הועילו מאומה. יונה בצרת נפשו נרדם ויעף לו. בא אליו רב החובל, אמר לו אנו עומדים בין מות לחיים ואתה נרדם, מאיזה עם אתה, אמר לו עברי אנכי, אמרו לו שמענו שאלקיך גדול, קום קרא אל אלקיך אולי יעשה לנו ככל נפלאותיו שעשה בים, אמר להם בשבילי צרה זאת, שאוני

לפניו (מ"ד) **אוֹלֵי יִתְעַשֶׂת** יתרצה (רד"ק) **הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאכְרִ:** **וַיֹּאמְרוּ**
 בעלי הספינה **אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ לְכוּ וְנִפְיֵלָה** הרבה **גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה**
בְּשִׁלְמֵי בעבור מי באה **הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְלוּ גּוֹרְלוֹת** הרבה **וַיִּפֹּל**
הַגּוֹרֵל בכל פעם **עַל-יוֹנָה** (מ"ד): **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו** הואיל וכל הגורלות נפלו עליך
הַגִּידָה-נָא לָנוּ בְּאִשֶּׁר לָמִי חשאת שבסיבתו בא לנו **הָרָעָה הַזֹּאת** הסכנה
 הגדולה **לָנוּ מִה-מָלְאכְתֶּךָ** אולי רימית במלאכתך **וַיִּמְאַן** ומאיזה מקום **תָּבוֹא** אולי
 ברחת מפני רע שעשית שם **מִה אֶרְצֶךָ** שמא בני ארצך רשעים וחטאים שנתחייבו מיתה
וְאִי-מִיָּנָה עִם אֶתָּה ונדע מי אלוהיך (רש"י ומ"ד): **ט** השיב להם על האחרון **וַיֹּאמֶר**
אֲלֵיהֶם עֲבָרִי אֲנֹכִי מבני עבר הראשון **וְאֶת-יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי**
יָרֵא שברחתי מלפניו **אֲשֶׁר-עָשָׂה אֶת-הַיָּם** [ג] **וְאֶת-הַיַּבֵּשָׁה** (אב"ע):
וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרֵאָה גְדוֹלָה כי שמעו ממנו שבורח מאת ה' **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו**
מִה-זֹּאת עָשִׂיתָ לברוח מלפני ה' **כִּי-יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי-מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה**
הוּא בֵרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם שהאל יתברך שלח אותו לניינה וקשה לו לילך ולכן קם ויצא מארץ
 ישראל שהיא מקום הנבואה (רד"ק): **י** **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִה-נַעֲשֶׂה** תן לנו עצה מה נעשה
 (אב"ע) **לָךְ עִמָּךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם** שינוח ולא יוסיף להרעיש עוד בהרמת גלים (מ"ד) **מִמַּעְלֵינוּ כִּי**
הַיָּם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר: **יב** **וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי** קחו אותי **וְהִטִּילְנִי** והשליכו
 אותי **אֶל-הַיָּם** ובודאי **וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מִמַּעְלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְשָׁלִי**
 בעבורי [ולא אמר בשבילי כי העוון שהאדם עושה הוא הנעשה משחית (אלשיך)] **הַסֹּעֵר הַגָּדוֹל הַזֶּה**

עיונים והארות

[ג] והזכיר השמים והארץ והים כי אדע כי הוא עושה [הכל] ועל הכל ימשול (אב"ע), ועיין רד"ק.

עֲלֵיכֶם: יג וַיַּחֲתְרוּ הָאֲנָשִׁים הֵיוּ מִשְׁתַּדְּלִים עִם הַמִּשׁוֹטוֹת לְהָשִׁיב הַסְּפִינָה אֶל-הַיַּבְשָׁה וַיִּנְיְחוּ אוֹתוֹ שָׁם וַיִּמְשִׁיכוּ לְדַרְכָּם וְלֹא יָכְלוּ כִּי הָיִם הַיָּלֶךְ וְסֹעֵר וְרוּעַשׁ עֲלֵיהֶם לְהַרְחִיק הַסְּפִינָה לְתוֹךְ הַיָּם (מ"ד): יד וַיִּקְרְאוּ אֶל-יְהוָה וַיֹּאמְרוּ אָנָּה יְהוָה אֱלֹ-הֵינוּ נֹא נִאֲבֹדָה בַּעֲוֹן שֶׁנִּשְׁלַח יָד (רש"י) בְּנַפְשׁ הָאִישׁ הַזֶּה שֶׁמְשַׁלְּכִים אוֹתוֹ לַיָּם וְאֵל-תִּתֵּן עָלֵינוּ דָם נְקִיא שֶׁשֶׁפְּכָנוּ דָם נָקִי כִּי-אַתָּה יְהוָה כַּאֲשֶׁר חָפַצְתָּ עֲשִׂיתָ לְהַמִּיתוֹ עַל יְדֵינוּ שֶׁהָרִי אַתָּה יָכוֹל לְהַרְגוֹ גַּם שְׂלֵא עַל יְדֵינוּ (מ"ד): טו וַיִּשְׂאוּ אֶת-יוֹנָה שֶׁעָשׂוּ בַתְּחִלָּה נְסִיוֹנוֹת שֶׁהִטְלִיּוּ תְּחִלָּה קֶצֶת גּוֹפּוֹ וּשְׂתַק הַיָּם וְכִשְׁחֹזְרוּ וְחָזְרָה הַסְּעָרָה (מַלְבִּיִּים) וְלֹכֵךְ וַיִּטְלְהוּ אֶל-הַיָּם וַיַּעֲמֵד וְנָח הַיָּם מִזְעַפּוֹ [ד] מִכְּעֶסוֹ דִּהְיִינוּ מִרְעַשׁ הַגְּלִים (מ"ד): טז בְּהִרְאוֹתֶם הַשְּׂגָחַת הַמִּקּוֹם בְּרוּךְ הוּא וַיְכַלְתּוּ וַיִּירְאוּ פָּחַדוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאַה גְּדוּלָּה אֶת-יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ קָבְלוּ עַל עַצְמָם לִזְבוּחַ וְזָבַח לַיהוָה (מ"ד) וַיִּדְרוּ נְדָרִים נִדְרוּ לְהַתְּגַיֵּיר (רש"י):

א וַיִּמְן [הוֹמִין (ת"י)] יְהוָה דָּג גְּדוֹל [ח] לְבַלְעַ מִיַּד אֶת-יוֹנָה שְׂלֵא יִטְבַּע בַּיּוֹם הַיּוֹם

עֵינִים וְהָאָרֶת

הַמִּתְקִים תִּשְׁעָה חוֹדְשִׁים בְּמַעַי אִמּוֹ מִבְּלֵי שְׂאִיפַת אוֹיֵר מִבְּחוּץ, וְכִמוֹ שֶׁכָּתַב רַבִּי יִצְחָק אֲבֵרְבִנְאֵל הַבַּיִת דְּבֵרֵיו הַמַּלְבִּיִּים, וְהִיָּה זֶה אֶחָד מִפְּלֵאֵי הַבּוֹרָא, כִּנְס חֲנִינְיָ מִישָׂאֵל וְעוֹרִיָּה בַּתוֹךְ כִּבְשָׁן הָאֵשׁ.

וַיִּמְן ה' - ר' מאיר אומר ממונה היה הדג לבלוע את יונה מששת ימי בראשית, שנאמר וַיִּמְן ה' דג גדול, נכנס לתוך פיו כאדם שנכנס לבית הכנסת גדולה, והיו שתי עיניו כחלונות פנסאות מאירות ליונה, ר' מאיר אומר מרגלית היתה תלויה במעי של דג ומאירה ליונה כשמש הוזה שהאיר בנבורה, וראה יונה כל מה שבימים ובתהומות. אמר לו הדג ליונה אי אתה יודע שיומי בא להתאכל לתוך פיו

[ד] מובא בפרקי דרבי אליעזר פרק עשירי: נטלוהו והטילוהו עד ארכובותיו ועמד הים מזעפן, החזירו אותו אליהם - והים סוער עליהם, הטילוהו עד טבורו, עמד הים מזעפן, העלו אותו אצלם והים הולך וסוער, הטילוהו עד צוארו ועמד הים מזעפן, גם הפעם העלו אותו אצלם והים הולך וסוער עליהם, הטילוהו כולו ומיד עמד הים מזעפן.

[ח] וַיִּמְן ה' דג גדול - ה' הוֹמִין בְּמִקּוֹם הַזֶּה דָּג גְּדוֹל שֶׁבִלְעוּ כוֹלוֹ שְׁלֵם וְנִשְׂאָרוֹ עַצְמוֹתָיו שְׁלִימוֹת, וְזֶה שְׂלֵא כְּפִי הַטְּבַע שִׁיחִיָּה אֲדָם בְּמַעַי הַדָּג אִפִּילוֹ שְׁעָה אַחַת, כִּי הָאָדָם צָרִיךְ שְׂאִיפַת אוֹיֵר צַח וְנָקִי מִבְּחוּץ, אוֹלָם בְּאֲשֶׁר כִּבֵּר נִגְזַר עָלָיו מִיתָה וְנִחְשָׁב עָלָיו כְּאִילוֹ נוֹלַד שְׁנִית, שָׁם לוֹ ה' טַבַּע הַעוֹבֵר,

(רד"ק) וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת וַאֲיִן כַּח בְּאֵדָם

לחיות במעי הדגה אפי' זמן קצר ונעשה לו נס (אב"ט): בַּיּוֹתַפְלָל יוֹנָה אֵל-יְהוָה אֱלֹהֵיוּ

בְּמַעֵי הַדָּגָה [1] חז"ל אומרים שהיה בתחילה בדג זכר והיה עומד בריוח ולא נתן ליבו להתפלל ומפני

עיונים והארות

לזויתן, לזויתן, הלכו אצל לזויתן, אמרה לו דגה, לזויתן מלך על כל דגי הים אי אתה יודע ששגרני הקב"ה אצל דג זה לבלוע איש נביא שבמעיו, אמר לה הן, אמר לו דג לזויתן אימתני, אמר לו בשלש שעות אחרונות כשירד הקב"ה לצחק בי שמעתי כן, מיד פלמו ובלעתו הדגה, והיה בצער גדול מתוך הדוחק ומתוך הטנוף, מיד כוון לבו בתפלה, שנאמר ויתפלל יונה וגו' במעי הדגה (פרדר"א).

[1] ויתפלל יונה וגו' – אמר, רבון העולמים אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח, אם אסק שמים וגו', אתה מלך על כל הממלכות ואדון על כל רוזני תבל... עיניך צופות רעים וטובים, בבקשה ממך ענני מבטן שאלו והושיעני במצולה, ותבא באזניך שועתי ומלא בקשתך, שאתה יושב ברחוק ושומע בקרוב, נקראת מעלה ומוריד נא העלני, נקראת ממית ומחיה, הגעתי למות החייני, ולא נענה עד שיצא דבר זה מפיו, ואשר נדרתי להעלות את לזויתן ולעשותו לפניהם אשלם ביום ישועות ישראל, ואני בקול תודה אובחה לך, מיד רמו הקב"ה לדג והקיא את יונה תתקס"ח פרסאות ליבשה, וראו המלחים את כל האותות והנפלאות שעשה הקב"ה עם יונה והשליכו איש את אלהיו, שנאמר משמרים הבלי שוא, וחזרו ליפו ועלו לירושלים ומלו בשר ערלתם, שנאמר וייראו האנשים יראה גדולה וגו', וכי זבח וזבח, אלא ברית מילה שהוא כדם זבת, ונדרו איש אשתו ובניו וכל אשר לו לאלקי יונה, ונדרו ושלמו, ועליהם הוא אומר ועל גרי הצדק.

של לזויתן, אמר לו הוליכני אצלו ואני מציל אותי ואותך מפיו. הוליכו אצל לזויתן, אמר לו בשבילך ירדתי לראות את מדורך בים, ולא עוד אלא שאני עתיד לירד וליתן חבל בראשך ולעשות סעודה ממך לצדיקים, הראהו חותמו של אברהם אבינו, הביט לברית וראה לזויתן וברח מלפניו מהלך שני ימים. אמר לו אני הצלתיך מפיו של לזויתן, הראני כל מה שבימים ובתהומות, והראהו נחל גדול של אוקינוס, שנאמר ונהר יסובבני, והראהו שבילי ים סוף שעברו ישראל בתוכם, שנאמר סוף הבוש לראשי, והראהו מקום שמשברי הים אליו יוצא, שנאמר כל משברייך וגלייך עלי עברו, והראהו עמודי ארץ במכונניה, שנאמר הארץ בריחיה בעדי לעולם, והראהו שאל תחתית, שנאמר מבטן שאלו שועתי, והראהו גיהנום שנאמר ותעל משחת חיי, והראהו היכל ה', שנאמר לקצבי הרים, מכאן אנו למדים שירושלים על שבעה הרים עומדת. וראה שם אבן שתיה קבועה בתהומות, וראה שם בני קרח עומדים ומתפללים עליה.

והיה יונה שלשה ימים ושלשה לילות במעי הדג ולא התפלל, אמר הקב"ה אני הרחבתי לו מקום במעי דג זכר כדי שלא יצטער, והוא אינו מתפלל, אני מזמן דגה מעוברת ש"ס"ה אלפים רבבות דגים קטנים כדי שיצטער ויתפלל לפני, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. באותה שעה זימן לו הקב"ה דגה מעוברת, ואמרה לו דגה לדג, איש נביא שבמעייך שגרני הקב"ה לבלוע, אם אתה פולטו הרי טוב, ואם לאו אני בולעך עמו, אמר לה מי יודע אם הדבר שאתה אומר אמת, אמרה לו,

שלא התפלל לה' רמזו הקב"ה לדג והקיא את יונה לתוך פיה של נקבה שהיתה מלאה עוברים והיה שם בדוחק

ויתפלל (רש"י פסי א): ג וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצְרָה לִי קראתי לה' בגלל הצרה שהיתה לי (מ"ד)

אֶל-יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי כיון שעמד בחיותו ידע שיצא ממעי הדג בשלום (רד"ק) מִבֶּטֶן שְׂאוֹל

מקום עמוק (אבי"ט) והוא מבטן הדגה שהיה בשבילו כקבר (רש"י) שְׁוַעֲתִי התפללתי ומובטח אני אשר

שָׁמַעְתָּ קוֹלִי (מ"ד): ד וְתִשְׁלִיכֵנִי מִצּוֹלָה השלכת אותי במים עמוקים בתוך הים

בְּלִבֵּב יַמִּים בחוזק הים במקום החזק ביותר בים (ע"פ מ"צ) וְנָהָר הנהר הנכנס בים (רד"ק)

יִסְבְּבֵנִי כי ים סוף מתערב עם ים יפו (אבי"ט) כָּל-מִשְׁבְּרֵי־דָג הגלים הגדולים הנשברים בלב הים

(ע"פ רש"י ורד"ק): וְנִלְיֵךְ עָלַי עֲבָרוּ: ה וַאֲנִי אֶמְרָתִי כשהשליכו אותי לים נִגְרָשְׁתִּי

גרשת אותי מִנְּגִיד עֵינֶיךָ אֵךְ כשראיתי שעדיין אני חי במעי הדג ידעתי כי אצא מזה (רש"י)

וְאוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל-הַיִּכָּל קְדֹשֶׁךָ בבית המקדש (רד"ק) ולבא שם בקול תודה (מ"ד):

וְאֶפְפֹּנֵי סובבו אותי מִיָּם עַד-נֶפֶשׁ עד שכמעט יצאה נפשי ממני (רד"ק) הַתְּהוֹם

יִסְבְּבֵנִי כפל הענין במילים שונות (מ"ד), ים סוף חָבוּשׁ היה מעל לְרֵאשֵׁי כל זמן שהייתי

במעי הדג (ת"י, מלבי"ם): ז לְקַצְצֵי לְסוֹף הַחֲרִים שבים יְרֻדְתִּי בהיותי במעי הדגה, חשבתני

שְׁהָאֲרִץ סגרה את עצמה בְּרִתְיָה בבריחים בְּעָרֵי ושלא אראה יותר לְעוֹלָם אבל הואיל

וקיימתני כל הימים הללו אקווה וְתַעַל מִשְׁחַת [מהקבר שהוא ממעי הדג] חַיִּי (רש"י ומ"ד) יְהוָה

אֱלֹהֵי: ח בְּהַתְּעַפָּה כשהיה מעוסף ומעונה בצרות (מ"ד) עָלַי נֶפְשִׁי דהיינו כשבלעני הדג

אז אֶת-יְהוָה זָכַרְתִּי והתפללתי אליו וְתָבוֹא אֵלַיךְ תִּפְלְתִי אֶל-הַיִּכָּל

קְדֹשֶׁךָ בשמים (רד"ק): ט אֲנִשִּׁי הַסְפִּינָה מִשְׁמָרִים ועובדים הַבְּלִי-שׂוֹא עבודה זרה,

אומר הקב"ה ידעתי שאחר שנמלטו מהצרה חֲסָדָם שעשה להם השי"ת יַעֲזֹבוּ ולא יקיימו מה שנדרו

בעת צרה (רש"י מפדר"א, ורד"ק): י וַאֲנִי אבל אני בְּקוֹל תוֹרָה והודאה על נס בתוך קהל

וְאִזְכָּרְתָּהּ—לָךְ: זבח תודה (רד"ק) אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלֶּמָּה בעבור יְשׁוּעָתָה

לַיהוָה הישועה של ה' (רש"י): יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג: ה' נתן בלב הדג וַיִּקָּא להקיא (רד"ק)

אֶת-יוֹנָה [II] אֶל-הַיַּבֶּשֶׁת:

א וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יוֹנָה פעם שְׁנִיַּת (אב"ט) [III] בדבר השליחות אל נינוה

לֵאמֹר: ב קוּם לָךְ אֶל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקִרָא אֵלֶיהָ

אֶת-הַקְּרִיאָה שדיברתי אליך, שתהיה נהפכת על רעתם (רד"ק) אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר

אֵלֶיךָ: ג וַיִּקָּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל-נִינְוָה ויאמר להם כְּדַבַּר יְהוָה שאמר לוֹ

עכשיו שהוא את גזר הדין וַנִּינְוָה חִיתָה עִיר-גְּדוֹלָה וחשובה לַאֱלֹהִים וחס עליה

מלהשחיתה (מלבי"ם) וילך בה כשיעור (ט"ד) מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים [IV]: ד וַיַּחֲלֵל כשהתחיל

עינונים והארות

שנים בימי פקחיה בנו, כ' שנים בימי פקה, ושלש מאות וששים וחמשה פרסאות, וזכר לדבריהם: "לה' ויאמר ה' לדג ויקא את יונה" בנימטריא הכי הוה.

[II] שנית — הר"י אברבנאל כתב על מה שאמרו רז"ל ששנית דבר עמו לא שלישית, שזה מוכרת, ממה שכתוב בסדר עולם שיונה משה את יהוא בשנת ג"א ס"ב לבריאת עולם, וחיה עד זכריה שמלך ג"א קס"ד, הרי חיה מיום שהתחיל להתנבאות מאה ושנים שנה, ולא מצאנו לו נבואה אחרת במשך הזמן הזה כי אם שתי הנבואות שניבא על נינוה, מזה ידענו שנחדלה ממנו הנבואה מני אז, וראוי היה להעשות כן אחר שהוא נא' את הנבואה ולא רצה למלאת את דבר ה'. ויפלא שהוא סותר את עצמו מה שכתב אחר זה בסמוך, שנבואת יונה על נינוה היתה שש שנים לפני חורבן שומרון, שזה היה בימי הושע בן אלה,

[III] ונינוה היתה עיר גדולה — כתיב ואת רסן בין נינוה ובין כלח היא העיר הגדולה, אין אנו יודעים אם נינוה היא העיר הגדולה אם כלח היא עיר גדולה, אלא ממה דכתיב ונינוה היתה עיר גדולה, הוי נינוה היא עיר גדולה (ב"ר ל"ז).

[IV] נינוה היתה מהלך שלשת ימים, והיו בה שנים עשר שווקים, וכל שוק ושוק היו בו שנים עשר אלף בני אדם, וכל רחוב ורחוב היו בה י"ב מבואות, וכל מבוי היו בו י"ב חצרות, וכל הצר י"ב בתים, וכל בית ובית שנים עשר נבורים, וכל גבור היו לו י"ב בנים, והיה יונה מכריז בשוק והיה קולו נשמע מהלך ארבעים יום, והיו שומעים קולו כל בית

[II] הו"ל אמרו בפרקי דר' אליעזר שהלך עמו תשע מאות וששים וחמשה פרסאות, וזכר לדבריהם: "לה' ויאמר ה' לדג ויקא את יונה" בנימטריא הכי הוה.

[III] שנית — הר"י אברבנאל כתב על מה שאמרו רז"ל ששנית דבר עמו לא שלישית, שזה מוכרת, ממה שכתוב בסדר עולם שיונה משה את יהוא בשנת ג"א ס"ב לבריאת עולם, וחיה עד זכריה שמלך ג"א קס"ד, הרי חיה מיום שהתחיל להתנבאות מאה ושנים שנה, ולא מצאנו לו נבואה אחרת במשך הזמן הזה כי אם שתי הנבואות שניבא על נינוה, מזה ידענו שנחדלה ממנו הנבואה מני אז, וראוי היה להעשות כן אחר שהוא נא' את הנבואה ולא רצה למלאת את דבר ה'. ויפלא שהוא סותר את עצמו מה שכתב אחר זה בסמוך, שנבואת יונה על נינוה היתה שש שנים לפני חורבן שומרון, שזה היה בימי הושע בן אלה, ואם כן ניבא עוד י' שנים בימי מנחם בן גד, ב'

יִזְנֶה לָבוֹא לַחֲנֹס בְּעֵיר מִחֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא ^{היה קורא ומכריז} **וַיֹּאמֶר**
 בִּלְכַתּוֹ הִנֵּה יֵשׁ עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם ^{ואחר זה (מ"ד)} **וַיִּנְיָנָה נְהַפְּקֶת** ^{נחרבת (רש"י):}
וַיִּיאַמְּנוּ אַנְשֵׁי נִינְוָה בְּאֱלֹהִים ^{בדבר אלהים כי אנשי האוניה היו בעיר והעידו עליו}
 כִּי הִטִּילוּהוּ לַיָּם וְכֹל מֵה שְׁהִיָּה, לִפְיֶכֶךְ **וַיִּקְרָאוּ-צוּם וַיִּלְבְּשׁוּ שָׂקִים מְגֹדוֹלָם**
וְעַד-קָטַנְסָם ^{ושבו בתשובה (רד"ק):} **וַיִּזְעַק הַדָּבָר** ^{השמייעה שדיבר הנביא וקרא על העיר (רד"ק)}
אֶל אוֹזְנֵי מֶלֶךְ נִינְוָה וְלִקְּבֵם מִכְּסָאוֹ ^{לשבת על הארץ (מ"ד)} **וַיַּעֲבֵר** ^{ויסיר (אבי"ע)}
אֶדְרֵתוֹ ^{לבוש כבודו ומלכותו (ת"י ורד"ק)} **מֵעֲלָיו וַיְכַסּוּ שָׂק** ^{נצצה של עיזים (רשב"ם ויקרא יא,לב)}
וַיֵּשֶׁב עַל-הָאֶפְרַס: ^ז **וַיִּזְעַק** ^{צוה להכריז} **וַיֹּאמֶר בְּנִינְוָה מִטַּעַם** ^{מעצת}
הַמֶּלֶךְ וַגְּדָלָיו ^{של המלכות (רש"י) נגזר} **לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה** ^{שנמצאת עמו בבית}
הַבָּקָר וְהַצֹּאן ^{שבשדות (מלבי"ם)} **אֶל-יִטְעֲמוּ מֵאוֹמָה** ^{שום דבר (מ"צ)}
אֶל-יָרְעוּ וּמִיָּם אֶל-יִשְׁתּוּ ^ו: ^ח **וַיִּתְכַּסּוּ שָׂקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה**
וַיִּקְרָאוּ אֶל-אֱלֹהִים בְּחֹזֶקָה ^י ^י **בְּכֹל הַלַּב וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ**

עיונים והארות

אחד, והילדים רואים שדי אמם ובוכים, וגם אמם רואים הילדים ובוכים, והיו יותר משנים עשר רבוא אדם, וינתם ה' על הרעה אשר דבר, ארבעים יום האריך אפו עד ארבעים יום ששלח ליונה לנינוה, ולאחר ארבעים יום שבו לדרכיהם הרעים יותר מן הראשונים, ונבלעו המתים בשאול תחתיה, שנאמר מעיר מתים ינאקו (פדר"א).

יא ויקראו אל אלקים בחזקה - מהו בחזקה, אר"ש בן חלפתא הציפא נצח לבישא, כל שכן לטובו של עולם, ועמד מלך מכסא מלכותו וכו', והנביחו יונקי שדים שלהם כלפי מעלה, ואמרו להקב"ה בבכי גדול עשה בשביל אלו שלא הטאו, ביום שלישי חזרו כולם מדרכם הרעה,

ובית, באותה שעה הגיע הדבר לאסנפר מלך נינוה.

וי רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך התשובה, מפרעה שמרד בהקב"ה מאד, מי ה' אשר אשמע בקולו, ובלשון שחטא בו בלשון עשה תשובה, מי כמוכה כאלים ה', והצילו הקב"ה מן המיתה לספר בה גבורתו, שנאמר ואלם בעבור זאת העמדתיך, ומלך בנינוה, ואנשי נינוה כותבים כתבי עמל וגוולים, ומתעבים במשכב זכור, ושלח הקב"ה יונה להתנבא עליה להחריבה, ושמע פרעה ועמד מכסאו וקרע בגדיו ולבש שק והכריז בכל עמו שיצומו כל העם שלשה ימים, והעמיד אנשים לבד ונשים לבד, וכן בהמה מצד אחד וילדיה מצד

מְדַרְבֵּן הָרָעָה (משאר עבירות (רד"ק) **וּמִן-הַחֲמִס** הגזל **אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם** שעליהם להשיב, כי בודאי החרטה לבד לא מועילה על החמס (מלבי"ם): **ט מִי שִׁוְרַע** בעצמו שחטא **יָשׁוּב** מרשעו (ע"פ רש"י) **וְנָחָם** [ויתחרט (מ"צ)] **הָאֱלֹהִים** על הרעה **וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ** ולא יביא אותה **וְלֹא נֶאֱבַד** מן העולם (מ"ד ע"פ ת"י): **י וִירָא הָאֱלֹהִים אֶת-מַעֲשֵׂיהֶם** [יב] **פִּי-שָׁבוּ מְדַרְבֵּם הָרָעָה** כי חזרו בתשובה ועשו כדבר המלך **וְיִנָּחֶם** ונתחרט **הָאֱלֹהִים** [דברה תורה כלשון בני אדם] (אב"ע) **עַל-הָרָעָה** על הגזירה (מ"ד) **אֲשֶׁר-דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת-לָהֶם וְלֹא עָשָׂה:**

עיונים והארות

ההוא זכותא דארעא דישראל דקא גרים (ר"ה כ"א). שנו רבותינו, סדר תעניות ביצר, מוציאין התיבה לרחובה של עיר, ונותנין אפר מקלה על גבי תיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין, וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו, וזקן שבהם אומר לפניהם דברי כבושים, אחינו לא שק ולא תענית גורמים, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים, שנאמר וירא האלקים את מעשיהם כי שבו מדרכם, ואומר ויתכסו שקים האדם והבהמה, מאי עבוד, אסרו הבהמות לחוד וולדות לחוד, אמרו לפנינו, רבוננו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמין אל אלו. ויקרא אל אלקים בחוקה, מאי אמור, אמר שמואל אמרו לפנינו, רבוננו של עולם עלוב ושאינו עלוב, צדיק ורשע, מי נדחה מפני מי. וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס, אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע הבירה ומחזיר מריש לבעליו, ופליגא דר' יוחנן, דא"ר יוחנן מה שהיה בכף ידיהם החזירו, בשידה תיבה ומגדל לא החזירו (תענית ט"ו).

אפילו מציאה שאדם מצא בשדות ובכרמים בשווקים וברחובות החזירו לבעלים, ואפילו לבנים של גזל שבנו בפלטיין של מלך סתרו הפלטיין והחזירו הלבנים לבעלים, וכל כרם וכרם שהיו בו שתי נטיעות או שני אילנות מן הגזל עקרום והחזירו לבעליהם, וכן בגד שהיו בו שתי פקעיות של גזל קרעו הבגד והחזירו, עשו משפט וצדקה, וכל עבירה שבידו מתודה ומקבל עליו דין תורה, אם סקילה סקילה, אם שרפה שרפה, ואפילו מכר אדם לחברו בית חורבה ומצא בו ממון וכו', מה היה עושה הדיין, בקש שטר של אותה חורבה ומצא ליה דורות, ומצא יורש לאותו האיש שהטמין אותו ממון והחזירו לבעליו (ירושלמי תענית פרק ב').

[יב] וירא אלקים את מעשיהם - א"ר יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, צדקה, צעקה, שנוי השם, ושנוי מעשה, צעקה דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יוציאם... שנוי מעשה דכתיב וירא האלקים את מעשיהם וגו'. ויש אומרים אף שנוי מקום, שנאמר ויאמר ה' אל אברהם לך לך והדר ואעשך לגוי גדול, ואידך

א וַיִּרַע התעצב אל ליבו ונעשה רע לו אֶל-יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה אמר עכשיו יאמרו הגויים
 שאני נביא שקר (רד"ק) וַיִּחַר לוֹ בעבור ישראל שעדיין ישראל לא חזרו בתשובה (רד"ק): ב וַיִּתְפַּלֵּל
 אֶל-יְהוָה קח נא את נפשי, והוסיף בתחילת תפילתו וַיֹּאמֶר אָנָּה יְהוָה הֲלוֹא-יָנָה
 דְּבָרֵי עַד בעוד הַיּוֹתֵלִי יוֹשֵׁב עַל-אֲדָמָתִי עַל-גֵּן קִדְמָתִי לְבָרַח
 תְּרִשְׁשָׁה טרם תבוא לי הנבואה פעם שנית כִּי יִדְעָתִי מאז שהם יחזרו בתשובה לא תחריבם
 כִּי אַתָּה אֵל-חַנּוּן וְרַחוּם אֲרַךְ אַפַּיִם וְרַב-חֶסֶד וְנָחָם
 עַל-הָרָעָה [וג] ובזה תוסיף כעסך על ישראל בראותם כח התשובה ולא לוקחים מוסר ולכן היה קשה
 עלי הנבואה (רד"ק, מ"ד): ג וַעֲתָה יְהוָה הוֹאִיל וְכך הוּא מִ"ד קַח-נָא אֶת-נַפְשִׁי
 מִמֶּנִּי שלא אראה ברעת ישראל (רד"ק) כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
 הִנְחִיטֵב האם על חוזק הטוב שאני עושה להם תָּרַח לָךְ: (רד"ק בשם י"ט) וי"ט וכי באמת אתה כועס
 חזק, וכוננתו לומר שעוד יראה לו אות שלא נכון שחרה אפו על שסלה לשבים (רד"ק): ה וַיֵּצֵא יוֹנָה
 מִן-הָעֵיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם ממזרח לָעֵיר וַיַּעַשׂ לוֹ שָׁם סֶכֶה וַיֵּשֶׁב
 תַּחְתֵּיהָ בְּצֵל עַד אֲשֶׁר יֵרָאֶה מַה-יְהִיָּה בָּעֵיר אולי לא יעמדו בתשובתם
 ותחזור הגזירה עליהם (רד"ק): ו וַיִּמַּן הזמין (ת"י) והצמיח (רד"ק) יְהוָה-אֱלֹהִים עֶשֶׂב בְּשֵׁם

עיונים והארות

חסתי על כבודך והצלתך מבטן שאל. ומרוב
 חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו
 ושערותיו, וזובובין ויתושין ונמלים ופרעושים
 שרויים עליו ומצערין אותו עד שבקש נפשו
 למות, שנאמר וישאל את נפשו למות, מכאן
 אמרו, כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו
 או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידי צער
 (פדר"א).

[וג] כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה ששבו
 מדרכם נח מכעסו, ועמד מכסא דין וישב על
 כסא רחמים, ונתרצה ואמר סלחתי. מיד נפל
 יונה על פניו ואמר, רבוננו של עולם יודע אני
 שהטאתי לפניך, מחול לעוני שברחתי לים שלא
 ידעתי כח גבורתך ועכשו ידעתי, שנאמר ידעתי
 כי אתה א-ל חנון ורחום. אמר לו הקב"ה אתה
 חסת על כבודי וברחת מלפני לים, אף אני

קִיָּיִן | מַעַל לְיוֹנָה לְהִיּוֹת צַלְעַל-רֵאשׁוֹ
 לְהַצִּיל לּוֹ מִרְעָתוֹ מִחוּם הַשֶּׁמֶשׁ (מ"ד) וַיַּעַל | מַעַל לְיוֹנָה לְהִיּוֹת צַלְעַל-רֵאשׁוֹ
 שְׂמַחָה גְדוֹלָה [יד] שְׂמַרְאִים לּוֹ מִן הַשָּׁמַיִם שְׂטוֹב עֲשֵׂה שְׂעוֹב הַעִיר (מלבי"ם): ז' וַיִּמָּן הַזֹּמִין (ת"י)
 הָאֱלֹהִים [מידת הדין] תּוֹלַעַת בַּעֲלֹת הַשָּׂחַר לְמַחֲרַת יוֹם שְׂמַחְתּוֹ (אב"ע)
 וַתִּדְּ חֲתָכָה הַתּוֹלַעַת אֶת-הַקִּיָּיִן מִמְקוֹם יַעֲקוֹתוֹ (רד"ק) וַיִּבֶשׁ: ח' וַיְהִי | בְּנֶרְחַ
 הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמָּן הַזֹּמִין (ת"י) אֱלֹהִים רֹחַ קָרִים מִזְרַחִית (אב"ע) חֲזָקָה חֲרִישִׁית
 שְׂמַחְרִישָׁה אֶת הָאוֹזְנַיִם מְרֹבב שְׂאוֹנָה (אב"ע) וַתִּדְּ: וְהַכְתָּה קֶרְנֵי (ת"י) הַשָּׁמֶשׁ עַל-רֵאשׁוֹ יוֹנָה
 וַיִּתְעַלְּהָ נֶשֶׂאֵר בְּלִי הַרְגֵּשָׁה (מ"ז) וַיִּשְׁאַל שְׂאֵל וּבִיקֵשׁ אֶת-נַפְשׁוֹ שְׂתִיפְרַד מְגוּפּוֹ לְמוֹת
 וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי כִי סָבַל יִסּוּרִים קָשִׁים (מ"ה): ט' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל-יוֹנָה הַחֵיטֵב הָאֵם מְאוֹד (מ"ד) חָרָה-לְךָ עַל אוֹבְדוֹן הַקִּיָּיִן וְהָרִי הוּא דָבָר
 קָל וְלֹא כְדַאי לְהַצְטַעַר עָלָיו (מלבי"ם) וַיֹּאמֶר הַחֵיטֵב חָרָה-לִּי עַד שֶׁאֲבַחֵר בְּמוֹת עֲבוּר
 זֶה (מ"ה): י' וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה אֲתָה חֹסֶת וְנִצַּטַּעַרְתְּ עַל אֲבִידַת הַקִּיָּיִן אֲשֶׁר
 אֲתָה (מ"ד) לֹא-עֲמַלְתָּ בּוֹ בַחְרִישָׁה וּזְרִיעָה וְהַשְׁקִיית מַיִם (רש"י) וְלֹא גִדַּלְתָּ
 שָׁבֶן-לְלִילָה אֶחָד הָיָה וּבֶן-לְלִילָה שֶׁאֲחַרְיָה אָבִיר (מ"ד): יא' וַאֲנִי לֹא אֶחֱוֹם

עיונים והארות

לפני הקב"ה, ואמר לו, יונה מפני מה אתה
 בוכה, יש לך צער על זה שלא גדלתו ולא
 הכנסת בתוכו ולא השקית בו מים, לילה אחד
 היה ולילה אחת יבש כך חסת עליו, ואני לא
 אחוס על נינוה העיר הגדולה. באותה שעה נפל
 על פניו ואמר, הנהג עולמך במדת רחמים,
 דכתיב, כי לה' אלקינו הרחמים והסליחות
 (פדר"א).

[יד] מה עשה הקב"ה, העלה קיקיון על ראש
 יונה בלילה, ובשחרית עלו עליו רעה עליו וצל
 כל עלה ועלה ארבעה זרת וטפה, ארבעה
 אנשים יכולים לישב בצלו תחת הקיקיון לכבוש
 את השמש. זימן הקב"ה תולעת והכה את
 הקיקיון ויבש ומת, וזכובין ויתושין שרויין עליו
 ומצערים אותו מכל צדדים עד שבקש נפשו
 למות, באותה שעה זלגו עיניו דמעות כמטר

על-נינוּה אפי' שיש שם הרבה עובדי ע"ז אבל הוא (מלבי"ם) הַעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר
 יֵשׁ-בָּהּ הַרְבֵּה מְשֵׁתִים-עֲשָׂרָה רְבֹו אָדָם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע
 בֵּין-יָמֵינוּ לְשִׁמְאֹלוֹ שהם ילדים קטנים ואין להחשיב להם עוון וּבְהִמָּה רַבָּה שֵׁאִין
 ראויים לעונש, ועל כל אלו ראוי לחוס ולחמול (רד"ק):

יח מי-אַל כְּמוֹד נְשֵׂא עֹזן סולח עוונות וְעֵבֶר עַל-פְּשָׁע אינו עומד על הפשע
 להעניש בו אלא מעביר מעליו כאילו לא ראה אותו לְשִׂאֲרִית נַחֲלָתוֹ לאותם יהודים שישארו
 בביאת הגואל לֹא-הֶחְזִיק לְעַד אַפּוֹ גם כשכועס אינו מחזיק כעסו אלא מתרצה מיד (מ"ד) כִּי
 ה' חָפֵץ לעשות חֶסֶד כִּי הוּא טוֹב לְכָל: יט ה' יתברך יָשׁוּב יִרְחַמֵּנוּ כאשר מאז
 יִכְבֹּשׁ ויתפוס בחוזקה עֲזֹנְתֵינוּ שלא יגיע שום עונש עליו בעתיד וְתִשְׁלַיֵךְ בְּמַצְלוֹת
 יָם כָּל-חַטָּאוֹתֵם העוונות ישכחו כאילו נזרקו למים עמוקים (מ"ד): כ תִּתֵּן אֲמֶת וְתֵאֱמַת
 לנו את ההבטחות שהבטחת לִיעֲקֹב "כי לא אעזבך" חֶסֶד לְאַבְרָהָם והיא תהיה תשלום
 לחסדיו של אברהם שאמר לבנו לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט כְּאֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתָּ
 לְאַבְתֵּינוּ מִיָּמֵי קָדָם בשנים קדמוניות בעת העקדה שעקד את יצחק בנו שאמרתי "בי נשבעתי
 נאם ה' יען אשר עשית" וכו' כי בדרך אברכך וארבה ארבה את זרעך ככובי השמים וכו' וירש זרעך את שער
 אויביו (רש"י):

